

ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1987

Знаменитий, смачний хліб і всяного роду інші пекарські вироби
повноцінної відживчої вартості

поручає

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ БУДУЧНІСТЬ

FUTURE BAKERIES

Р. І.І. Віжесневських

739 Queen Street West — Toronto, Ont. — Telephone: 368-4235

NORTH QUEEN AUTO PARTS LTD.

70 North Queen Street, Toronto, Ontario M8Z 2C9, Tel.: 233-5801

Найбільша в Канаді українська фірма купна та передпродажі
уживаних авт і тягарівок.

Найбільший склад автових частин всіх річників
та всіх американських та заокеанських марок.

Власники: **БОГДАН і ВОЛОДИМИР СЕМБАЙ-Ї**

CROWN INVESTMENT CORP.

PRECISION PRODUCTS OF HIGHEST QUALITY

PRESIDENT — JOHN SLYWKA

1402 Rankin, Troy, Michigan 48083

Tel.: (313) 589-3400

СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА ТОРОНТО

Платимо найвищі відсотки від ощадностей звичайних і термінових.

Даємо позики особисті, на 1-і та 2-і моргеджі на догідні оплати.

Ділові години: щоденно від 11-ої до 7-ої; субота від 10-ої до 1-ої.

St. NICHOLAS PARISH (Toronto) CREDIT UNION LIMITED
4 Bellwoods Ave., Toronto, Ont. M6J 2P4 — Tel.: 366-4529

ЗМІСТ

КОМЕНТАР

Миростин Малецький: Потрібно меценатів 3

СУЧASТЬ

Іван Кедрів: Розсварення з сусідами 6

Ярослав Курдицьк: США на політичному і мілітарному роздоріжжі 10

МІЛІЦІЯ

Василь Федорович: Україна і Польща на передодні Ризького договору 12

Іванченко Морис: Шестидесяті роки в Україні (прод.) 20

ЛЮДИ I ОПІННІ

Віктор Понінчук: Конституція УРСР (роз. 2) 27

Орест Корниш-Городинський: Боєві відзнаки УГВР 31

Іван Бердо: В пошуках мистецького образу суспільства 37

Володимир Гацький: Тверезий голос 41

НА СЛУЖБІ НАРОДУ

Дж. Е. Мартинюк: Introduction of General J. R. Romanow 48

Ген. Юсиф Р. Романів: Слово на відзначуванню 40-ліття Союзу Українських Канадських Ветеранів 50

СПОМІННІ

Петро Содоць Зілинський: Дмитро Палій 54

ФЕЙДІЛІТРОНІ

Робко: Мотора жорада 61

ПІРНІ

Оксана Кулімат: Про що шепочуть маки 62

ІНІЦІУТНІ ПІРИННІ

Ю.Ф.: Катастрофа біля Бермудів 63

ЗЛІГУРІВ УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТІВ

Погодиці, щоб пісно жити (68), Відзначення 85-ліття полк. Е. Рена (66),

Ю.Ф.: Українського воїна в Торонто (67), Відзначення 40-ліття Союзу

Українських Канадських Ветеранів (68), В. Ст. Кетерпілс відзначено

10-літтє Українського воїна (69), З діяльності Братства у Вінниці (70)

І ДІЯВОЛІХ ВІДДАЛЬ

Петро Мельник: Жлива смутку 72

Роман Прішак: Під сонцем Італії 74

ДІЯНІСТРІВ

Ю.Ф.: УМІЛІТІІ

Роман Козинськ: Українська Дивізія (продовження) 78

ПРЕСОВНИЙ ФОНД

ІІ. ШО: ПОДІЇВІЙНІ

Михайло Вишнеградський, Осип Савка, Михайло Кулик, Емануїл Цох

І.Нестор Нечепюк 92

ІНДЕЙСЬКОІ ПОВІННІ

53, 71, 76, 87, 91, 94

ВІСТІ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ
РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький
ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
1 УД УНА
СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн.,
Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former
Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the
Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War
Veterans' Association in Canada.

Address:

**VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada
M6P 3J9**

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryny-Rudnytsky, 100-E Mongomery St.,
Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем чи ініціалами автора, не заважають
відповідають поглядам Редакції.

Редакція

застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1987 РІК:

В Канаді річна передплата 18.00 дол. В США і інших країнах 18.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:	або:	Австралія:
AUFC – H.Q. 49 Linden Gardens Notting Hill Gate London, W2 4HG ENGLAND	Mr. S. Wasylko 4 The Hollows Silverdale Nottingham, NG11 7FJ ENGLAND	Mr. N. Vysotsky P.O. Box 293 Salisbury, S.A. 5108 AUSTRALIA

Коментар

Мирослав Малецький

ПОТРІБНО МЕЦЕНАТИВ

Маркс твердив, що матеріалізм є рушійною силою людської дії та що основною метою усіх ідей та інституцій — політичних, релігійних, економічних, є забезпечення економічних інтересів. Інші вважають, що ідеї дають напрям людській активності. Ще інші думають, що самі матеріальні добра не приносять повного щастя людині але вони помагають досягнути вдоволення. Бог, як говорить Біблія, прогнав Адама та Еву з раю, і тоді вирішив, що людина „в поті чола“ працюватиме на хліб „насущний“ протягом свого існування на землі. З того часу господарська діяльність людини стала важливим чинником у її житті.

Теорії Маркса ще блукають заялющими фразами по сторінках відсталих у часі видань, які запорошені лежать на полицях бібліотек, бо практично в житті вони нігде себе не виправдали. Ідеї бувають важливим стимулом, а воля невисипущим джерелом енергії, але їх ефективність є часто зумовлена матеріальними спроможностями. Ідея залишиться нездійснимою утопією без матеріальних ресурсів, які в такому контексті — не мета для себе, але конечний засіб для досягнення цієї ідеї. Це пояснення дозволяє прийняти й присвоїти думку, на перший погляд може „опортуністичну“, що матеріальні засоби допомагають досягнути стан задоволення та почуття певності життя.

Не диво отже, що матеріальний стан, попри всі наші вимоги, залишає людині позицію та впливи в суспільствах, а нерідко і владу. Бажання влади — це, мабуть, невідлучний складник людського інстинкту самозбереження. Бажання володіти та поширювати свої впливи спричинювали конфлікти та доводили до кривавих воєн. На жаль, і хоч як не хотілося б, не має підстав думати, що оцю боротьбу заступить тривкий мир.

Цими міркуваннями хочемо підкреслити важливість життєвих реальних обставин та потребу до них достосуватися, якщо не хочемо лишитися на довго між тими, які програють.

Форми господарської діяльності людини в історії мінялися. Системи господарства еволюціонували від замкненої самовистарчальності, через аграрну, індустріальну та сьогоднішньої технологічної чи „післяіндустріальної“, як її декотрі називають. Господарська діяльність у кожному поколінні сприяла постанні окремої групи лю-

дей, а то й суспільних верств, які заготовляли, переробляли, продукували та розподіляли товари вжитку. З часом їх діяльність приносила їм значні зиски, і далі — вони ставали багатими людьми. З них виходили добродії науки, мистецтва та взагалі культури; їх почали називати меценатами. Меценат, за словником, — це багатий покровитель наук і мистецтва, а також їх представників. Меценати, підтримуючи мистців, артистів, науковців та людей талантовитих, помогли створити культурні надбання, якими гордиться ціле людство. Як хтось був, на примір, в Італії і поцікавився її культурним минулім, не міг не запримітити, що майже за кожним великим мистцем стояв його багатий покровитель-меценат з-поміж папів, одиниць при владі, членів заможних родин.

В давній Україні не бракувало меценатів. Були ними князі київської, а відтак галицько-волинської держав, а залишенні ними пам'ятки, церкви-собори, досьогодні радують око своєю монументальністю та мистецьким викінченням. Не бракувало меценатів на Україні і в пізніших часах серед гетьманів (П. Конашевич-Сагайдачний, І. Мазепа), серед церковних достойників (Митрополити П. Могила, а в новіших часах А. Шептицький), світських вельмож (князь К. Острозький), та врешті серед національно-свідомих багачів (Чикаленко, Симиренко).

Український народ запізнився у своєму господарському розвитку. Брак власної державності спричинив, що Україну довго вважали країною сільсько-господарською, „шихліром“ Європи. В той час, зокрема в XIX столітті, інші європейські народи розвивали вже індустрію, мали сильну міщанську верству, а великі робітничі маси почали організуватись. Минуле півстоліття змінило вправді господарську систему України на індустріально-аграрну, але майже всі користі індустріалізації країни йдуть в користь окупантів. СРСР не дозволяє на приватне господарство і місце приватних підприємців займає партійна і господарська сліта режиму. На жаль, між ними навіть ті, яких можна вважати українцями, в нічому не виходять поза межі стереотипного поняття „sovets'kogo chоловіka“.

2-га світова війна примусила чимале число українців залишити межі своєї країни. Опинившись в поселенні, з роками вони влаштувалися. Не забракло між ними підприємців, які потрапили добитися значних успіхів.

Живемо в поселенні в демократичному устрої суспільства, який півлює на індивідуальну ініціативу та дає можливості осягати успіхи. Демократична система вимагає також від одиниці і груп громадян, щоб вони обстоювали свої права, боронити їх та допомагати зберігати рівновагу в суспільстві, протидіючи монолізаторським тенденціям деяких груп, яких, зрештою в жодній державі не бракує. Боротьба за місце та впливи в суспільстві вимагає справної організованості та немалих фінансових засобів. Українці в поселенні багато в

цьому напрямі зробили. Пригадаймо, що зорганізувати і вдержувати українські катедри в Гарварді та інших містах, вдержувати наукові, мистецькі та взагалі культурні інституції, вести релігійне і церковне життя громад, організувати, та збільшувати фонди для різних корисних призначень, підтримувати наукові і літературні видання, вдержувати політичні і суспільні організації та установи та в загальному провадити всегранну діяльність — поселенчої громади фінансово не було легко. Воно ще тепер про фінанси трудно, бо потреби ростуть, а в майбутньому ще може бути тяжче.

Дотеперішню свою діяльність фінансувала сама українська поселенча громада, в більшості невеликими пожертвами, і це тільки невеликої скількості осіб. Не є нікому таємницею, що на суспільні цілі жертвують усе ті самі люди, і їх число невелике відношенні до скількості людей українського роду. Очевидно, при тому, як потреби громади ростуть, — напримір сьогодні ще додатково мусимо боронити добре українське ім'я, — дотеперішня форма фінансування не вистарчає, і треба поширити коло меценатів індивідуальних і збірних. Не легко в короткому коментарі схопити всі політичні й культурні потреби українських поселенців та якими фінансовими засобами їх заспокоїти. Серед пріоритетів однакс, на одному з перших місць повинна найтися українська наука.

Довгі роки неволі нашого народу не створювали догідних умов праці українським науковцям. Свобода слова була обмежена, а доступ до джерел історичного минулого дуже утруднений. Найшовшись на чужині, українські науковці зустрілись з можливістю працювати та виправляти написане про нас нашими ворогами або їх вислужниками. Писали про нас тенденційно, факти перекручували, інтерпретували, згідно із своїми інтересами, деякі їм некорисні події промовчували або попросту фальшували. Катедри наук про східну Європу на американських університетах позаймали в великий скількості російські емігранти по Першій світовій війні. Тому й не диво, що для американської наукової опінії між двома світовими війнами існувала едина неділіма Росія з одним народом, хоч зложеним із трьох віток великого, малого і білоруського, а Україна в них — це тільки географічне поняття. Знавці твердять, що тепер ця опінія поволі змінюється на прихильнішу для нас, завдяки праці українських науковців, інституту в Гарварді та інших наукових інституцій. При тому треба замітити, що наука, зокрема в гуманістичних ділянках, не дає моментальних наслідків; вони розраховані на довшу мету, а завважують їх щойно в наступних поколіннях.

Наукова праця, як зрештою, і кожня інша, вимагає інтелектуального зусилля та — не менше важливого — матеріального захисту. У великій більшості донедавна в нас поширилася форма збірного меценатства. Поодинокі жертвоводавці складали на потреби невеликі суми, хоч у відношенні до їх майна, вони були значні. Так

було при фінансуванні Енциклопедії Українознавства й інших видань, при побудовах церков і т. п. Є переконання і, мабуть, легко числами й іменами доказати, що серед українських поселенців існує немала скількість заможних та багатих громадян. Їх пожертви стоять в дуже невеликому відношенні до їх скількості і їхнього майна. Тому з пошаною та для прикладу на тому місці треба згадати ім'я торонтонського підприємця Петра Яцика. Він зрозумів важливість науки та щедро її фінансує. Його діло повинно стати заохотою для других.

Треба пам'ятати, що кожний гріш вложений для поширення правди про Україну та для приєднання приятелів нашої справи заощадить в майбутньому українському народові багато жертв людського життя.

25 січня 1987

Сучасне

Іван Кедрин

РОЗСВАРЕННЯ З СУСІДАМИ

В одній із найкращих американських газет, „Крішен Саєнс Монітор“, була недавно стаття, в якій порівнювано дві комуністичні по тури, Советський Союз і Китай. Советський Союз, (стверджував авторитетний автор), є розсварений з усіми — з Америкою, Західною Європою, Японією і Китаєм. Водночас його сполука марксистської доктрини з російським націоналізмом, як спадщиною по царському режимові, насторожує проти існуючої влади всі неросійські народи, які становлять 49 відсотків країни.

Читаючи таке, мимохіть насувалось порівнання з українською вільною громадою у діяспорі. Ми розсварені з усіми — з поляками, росіянами, жидами і водночас розсварені всередині нашої громади. Правда, міжнародна декон'юнктура, в якій ми опинилися, сталася не з нашої вини. Коли в Ялтанському договорі з 1945 року Сталін і Рузельєт погодилися про поділ світу на дві іхні сфери впливів, не стало місця для української проблематики у світовому аспекті. Ялтанська ідилія тривала коротко і швидко перемінилася у ворожнечу тих двох суперпотуг: СРСР і Америка розпочали перегони у зброєнні, які тривають по нинішній день, не зважаючи на епізодичні промінальні періоди „мирного співіснування“ чи „детанту“. Мариво мо-

жливості Третьої світової війни в атомовій добі всю вагу світу звертає на проблему війни-мирку і ніхто на ніякому терені не зважується згадувати про право державного самовизначення та про знаслідування того самовизначення, що його перевели різні народи колишньої царської Росії, між ними народ український. Зрештою, задля святого спокою 33 держави Європи плюс Америка і Канада підписали в Гельсінках у 1975 році договір, в якому визнано існуючі в тому часі кордони в Європі — себто санкціоновано всі більшовицькі підбої. Те, що Москва негайно зломала ті клявзулі, задля яких західні країни погодилися на підписання такого договору — про введення в СРСР людських прав, про свободне „суперництво ідей“, про право єднатися розлучених кордонами родин — та зламання договору „не має значення“. Світ привик до факту віроломства Москви, приймає те віроломство, як частину реальної дійсності, і намагається в тій дійсності робити все можливе, щоби тільки зберегти мир.

Отож, повторяємо, міжнародна деконьюнктура для української візвольної проблематики — не наша вина. Не наша вина ворожа нам постава сусідів, яка довела до того розсварення. Але коли Москва при всьому своєму розсваренні з Америкою, Західною Європою, Японією і Китаєм намагається інтригами, грішми і підбоями знаходити собі союзників у так званому Третьому світі, і коли у Кремлі здають собі справу, що реальна загроза економічної катастрофи накидає конечність реформи по лінії відступу від марксистського абсурду, яким є державний монополь на всю продукцію і розподіл, то українська вільна діаспора нічого не робить, щоб вийти з тієї „бліскучої ізоляції“, в якій опинилася, без уваги на причини. Нашою трагедією є відсутність керівного політичного чинника, що його всі визнали б, одного авторитетного керівничтва. Трагічним феноменом є 1) відсутність такого пресового органу, щоби його всі респектували і признавали йому ролю рішального чинника у діянні політичної думки і 2) коли існують в українських вільних громадах у діаспорі часописи, які не є вузькими партійними органами та визнають принцип плюралізму громади, то вони все одно не мають впливу на поставу української спільноти в діаспорі.

Українська політична еміграція, яка перейшла вже у стадію українського поселення, за винятком збереження вірності принципові самостійності ні від кого незалежної української держави, якої нема та яку треба воскресити, політичного іспиту не склала. Не склала його тому, що завжди ще не видобулася з анахронічних критерій думання, дотепер ще не зрозуміла, що політикою керує розум, а не почуття, і по нинішній день не зрозуміла, що внутрішній громадсько-політичний розлад згори, а пріорі, виключає успіх політичної дії для добра України.

Був час, коли на сторінках часописів та в різних домівках велися дебати над суто гіпотетичною проблемою: чи совєтська імперія

перестане існувати в наслідок еволюції чи революції. Хто говорив про можливість еволюції той наражувався на закид національного зрадництва. Ціла та суперечка була одною великою нісенітницею. Такою самою нісенітницею була і є суперечка, чи більшим лихом для України є російський комунізм чи російський імперіалізм. Будь-котра із заангажованих в таких дискусіях сторін „переможе“ — це ні на йоту не змінить дійсності в Україні, де люди думають зовсім іншими категоріями: тими категоріями, що їх накидає їм тамошня дійсність.

Зате в усіх тих дискусіях і суперечках мало говориться про аксіому, що одні тільки українці не всілі змінити ситуації в Євразії. Прихильники теорії революції, як спричинника упадку імперії, мають рацію, що імперія може заламатися так, як це сталося з царом у березні 1917 року — але для цього треба такого військового бунту, яким був бунт волинського полку, що відмовився стріляти до страйкуючих робітників в петроградському порті. Вже в польському суспільстві під владою комуністичного режиму з генералом Ярузельським на чолі почався процес ревізії політичної думки в сторону відвороту від гасла — „від моря до моря“ та в сторону потреби спільногоФ фронту з українцями і литовцями. У підпільній літературі в Польщі вже щораз виразніше висувається питання: Чи українці і литовці є нашими (польськими) сусідами-союзниками, чи сусідами-ворогами?! Нема сумніву, що совєтська імперія розвалиться, але не має одного державного мужа у світі, який міг би передбачити, коли і як це станеться. Зате для нас є кардинальною справою — використати той майбутній новий історичний шанс. І мусимо вже тепер усвідомити собі: 1) Ніхто з наших колишніх емігрантів-поселенців не матиме впливу на хід визвольного зりву в Україні, бо матимуть його тільки ті, які повернуться з гулагів, 2) самі тільки українці не закріплять за собою нововідзисканої держави, зате зможуть зробити це тільки у тісному союзі з іншими поєднаними імперією народами, в першу чергу з поляками і литовцями, 3) не було ще історичного precedantu, щоб можна відзискати і зберегти свою державу без зовнішньої підтримки, без корисної міжнародної коньюнктури. Під зовнішньою підтримкою треба розуміти зацікавлення якоїсь чужої великої держави даним визвольницьким рухом у Східній Європі. Були дві головні причини упадку Української Народної Республіки: 1) прислання довгою неволею національно-державної свідомості в широких колах народу, що проявилося у трагічному явищі „невтіральних“ і 2) відсутність підтримки від західного демократичного світу, який радше підтримував спроби відновити єдину-неподільну Росію (підтримка для Денкіна і для Юденіча.)

Залишається проблема українсько-жидівських взаємин. Знаємо, що за шляхетської Польщі жиди в масі підтримували той ворожий українцям режим на Правобережжі, тримаючи з польськими па-

пами-дідичами до того ступня, що навіть клоочі від церкви мали жи-динські оренці („Їде, їде Зельман...“). Знаємо теж, що хоча за царата лунало російське гасло „Бий жидів, спасай Росію“ і організо-вано проти жидів російськими чорносотенцями погроми та ведено такі ганебні процеси, як процес Бейдліса у Києві, жиди в масі дали орієнтувалися на російську державу, а не на український народ. Коли більшовицька революція відкрила жидам двері до ЧЕКА і до всіх уря-дів - - вони масово кинулися туди. А проте все це належить до ми-нулого. Ізраїльські діячі твердять, що все ще є в Україні коло міль-йона жидів, з яких велика більшість залишилась, не захотівши пере-їздити до Ізраїлю, де треба все починати наново. Однаково в інтересі України, як в інтересі Ізраїлю і жидівського народу, лежить таки наладнання українсько- жидівських відносин, як було за Української Народної Республіки, коли жиди мали своє окреме міністерство з Пінхасом Красним у проводі і жиди були на українських державних становищах. І за Польщі мудрі українські провідники тво-рили виборчі „бльоки національних меншин“ — разом із жидами, пімцями і білорусами“, і ті бльоки вигравали. Тому нам треба під-тримати засноване гуртом ізраїльських діячів Т-во жидівсько-україн-ських взаємин в Ізраїлі з таким діячем у проводі, як Сусленський.

Коли ж ідеться про підтримку від Америки, Канади чи теперіш-нього бльоку НАТО для української визвольної справи, то треба раз-у-раз при кожній нагоді і без нагоди пригадувати американським діячам, що появрлені Москвою народи — це природний союзник Америки і цілого демократичного Заходу.

На превеликий жаль — ця правда не дійшла ще до свідомості керівних державних чинників. Але вона через ніч проявиться, коли тільки захитається імперія. Щорічна статистика населення СРСР ви-казує, що відносення сил між корінним московським населенням і всіма іншими народами змінюється на некористь того корінного ро-сійського елементу, який становить панівну верству імперії. Якщо особливо мусулманські громадяни СРСР виявляють куди вищий що-річний природний приріст, як Російська Соціалістична Советська Ре-спубліка, себто Московщина, не є виключне, що тоді, коли той ке-рівно-російський елемент стане меншиною в СРСР — Захід почне більше цікавитися процесами, які йдуть в Україні, у Прибалтиці та на Кавказі.

Тепер, у тій дійсності, в якій перебуває українська діаспора, за-лишаються незмінними наші завітні цілі: 1) залишатися вірними ідеї самостійної ні від кого незалежної української держави, 2) творити такі тривкі культурні вартості, яких не можна творити в Україні під тамошнім ворожим режимом, 3) прихильювати Україні і українській визвольній проблематиці приятелів серед чужинців, в даному ви-падку в американському чи канадському суспільстві і державно-полі-тичному світі і 4) всупереч усім старанням чужинецької ворожої аген-

тури — таки довести до внутрішньої української єдності, до якої накликували і Володимир Великий і Іван Мазепа і Тарас Шевченко. Єдність це „кондіціо сіне ква нон“ — передумова, без якої не може бути успіху ні в якій ділянці. Молімся, щоб ті заклики не були заужди горохом, що відбивається від стіни.

Ярослав Курдидик

США НА ПОЛІТИЧНОМУ І МІЛІТАРНОМУ РОЗДОРІЖЖІ

В європейській громадській опінії починають нуртувати й підкреслюватися побоювання щодо зміни американської політики в Європі, які можуть привести до стратегічної „персорієнтації“ США.

У своєму інтерв'ю в „Ль Експрес Магазін“ французький міністер оборони, Дж. Баумель, поставив клопітливе запитання: „Чи президент Рейганс своюю політикою роззброєння нс думає зробити 'атомову нейтралізацію Європи', і тим повторити Ялту? У нашій пам'яті ще свіжа помилка Рузвельта, який в Ялті залишив Європу на поталу Москви.“ Політики в Західній Німеччині й Великій Британії ставлять подібні запитання.

Ці побоювання стосуються до оборонних інтересів тих держав, бо вони знають, що атомова зброя звернена проти Японії врятувала Європу перед комуністичною загладою, а „атомова парасоля США“ ще й далі охороняє велику частину союзників і членів НАТО перед зазіханнями Москви, і дала можливість державам Європи достатньо озброїтися.

Але про це легше говорити, як це зробити...

Атомова нейтралізація Європи несе з собою велике ризико. З другого боку, якщо поділ Європи на два ворожі і непримирені табори існуватиме постійно, це для США означає, що вони нестимуть далі тягар за політику „психологічного міту“ — Америка нестиме відповідальність за все, що станеться в Європі чи на цілому світі в політичному, економічному чи військовому секторах.

Політики починають поволі погоджуватися з фактом, що поруч США і СРСР, є ще три інші члени „атомового клубу“ — Велика Британія, Франція і Китай. Ізраїль, який має бути 200 готових ядерних зарядів, Пакістан і Індія, які постановили мати свою власну атомову зброю, є кандидатами на нових членів до того клубу. І чимало знавців думає, що небезпека атомового конфлікту більша в т.зв. „третьому світі“, ніж між супердержавами. А це матиме наслідки для цілого світу.

Д-р Г'єл, американський лікар, який лікував перші жертви радіації з Чорнобиля, каже, що дуже тяжко передбачити, що станеться після великого ядерного вибуху. Усе залежить від „монсунних вітров“, наскріплад, жителі, які були віддалені від Чорнобилю тільки на кілька кілометрів, зазнали менше пошкоджень від радіації, ніж ті, які були тричі даліше від місця вибуху. Цей трагічний випадок в Чорнобилі повинен навчити всі країни на світі, щоб вони добре розважили про евентуальне вживтя атомової зброї. Може таке статися, що агресор стане першою жертвою своїх ядерних бомб, якщо нагло вітри змінять свій напрям.

До непевності щодо американської політики ще причинився теперішній скандал з продажжю зброї Іранові. Помимо ворожості й бажання знищити „американського сатану“ будь-якою зброєю, США з різних міркувань хотіли зарезервувати собі „заздалегідь“ впливи в Ірані, який після теперішнього 87-літнього Хомені, з його „узаконеною“ владою, може перейти в руки більше уміркованого наступника.

США опинилися на „політичному роздоріжжі“, і їм прийдеться вирішити про свої пріоритети, а з останніх подій виходить, що США поволі „переорієнтовуються“ на Близький схід, з головною увагою на Пакістан. Після втрати впливів у Ірані важливість Пакістану зросла, бо на його території Америка має підслухові апарати та через його територію проходить постачання афганським повстанцям. З тих причин намагання США не матимуть успіху, щоб не допустити до продукції власної ядерної зброї Пакістану, який її хоче мати, вже хоч би з уваги на Індію.

Чому Індія так неочікувано почала висовуватися на чільну позицію в конstellації сучасного світу, варт познайомитися з працею Дж. Ней, професора Гарвардського університету, п. н. „Ядерна етика“. Ней був в 1970-их роках заступником міністра оборони США та очолював Комісію національної оборони.

Коли Індія в 1970 році дістала від Канади атомового реактора, а в 1974 році сконструювала свою першу атомову бомбу й її випробувала, вона автоматично стала новим членом „атомового клубу“. І, як не дивно, але вибух індійської бомби затривожив СРСР, який побоювався, що Індія, роззухвалена своїм успіхом, може вдарити на Пакістан, чи радше захоче знищити пакістанський дослідний центр в Каґата. Така дія могла б втягнути в збройний конфлікт Америку й СРСР.

Д-р Кіссінджер вважає, що Іран може відграти в 1990-их роках подібну роль, як передтим Китай. Іран і Пакістан — це сусіди СРСР, до якого існує ворожий антагонізм. З уваги на величину своєї території та кількість населення ці держави важливі для американської політики. Америка мусить завжди бути приготована, щоб у відповіднім часі їх використати для свого інтересу.

Мусульманський фундаменталізм — це реальне явище, а Захо-

дові не лишається нічого іншого, як знайти певний „модус вівенді“ із його зростом і поширюванням своїх впливів. Приповідка каже, що „ворог мого ворога — це мій найкращий приятель“. Тому не слід відкидати і таку можливість, що США знайдуть з Іраном, подиктовані конечністю, порозуміння спільної оборони перед зазіханнями Москви. Це вже так сталося з співпрацею США з Китаем, між якими існує „альянс з конечності“, який приносить обопільну користь обом державам.

Минуле

Василь Федорович

УКРАЇНА І ПОЛЬЩА НАПЕРЕДОДНІ РИЗЬКОГО ДОГОВОРУ

(1917-1921)

На підставі документів про польсько-радянські взаємини.

Російська революція з 1917 р. відкрила нові горизонти для поневолених царом народів. Користаючи з права на національне самовизначення, вони почали організовувати своє державне життя. Перше місце між ними зайняла Україна.

III Універсал

Третім Універсалом з 20 листопада 1917 р. Українська Центральна Рада проголосила Україну Народною Республікою, до речі ще в федерації з Росією. Нова українська держава поклада в свою основу загальноприйняті демократичні принципи, як свободу слова, друку, совісти, зборів, союзів, страйків, недоторканість особи й мешкання. Крім того Універсал забезпечував автономію для національних меншин (росіян, поляків, жидів), а одночасно касував право приватної власності на землю.

Меморандум польських землевласників

Постанова Універсалу про земельну реформу викликала негайну реакцію польського населення на Україні. Вже 22 листопада 1917 р. польські землевласники на нараді в Києві виготовили й вислали до Регенційної Ради в Варшаві меморандум в справі наміреного вивласнення їхніх земель, з одночасною просьбою — в порозу-

мінії з центральними державами — натиснути на український уряд, щоб він „для рятування польського елементу і здобутків польської цивілізації на Україні від знищення і заглади“ припинив вивласнювання польських маєтків. Мотиви тієї просьби такі: Поляки мають на Україні коло 4 мільйони моргів землі вартості понад 3 мільярди карбованців, а крім того багато цукрових заводів, гуралень та інших промислових підприємств. Вивласення польських земель є смертельною загрозою для поляків, бо їх економічні досягнення на Україні є підставою багатства польського народу й можуть мати велику вартість для молодої польської держави, а збереження польського стану посідання на українських теренах є особливо важливе для майбутніх польських поколінь.

Меморандум гостро критикує нову земельну реформу українського уряду, вважає її великою кривдою для поляків і завважує досадно, що „на такий безприкладний в історії гвалт не зважився ні один найбрутальніший деспотизм, ні одна тиранія“. Внаслідок польського протесту — щищеться далі в меморандумі — український уряд змодифікував свою постанову в справі націоналізації землі і генеральний секретар видав обіжник, яким забороняв повітовим комітетам забирати двірські землі й ділити їх поміж селян. Та цей обіжник не задовольняв поляків, бо він — на їх думку — з'явився запізно, коли вже не можна було стимати процесу вивласнювання.

В меморандумі є загальна характеристика українського незалежницького руху. Згідно з його твердженням, український уряд прийняв крайньо націоналістичний напрям, хоч з деякими познаками російського соціалізму. Цей український націоналізм є результатом політики російського царського уряду, що від віків гнобив українців. Тому майже певне, що Україна відішлиться зовсім від Росії.

У відношенні до польського населення, що налічує в Україні понад один мільйон душ, ставлення українського уряду наскрізь негативне; тут панує „галицька школа політичної безоглядності“.

Цікава теж характеристика українців у протиставленні до поляків. Ось що каже меморандум: Поляки сантиментальні, великі альтруїсти, уступливі. Українці (в тексті: русини) — рішучі егоїсти, хитрі, підозріліви, ці прикмети дають реальні користі в політиці. Далі — в поляків вроджений індивідуалізм і розходження в поглядах, а в українців — солідарність, і через те вони витрачують менше часу на внутрішні непорозуміння. Вкінці — поляки чомусь не мають віри в себе, тоді як в українців надмір віри у власні сили: до того українці своєю численністю загрожують полякам.

На політичному форумі становище поляків до України було неприхильне. Як виходить з листа члена польської ради в Києві — І. Вельовейського до проф. Ст. Грабського з грудня 1917 р., поляки тенденційно уникають контактів з українським урядом, подібно як це роблять деякі закордонні дипломатичні місії в Києві, які чомусь

не вірять в стабільність українського уряду і, згідно з інструкціями своїх правителств, займають вичікуюче становище і не хочуть дати себе втягнути в якунебудь політичну акцію. В тому листі є також згадка про якогось полк. ген. штабу Келчевського, росіянина польського походження, який працює в українському військовому міністерстві, хоч постійно підкresлює, що він не є українцем і ним бути не хоче, а майбутнє всіх слов'ян бачить тільки в федерації з Росією. Поляки зустрічаються з тим Келчевським і він радить їм нав'язати взаємини з українцями.

Берестейський мир і польська реакція

Живий відгомін викликала справа Берестейського миру, що його заключила Україна з центральними державами. Спершу, коли велися вступні переговори, польські політики вважали, що „сепаратний мир з Україною не буде для Польщі некорисним“. Та згодом, коли вже заключено мир, всі польські політичні партії виступали з гострою критикою і протестами з приводу „передання Україні корінно-польських земель — Холмщини і Підляшшя“. В цілому краю заряджено національну жалобу, відкликано всі театральні вистави, а в різних містах відбувалися маніфестаційні походи і протестаційні віча.

В окремій відозві Центрального Робітничого Комітету ППС Лівіці від грудня 1917 р. говориться, що „зрадницька Центральна Рада робила все, щоб зупинити похід революції, і заключила віроломний мир у Бересті. Пруські юнкери, націоналістична буржуазія і темні маси українського селянства провадять безсромну торгівлю. За ціну заспокоєння своїх імперіялістичних апетитів, за ціну відірвання від Польщі і видання на загладу польського населення на величезних просторах України, за таку ціну Україна має стати слугою пруських юнкерів і вестфальських фабрикантів“.

На засіданні міської ради міста Варшави в лютому 1918 р. представник ППС — Й. Цішевський в імені соціалістичного бльоку зложив протест в зв'язку з переданням Україні „польських теренів“ і заявив, що Берестейський мир це ганебна торгівля долею польського народу, ця торівля стала основою миру між імперіялістичними центральними державами й українськими зрадниками революції.

Своярідною маніфестацією проти Берестейського миру було самогубство польського майора Евдіятонича в Европейському готелі в Варшаві 16 лютого 1918 р.; він залишив записку, що не може перенести ганьби нового розбору Польщі.

Взаємини з Директорією

Від початку 1919 р. перебував в Одесі акредитований при уряді УНР польський представник Б. Кутіловський. Він стежив за розвитком політичних і мілітарних подій на Україні, заступав інтереси місцевого польського населення і звітував про все своєму урядові в Варшаві. В звіті з лютого 1919 р. він інформував Політичний Відділ

Польського міністерства Закордонних Справ про перебіг перегово-рів з представниками Директорії і Антанти в справі порозуміння для спільної боротьби з більшовиками. Як виходить із звіту, до Одеси приїхала українська делегація під головуванням К. Мацієвича, якого Кутіловський негайно відвідав у готелі „Бристоль“. Мацієвич зробив на Кутіловського корисне враження: він чоловік культурний, това-риський, ввічливий. Кутіловський представив Мацієвичеві стан до-теперішніх, не дуже приятніх, взаємин з українським урядом. Маці-євич, який щойно недавно обняв міністерський пост після Вишничен-ка, не був ще як слід обзаниманий з усіма справами, але на всякий випадок поставив собі за невідкладне завдання полагодити дві ва-жливі справи: заключити з французьким військовим командуванням договір для боротьби з більшовиками, а крім того скласти угоду, хочби тимчасову, з поляками. Кутіловський завважив, що Україна не може успішно воювати з більшовиками без відтягнення своїх військ з Галичини, тобто без попереднього замирення з поляками. Кутіловський далі вимагав, щоб український уряд припинив нагинку на поляків на Україні, звільнив з в'язниць поляків, арештованих без правної підстави, відкрив ново польські школи на Поділлі та взагалі змінив своє негативне наставлення до поляків.

Після зустрічі з Мацієвичем Кутіловський відвідав начальника французьких військ в Одесі ген. Д'Анзельма, продискутував з ним українське питання і просив, щоб при укладанні договору з україн-цями зажадав від українського уряду припинити протипольську кам-панію в Галичині та змінити своє відношення до поляків взагалі. Д'Анзельм обіцяв обговорити всі ті питання з українською делегаці-єю, але заявив, що він, як вояк, не буде мішатися до політичних справ.

Із звіту Кутіловського довідуємося далі, що більшовики, які зайняли Київ, маскуються і вдають українців. Вони мають в Києві чотири дивізії, з яких три носять українські назви, хоч насправді вони сформовані в Росії і складаються з росіян; четверта Таращан-ська дивізія, справді українська, але під Черніговом вона зрадила Директорію і перейшла на бік більшовиків. До поляків більшовики ставляться прихильно, признають їх національність, а це дає їм де-яку безпеку і звільняє від обов'язку служби в червоних частинах.

В Одесі, — читаемо далі у звіті, — положення хаотичне. Росіяни є рішучими противниками українців, не тільки не признають їх ав-тономії, але навіть національної окремішності. Зі шкіл усунено нав-чання української мови, російські часописи на всі лади оплюгають Україну, подають фальшиві вістки про більшовицькі перемоги і про-pagують сповидне бажання всіх єднатися з „єдиною неділімою Росією“.

Самі французи в Одесі втомлені і незорієнтовані в ситуації, військове командування незарадне, бо не знає місцевих обставин. Внаслідок того перед кількома днями група 1500 знуджених фран-цузьких вояків виїхала до Франції.

Польсько-українські переговори

Прибулі з Вінниці польські агенти повідомили Кутіловського, що новий український уряд змагає до політичної угоди з поляками, але на перешкоді стоять галичани. Також орган української армії „Ставка“ палає ненавистю до поляків, інформаційне бюро армії розліплює по вулицях Вінниці протипольські летючки, а в журналі „Южная Россия“ гр. Бобринський помістив статтю про Галичину, що її могли б позавидувати навіть найбільш шовіністично настроєні галицькі часописи.

Проте переговори між українцями й поляками набирали щораз більш реальних форм. 21 травня 1919 р. прибула до Варшави українська делегація під проводом Курдиновського для виеднання польської військової допомоги проти більшовиків. Після коротких нарад заключено 24 травня 1919 р. тимчасовий договір, в якому Польща обіцяла дати визнаному українському урядові (визнання уряду відложено на пізніше) допомогу для боротьби з більшовиками та встановити на території України адміністрацію, що збереже порядок і публічну безпеку. Українські збройні сили — згідно з домовленням — у військових справах будуть підлягати польському командуванню.

Договір підписали: за українську сторону — голова делегації Курдиновський, а за польську — голова Ради Міністрів Падеревський.

Ця тимчасова угода стала підставою для дальших переговорів, що вкінці довели до заключення політичного договору в Варшаві в 1920 р.

Переговорюючи з українцями, поляки мали на меті здобути для себе домінантну позицію на Україні, і тому вважали за відповідне дати Петлюрі військову допомогу проти більшовиків, щоб таким чином зв'язати його з інтересами Польщі. Полякам було відомо, що в Петлюри мали перебувати в тому часі французька й румунська місії, а крім того числилися з тим, що до нього можуть прибути ще англійці й американці. Справу тих переговорів поляки зберігали в таємниці, бо не хотіли, щоб про них довідалася Антанта. Про хід переговорів польський міністер закордонних справ повідомляв окремою депешою свого посла в Паризі Замойського й давав йому інструкції, як представити ту справу альянтам, якби вони якимсь чином довідалися про переговори. Інструкція була така: Поляки готові заключити з українцями договір, якщо вони відступлять ім Галичину й Волинь, дадуть гарантію доброго трактування польського населення на Україні та якщо вкінці вдастся ім уникнути визнання України. Тільки під такими умовами поляки готові згодитися використати українців як антибільшовицьку силу для швидкого закінчення війни на сході. В другій депеші до Замойського є згадка, що відбулися довірочні наради з делегатами Петлюри, а коли б хтось питався, то треба говорити, що наради були виключно в справі бо-

ротиби проти більшовиків, що Польща не визнала України, хоч одержала зрешenia Галичини, піякого договору з Україною не заключено з уваги на становище альянтів, а тимчасова умова є в формі односторонньої декларації України.

В наступній депеші міністра внутрішніх справ до Замойського говориться, що 1 вересня 1919 р. денікінці зайняли Київ і галицькі частини перейшли до Денікіна, який готовий з ними переговорювати. Петлюра, якого Денікін не хоче визнати, заявив польському представникам, що з уваги на акцію проти більшовиків він буде уникати боїв з денікінцями, але буде воювати в обороні незалежної України. В тому самому часі верховна команда польського війська в Варшаві видала інструкцію головній команді ПОВ на Україні, на теренах зайнятих денікінцями не виступати чинно проти більшовиків, а навпаки вести акцію проти Денікіна, використовуючи при тому антагонізм українського народу та реакційність Денікіна.

Польська східна політика на Україні

Справа східних кордонів Польщі була одним із основних питань польської закордонної політики. Всі поляки, без уваги на політичні угрупування, бажали, щоб Польща була сильною державою, а різнилася між собою тільки в методах і засобах. В польському суспільстві були дві течії в ставленні до України: інкорпораційна і федеративна.

Репрезентантом інкорпораційного напряму була партія національних демократій, які ставилися вороже до України й не допускали навіть гадки про незалежну українську державу; на їх думку українські землі треба розділити між Польщою і Росією й таким чином направити польсько-російські взаємини. Також т. зв. права преса („Газета Варшавська“, „Газета Поранна“, „Кур'єр Варшавський“, „Ліберум Вето“) попирали інкорпораційну течію, не вірили в силу українського народу ажі в реальність будови української держави, в її розумінні це німецька інтрига, шкідлива для Польщі, бо розбуджує українські апетити, утруднює інкорпорацію Галичини й Волині та розсварює Польщу з Росією. Тому не треба піякіх пертрактацій з Україною.

Федеративний напрям заступали соціялісти, згуртовані в Польській Соціялістичній Партиї (ППС). Вони ставилися прихильно до української державності, боячись відродження російського імперіалізму. Вони понирали думку „начальника панства“ Й. Пілсудського про потребу польсько-українського порозуміння. Польща повинна помогти українцям в будові власної держави, злагіднити міжнаціональні конфлікти дорогою взаємних уступок та „прийняття прихильно побитого вождя України — Петлюру, не зважаючи на шалені верески галицьких психопатів“. Ті самі федеративні ідеї знаходили відгомін на сторінках т. зв. лівої преси („Жонд і Войско“, „Роботник“, „Трибуна“), яка голосила, що Польща повинна помагати

народам гнобленим царатом, а тепер більшовизмом. Польська політика повинна змагати до створення на сході окремих республік, що були б бастіоном проти російської навали. Але такі республіки треба творити не дорогою підкорення, тільки під гаслом „за нашу і вашу свободу“. Якщо мова про Україну, то треба виеліміцувати справу Галичини й Волині, бо в тому відношенні нема розходжень між польськими політиками, а саме, що ті землі мають належати до Польщі.

Варшавський договір і похід на Київ

В дуже невідрадних умовах, коли українська армія верталася з Зимового походу й не могла самостійно продовжувати регулярної боротьби проти більшовиків, заключено в Варшаві 21 квітня 1920 р. договір між Україною і Польщею. Польща визнала самостійність України, а Директорію на чолі з головним отаманом Петлюрою верховною владою УНР. Кордони Польщі на сході визначені по лінії Збруча так, що Галичина, а далі на півночі Волинь, Холмщина й Підляшшя припадали Польщі. Польський уряд зобов'язався не заключувати ніяких міжнародних договорів звернених проти України; до того самого зобов'язався уряд УНР супроти Польщі. Цей договір мав залишитися в тайні. Підписали його — керівник Міністерства Закордонних Справ УНР А. Лівицький і керівник польського Міністерства Закордонних Справ Я. Домбський.

Інтегральною частиною такого договору була військова конвенція, що її підписано 24 квітня 1920 р. Конвенція передбачувала спільну акцію польських і українських військ проти більшовиків. Конвенція була для України настільки некорисна, що віддавала цілковиту перевагу польській стороні: воєнні дії проти більшовиків мали відбуватися під керівництвом польського головного командування, всі заливи на здобутих теренах переходили в заряд польських владостей, з тим, що український персонал міг залишитися на дотеперішніх постах, український уряд був зобов'язаний від самого початку кампанії постачати польській армії харчування і тягловий транспорт. Після виконання наміченої спільної операції, польські війська — внесення одної з договірних сторін — мали залишити територію України. За згодою польського уряду, на терені Польщі мали сформуватися три дивізії української армії. Кошти утримання тих дивізій покривав український уряд, а Польща мала доставити їм зброю, амуніцію та санітарне устаткування.

Після підписання Варшавського договору почався 25 квітня 1920 р. спільний польсько-український похід на Україну. Це викликало негайну реакцію уряду УРСР в Харкові, бо вже 26 квітня він вислав польському урядові в Варшаві ноту з протестом проти бомбардування Києва польським літунством. Того самого дня КП(б)У на губерніальній конференції в Києві виготовила резолюцію (в українській мові!) про найближчі завдання партії в зв'язку з польською

оффензивою, з закликом боротися проти поляків і петлюрівців, які запущаються над українським населенням гірше „від гетьманців і дешкінців“. На допомогу українським більшовикам прийшла комуністична партія Польщі, 29 квітня 1920 р. вона видала відозву до всіх робітничих партій Польщі з засудженням походу на Київ і гаслом „Хай живе радянська Україна!“ Так само комуністична партія Німеччини в відозві з 8 травня 1920 р., зверненій до пролетаріату Берліну, осуджує союз Польщі з Петлюрою і їх спільний похід на Київ, мовляв, Україна створила собі свій уряд і не хоче відриватися від Росії.

Постанова Варшавського договору про прилучення Галичини до Польщі викликала гостру реакцію не тільки серед політичних діячів ЗУНР, але також серед загалу населення. В Тернопільщині польська влада арештувала деяких українців за „підбурювання публічної опінії і виголошування більшовицьких клічів“. На Лемківщині українці викликали спротив проти покликування рекрутів до польської армії, нпр., в селі Луковім селяни відібрали рекрутів і потурбували польського функціонера. Ту ситуацію використали також комуністи. Галицький Революційний Комітет, що постав 8 липня 1920 р. в Тернополі, виступив 1 серпня 1920 р. з декларацією „До працюючих усього світу, до урядів соціялістичних радянських республік та урядів всіх капіталістичних держав“, в якій повідомляв про проголошення Східної Галичини самостійною державою та закликав усі держави нав'язати дипломатичні взаємини.

Від Варшавського договору до Риги

Не зважаючи на початкові успіхи, польсько-український похід на Україну закінчився невдачею. В тій ситуації в Польщі почала назрівати думка, щоб якось розв'язатися з Петлюрою і УНР взагалі, а нав'язати стосунки з Росією і УРСР. Вже 11 серпня 1920 р. відбулося в Варшаві засідання Ради Міністрів в справі переговорів з Росією. Тоді прийнято рішення, що Україна повинна сама собі вибрати форму уряду, і тому не треба розбивати переговорів з Росією через українську справу. В вересні того ж року польський міністер закордонних справ Е. Сапега видав політичну інструкцію в справі польсько-радянських переговорів. Щодо України, то інструкція зауважує, що договір з Петлюрою до певної міри утруднює становище Польщі, бо вона все таки має зобов'язання супроти Петлюри, яке належало б дотримати, але в теперішній ситуації він сам хіба знає про незавидне положення Польщі і приготований на те, що Польща таки заключить мир з Росією.

Так і сталося. 28 вересня 1920 р. виготовлено проект договору, а 21 березня 1921 р. в Ризі формально підписано мирний договір між Польщею та РСФСР і УРСР. За уряд УРСР договір підписали Ю. Коцюбинський і Л. Оболенський. Договір ратифіковано в РСФСР — 14 квітня 1921 р., в УРСР — 17 квітня 1921 р., в Польщі — 16 квітня

1921 р. Виміна ратифікаційних грамот наступила в Мінську 20 квітня 1921 р.

З підписанням Ризького договору закінчився період взаємин Польщі з Українською Народною Республікою, а почалися її стосунки з РСФСР, зглядно пізніше, починаючи від 1923 р., тільки з СРСР.

Використано: Materiały archiwalne do historii stosunków polsko-radzieckich. Warszawa, 1957/64. (Три перші томи).

Валентин Мороз

ШЕСТИДЕСЯТІ РОКИ В УКРАЇНІ

Спроба історичної розвідки

Продовження

Хоч аргументація Дзюби ніде не перекидається у площину сучасників, „після-ніцшеанських“ формул (вона оперує переважно ідсюями мислителів минулого й документами 20-х років), — проте сама книга є чи найвагомішим за останні десятиліття аргументом на користь національної ідеї та необхідності плекання її для нормального розвитку людства.

По суті книга Дзюби стала *меморандумом покоління*, і не лише українського. Шестидесяті роки були споховою пробудження всіх більших перосійських націй советської імперії. Це супроводжувалось потоком Самвидаву багатьма мовами (зокрема прибалтійськими). Але жодний національний Самвидав не спромігся покласти на стіл такої синтетичної, узагальнюючої праці, як книга Івана Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація“. До речі, Іван Дзюба широко використовує в своїй книзі матеріали не лише з життя України, але й інших націй імперії⁷². Якщо вийти за межі імперії й оцінити книгу в масштабах світових, то це був голос найбільшої в світі нації, що передбуває покищо на колоніяльному статусі. Звідси — вагомість таких праць на світовому ринку. Усі дослідники національного питання підkreślують вирішальність українського питання для майбутніх змін у Московській імперії⁷³.

Книга Дзюба була своєрідним підсумком усього потоку Самвидаву неросійських націй імперії; а в деякій мірі — і російського Самвидаву, якщо взяти до уваги, що майбутнє Росії також буде вирішуватися в пляні перетворення імперського простору на мозаїку національних держав. Структура книги — це логічний ланцюг причин і наслідків, де все обґрунтоване попередніми і наступними чинниками.

Починає автор з тези про можливість помилок (і припустимість критики в національному питанні)⁷⁴. Ця фраза звучить як самозрозуміла в нормальних, демократичних умовах. Але в ситуації диктатури, і до того ж диктатури космополітичної, яка вважає злочином націть саме зацікавлення національним питанням, право на критику в цій ділянці потрібно доводити цілим спеціальним розділом книги.

Не менш характерним є наступний розділ: тут говориться про важливість національної ідеї в житті людей⁷⁵. Тут автор підтрикає в найбільш болюче імперське місце. Ситуація багатонаціональності не дозволяла і не дозволяє Кремлеві просто оголосити національну тему забороненою. Але... Кожний, хто „не дурак“, розуміє, що в союзських умовах розпочати будь-які розслідування національної політики (навіть без критики режимних тез) — це означає навіки зіпсувати кар'єру. Леонід Плющ наводить страшенно цікавий факт у своїх споминах. Коли він на одному з форумів у Києві сказав, що національне питання у нас не до кінця вирішene і ним треба ще займатися — вся саля здригнулась. Сказати таке — це було рівнозначне з самогубством⁷⁶.

Як уже відзначалося, автор зробив своєю світоглядовою базою тези Маркса і Леніна. Це була єдино можлива умова в союзських умовах. Звичайно, у Леніна, який був великим політичним демагогом, можна знайти фрази для підтвердження будь-якої ідеї. Для цього гворця червоної імперії „захист“ неросійських народів був просто тактикою в період боротьби за владу, а потім — в період змушеноого відстулу імперії перед розбудженою національною стихією (20-і роки). Проте для сформованої посоветської людини ці фрази Леніна були доказовими.

Згідно з цим планом, Дзюба доводить, що існуючий стан національної політики Советського Союзу є ліквідацією ленінської національної політики⁷⁷. Широко цитуючи діячів українського відродження 20-х років (Скрипника, Гринька тощо), Дзюба підводить читача до висновку, що під вивіскою советського апарату українець, грузин чи узбек зустрів тих самих колонізаторів, які гнобили його до комуністичного перевороту. Автор робить висновок:

Погляньмо конкретніше на деякі аспекти в „лінії“, по яких ішла нещадна ревізія ленінської національної політики; одночасно ми побачимо, як розkvітали і брали гору оті, відзначені вище у виступах партійних діячів, антиленінські, антикомуністичні тенденції і настрої — невігластво й безвідповідальність у національній справі, байдужість і зневажання, великоруський націоналізм та великороджанний шовінізм, розрив між теорією і практикою, між словами та ділами, бюрократичне централізаторство і т.д. і т.п.⁷⁸.

Після того Дзюба переходить до дуже важливого в союзських умовах висновку: *нації будуть існувати й при комунізмі*⁷⁹. У прин-

цилі є посяганням на сам фундамент імперської доктрини, яка саме тому й прийняла комунізм, що вбачала у ньому дуже зручний „мелтінг-пот“ для перетоплювання усіх націй в одну зруїфіковану масу. Мабуть, серед усіх гріхів Дзюби, за які його двічі заарештовано у 1972 році, цей вважався найкардинальнішим.

Ідея асиміляції націй, ідея про майбутнє безнаціональне суспільство — це не ідея наукового комунізму, а того „комунізму“, який Маркс і Енгельс називали „казарменним“. Це також ідея ревізіоністів, соціал-демократів і II Інтернаціоналу. З цю особливо носився К. Кавтський. Як залишок кавтськіанства вона була проникла і в комуністичний рух початку століття, але швидко була переборена, аспект розкритиковано Леніном та іншими комуністами.⁷⁹

так трактує Дзюба співвідношення „нація — комунізм“.

Даючи теоретичну аналізу поняття космополітизму й асиміляції, Дзюба розрізняє два типи асиміляції: поглинення однієї нації іншою і об'єднання всіх націй у всесвітньому масштабі. Не наважуючись відверто називати цю космополітичну мрію утопією, автор все ж висловлює такий сильний сумнів у її реальності, що практично заперечує цю ідею:

Є величезна політична і психологічна різниця між загальним об'єднанням людства, народів у „всесвітство“, тобто між асиміляцією націй на вселюдській основі, — і асиміляцією одної нації іншою, поглиненням однією нацією інших, асиміляцією кількох націй на базі однієї національної культури.

Першу ще можна розглядати як плодотворну перспективу і позитивний фактор, як прогрес (хоч багато видатних мислителів, в тім числі і марксистів, вважають, що й це було б величезним регресом для людства; цю дуже обґрунтовану думку Потебня свого часу коротко висловив так: „Якби об'єднання людства за мовою і взагалі за народністю і було можливе, то воно було б загибеллю для людської думки, як заміна багатьох почуттів одним“). Та й взагалі імператив про майбутнє „неминуче“ злигтя націй є дуже проблематичним, науково необґрунтованим проектом, і „марксистам“ слід би брати приклад з Маркса, який лишав на розсуд майбутніх поколінь проблеми, для розв’язання яких браквало історичного досвіду.

Щождо другої асиміляції на базі однієї національної культури, то вона тотожна колоніалізму (бо наперед позбавляє інші народи основної умови рівноправності — рівноправного внеску в загальнолюдську культуру, прирікає на культурне утриманство з усіма наслідками, що випливають звідси для психологічної природи людей цієї нації та їхнього відповідного положення в суспільстві).⁸⁰

Цалій автор відверто критикує поняття „радянського народу“ і називає це поняття „антимарксистським“ та „антисоціялістичним“⁸⁸. Отже, Дзюба критикує одну з найбільш рекламованих советською офіційною науковою тез. (Просто неможливо уявити, як подібна книга могла бути написана „на замовлення Шелеста“).

Захистувавши фразу з „Правди“ (найвищого советського офіціозу): „У нас бурхливо розвивається спільна для всіх советських націй інтернаціональна культура“⁸⁹, Дзюба пише: „Це вже безглуздя не тільки з точки зору марксизму, але й з боку елементарної термінології“⁹⁰.

Далі автор ставить крапку над „і“:

Те розуміння, яке надається тепер у нас цьому каламутному поняттю, як і „теорія“ одної „радянської нації“ (хоч би як вона формулювалася), радянського народу в розумінні не співдружності, а однозначності, — покликане „теоретично“ обґрунтувати й оправдати широко розгорнений процес русифікації. Цілеспрямоване заохочування й „каталізація“ розвитку на цьому шляху принесе всічезні, важко враховувані й нсвідпіковані, некомпенсовані втрати для загальнолюдської культури і всього духовного життя комуністичного світу.

Сюди прилучується і питання про широку практиковану в нас негативну кваліфікацію національностей — „національного“, коли атрибут „національний“ впірто достосовується тільки до підметів типу „пережитки“ (які треба винести), „перегородки“ (які треба зламати), „односторонність“ (з якої треба вийти) і т.д. і т.п., а в той же час не підкреслюється й проминається, всіляко обходиться позитивний сенс поняття про національне.⁹¹

Теза про те, що під фразою про злиття всіх націй в „єдиний радянський народ“ здійснюють звичайну русифікацію, звучала в Самвидаві 60-х років постійно. Але ніхто не виставив цю тезу на бій такою озброєнною документально й аргументовано, як це зробив Дзюба. Він органічно підводить читача до неминучого в цій площині висновку: до людства можна належати лише через націю, а не обмежувши її. Це був тріумф національного чинника над імперським вихованням. Вихований у русифікаційній школі, автор прийшов до висновку про необхідність і неповторність нації:

Найвищий обов'язок людини — належати людству. Але належати людству можна тільки через націю, через свій народ. За всю історію людства можна знайти хібанço кілька винятків з цього загального правила, підтверджено як грандіозними рухами мас, так і життєписами великих людей. Можна знайти, скажемо, кілька випадків, коли людина покидала свою націю і прилучалася до іншої, робила добро їй і людству. Але це тоді, коли її материнська нація вже утвердила себе у вселюдській сім'ї, вже забезпечила собі національне існування і не відчула

великої втрати через відплив кількох одиниць. А коли твоя нація в критичному стані, коли саме її національне буття й майбутнє під питанням, — тоді покидати її — ганебне.⁸⁵

Назвавши наступний розділ „Національне почуття, національна свідомість, національні обов'язки“, Дзюба зауважує:

Ці поняття у нас вважаються одіозними; у всякому разі той, хто пробував би говорити нині на Україні про національне почуття, національну свідомість, національні обов'язки сучасного українця, був би одразу ж і без вагань зарахований до „українських буржуазних націоналістів“.

Тим часом марксизм, науковий комунізм надають їм величезного конструктивного значення. Маркс і Енгельс часто вживали їх, зокрема особливо підкреслювали національні обов'язки, національну місію робітничої кляси (наприклад, німецької), говорили про необхідність для робітничої кляси вести боротьбу за „національну організацію“ робітничої кляси тощо.⁸⁶

Далі йде звичайна для Дзюбиного твору метода: наводяться цитати комуністичних діячів, які вважали вищесказані почуття і поняття позитивними. Зокрема, автор наводить ще зовсім „свіжу“ думку італійського комуніста Толь'ятті, висловлену в 1964 році:

„Національне почуття залишається постійною величиною в робітничому і соціалістичному рухові протягом дового часу навіть після завоювання влади. Економічні досягнення не послаблюють, а зміцнюють його“⁸⁷.

Дзюба вважає, що союз соціалістичних республік не обов'язково повинен існувати у формі єдиної унітарної держави. Правда, гасло *самостійної України* він просуває в структуру своєї книги дуже обережно. (Саме тут виявилася талановитість методи шестидесятників: неломітно ставляти у свої думки найбільш убивчі для імперії тези, трактувати їх як... ленінські ідеї).

Поперше, ніхто на Україні тепер не висуває гасла „самостійності“. Принаймні мені такого гасла не доводилося чути. Далекі від цього були й заарентовані тепер „націоналісти“.

Подруге, навіть якби хтось висунув таке гасло, обвинувачувати його на цій підставі було б не по-ленінському й не по-радянському. Адже Конституція СРСР забезпечує за республіками право виходу з Союзу, а значить виникає за кожним громадянином право висувати ідею такого виходу й обґрунтування його. А щодо ленінського погляду на справи, то треба нагадати, що В. І. Ленін зовсім не вважав усіх „самостійників“ агентами імперіалізму, а бачив серед них і... більшовиків: „Серед більшовиків є прихильники незалежності України, є прихиль-

ники більш чи менш тісного федераційного зв'язку, є прихильники повного злиття України з Росією“.⁵¹

За думкою В. І. Леніна не тут проходить вододіл між революціонерами і контрреволюціонерами, а в іхній соціальній класовій настанові: у Всесукаїнському Ревкомі

„поруч з українськими комуністами-більшовиками працюють як члени уряду українські комуністи-боротьбисти. Боротьбисти відрізняються від більшовиків між іншим тим, що обстоюють безумовну незалежність України. Більшовики з цього не роблять предмета розходження і роз'єдання, в цьому не бачать ніякої перешкоди дружній пролетарській роботі. Була б єдність в боротьбі проти гніту капіталу, за диктатуру пролетаріату, а через питання про національні кордони, про федераційний чи інший зв'язок між державами комуністи розходиться не повинні“.⁵²⁵³

Згадуючи Хвильового як одного з творців українізації, Дзюба вміло переплітає тему 20-х років з темою сучасності, наводячи приклад з доцентом Шестопалом, викладачем Київського університету. Всі комісії змусли визнати його високу кваліфікацію. І все ж його звільнили з праці „за те, що, буцімто, в якихось розмовах він піддавав сумніву якісь моменти національної політики“⁵⁴. Тут автор знову близькуче використав цитати з Леніна, висловлені, без сумніву, з тактичних міркувань, але дуже вигідні з точки зору інтересів неросійських народів:

„Як інтернаціоналісти, ми повинні, поперше, особливо енергійно боротися проти залишків (іноді несвідомих) великоруського імперіалізму і шовінізму у „російських“ комуністів; подруге, ми повинні саме в національному питанні як у порівняно маловажному (для інтернаціоналістів питання про кордони держав другорядне, коли не десятирядне) іти на поступки. Важливіші інші питання, важливі основні інтереси пролетарської диктатури... важлива керівна роль пролетаріату щодо селянства; далеко менш важливе питання, буде Україна окремою державою чи ні. Нас ані трохи не може здивувати — і не повинна лякати — навіть така перспектива, що українські робітники і селяни перепробують різні системи і на протязі, скажімо, кількох років випробують на практиці і злиття з РРФСР і виділення від неї, і окрему самостійну УРСР, і різні форми їх тісного союзу і т. д. і т. п.

„Намагатися наперед, раз назавжди „твердо“ і „безповоротно“ вирішити це питання було б вузькістю розуміння або просто тупоумством“.⁵⁴

Якби будь-хто сказав ці слова сьогодні від себе, — не як ци-

тату з Леніна, — ним неодмінно зайнялися б відповідні „органи“, а що з партії його вигнали б — так це поза всяким сумнівом.⁹⁰

Більшість шестидесятників додали б до цього: в часи Леніна тим, хто хотів би дійсно відділити Україну від Москви, теж зайнялися б відповідні органи. Різниця між Сталіном і Леніном лише в тому, що Ленін мав зв'язані руки; стихія національного відродження неросійських народів набула у 20-і роки токого розмаху, що Москва була змушенна розпочати політику „коренізації“ (українізації в Україні). На вимушений характер цієї поступливості і ленінського „лібералізму“ вказує більшість дослідників історії комуністичної партії на Україні⁹¹. Але „правила гри“, за якими Дзюба написав свою книгу, вимагали зробити Леніна білим і Сталіна — чорним.

Дзюба зачіпає у своїй книзі тезу, дуже невигідну для сучасного Кремля; про неї воліли б забути. Йдеться про тезу 20-х років, яка проголошує основною небезпекою в національному питанні російський великородзяній шовінізм. Націоналізм гноблених націй вважався тоді природною реакцією на великородзяній шовіністичний тиск⁹². На 12-у з'їзді комуністичної партії в Москві було ухвалено:

„Рішуча боротьба з пережитками великоросійського шовінізму є першочерговим завданням нашої партії“⁹³.

(Далі буде)

⁷² Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 150.

⁷³ Nationalism and Human Rights. Edited by Ihor Kamenetsky. Littleton, Colo., 1977.

⁷⁴ Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 43.

⁷⁵ Там же, стор. 48.

⁷⁶ Леонід Плющ. У карнавалі історії.

⁷⁷ Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 55.

⁷⁸ Там же, стор. 62.

⁷⁹ Там же, стор. 63.

⁸⁰ Там же, стор. 66.

⁸¹ Там же, стор. 69.

⁸² Там же, стор. 70.

⁸³ „Правда“ (Москва), 18 квітня 1965 р.

⁸⁴ Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 70.

⁸⁵ Там же, стор. 70-71.

⁸⁶ Там же, стор. 74.

⁸⁷ Там же, стор. 75.

⁸⁸ „Правда“ (Москва), 10 вересня 1964 р.

⁸⁹ Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 80-81.

⁹⁰ Там же, стор. 82.

⁹¹ Там же, стор. 82-83.

⁹² Пор. Іван Майстренко. Історія комуністичної партії України. Вид. „Сучасність“, 1979; того ж автора „Национальная политика КПСС“, вид. „Сучасність“, 1978.

⁹³ „В. І. Ленін про Україну“. Київ, 1957, стор. 670.

⁹⁴ Цит. за Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 85.

Люди і опінії

Віктор Поліщук

КОНСТИТУЦІЯ УРСР

2

„Стаття 3. Організація і діяльність Радянської держави будуються відповідно до принципу демократичного централізму: виборності всіх органів державної влади знизу доверху, підзвітності їх народові, обов'язковості рішень вищестоячих органів для нижчестоячих. Демократичний централізм поєднує єдине керівництво з ініціативою і творчою активністю на місцях, з відповідальністю кожного державного органу і службової особи за доручену справу“.

До аналізу статті 3-ї Конституції УРСР застосуємо перш за все логічну, а потім граматичну інтерпретацію, а накінець вкажемо на практичність застосування на місцях засади демократичного централізму. Не будемо тут порушувати елементу „виборності“ всіх органів державної влади, бо це зробимо при нагоді аналізу розділу 10-го, котрий говорить про „Виборчу систему“.

Отже логічна інтерпретація: Всякий централізм включає демократизм. Централізм і демократизм, як методи виконування державної влади — протиставні поняття. Це, як квадратура кола — коло не може бути квадратове, а квадрат не можу бути круглим. Централізм бо означає метод правлення зверху донизу, цебто реалізує принцип наказів зверху, скерованих вниз, до виконання низами. При такому методі й говорити навіть не можна про „демократизм“ державного правління.

Граматична інтерпретація: Зі зформулювання „демократичний централізм“ виходить, що слово „демократичний“ є прикметником, натомість „централізм“ іменником. В граматиці завжди суттєвим є іменник. Натомість прикметник служить лише на те, щоб близьче окреслити іменник, тобто визначити суть. З зформулювання „демократичний централізм“ виходить, що суттю цієї нелогічної системи є „централізм“, який ніби має, але логічно не може бути „демократичний“.

Прикрасення суті „централізм“ прикметником „демократичний“ служить для уведення в оману мас виборців, а також для прогагнання назовій. Це твердження доказане навіть самим зформулюванням статті 3-ї Конституції Української РСР, за якою існує принцип „обов'язковості рішень вищестоячих органів для нижчесто-

ящих". Система державних органів в СРСР така: найнижче стоять сільські ради, потім ідуть міські, районові, обласні, країві, республіканські, а на самому верху — Верховна Рада СРСР. Названим органам влади аналогічно відповідають виконавчі органи: голова сільської ради, а далі виконавчі комітети рад: міських, районових, обласних, краївих, республіканських, а на самому верху стоїть Рада Міністрів СРСР.

За статтею 3-ю Конституції УРСР (також за Конституцією СРСР і конституціями інших союзних республік), незважаючи на принцип „демократизму“, голова сільської ради підпорядкований рішенням райвиконкому (районового виконавчого комітету), райвиконкомом (міським також) підпорядкований облвиконкомові, цей останній раді міністрів союзної республіки, а рада міністрів союзної республіки Раді Міністрів СРСР.

Якщо наведена тут засада виникає „експрессіс вербіс“ з Конституції Української РСР (і інших конституцій), то де ж місце на будь-який „демократизм“?

З наведеного видно, що в системі державної влади СРСР, отже й в Українській РСР, обов'язковою є система централізму, в якій все залежить від найвищого органу, це бто від Верховної Ради СРСР і Ради Міністрів СРСР. Але чи справді все залежить від найвищого органу державної влади і найвищого виконавчого органу?

„34. Центральний Комітет Комуністичної партії Радянського Союзу в часі між з'їздами керує всією діяльністю партії, місцевих партійних органів, реалізує добір і розставлення керівних кадрів, надає напрям роботі центральних державних і суспільних організацій...“

Вище наведено 34-ий пункт Статуту КПРС. З нього ясно видно, що ЦК КПРС надає напрям роботі Верховної Ради СРСР і Ради Міністрів СРСР. Значить система така: Про все вирішує ЦК КПРС (на прикладі Політбюро ЦК КПРС), якому підпорядковані центральні органи влади й адміністрації, а тим з чергі всі „нижчестоящи“ органи. На „демократизм“ тут немає місця.

Крім цього, слід зазначити, що, за Статусом КПРС, також на місцях, тобто в районах, областях, краях, республіках — партійні комітети здійснюють добір кадрів до органів „влади“ — рад, і до виконавчих комітетів — виконкомів; тим місцевим комітетам навіть формально підпорядкована вся „влада“. За Конституцією Української РСР (теж за Конституцією СРСР) власне партія — КПРС — стоїть понад владою і понад виконавчими органами. Про це віднектро сказано у статті 5-й Конституції Української РСР, про що будемо говорити окремо.

Зілюструймо статтю 3-ю Конституції УРСР на одному прикладі. В районовій раді депутатів трудящих під час сесії велась широка дискусія над використанням фондові, призначених на місцеві потреби.

Депутати довго і піцро дискутували. Одні пропонували використати гроші на будову доріг, бо, мовляв, з колгоспу до „району“ доїхати не можна, зокрема після дощу, інші переконували, що частину грошей слід призначити на ремонт шкіл, ще інші вбачали доцільність будови базарної площа. Дискусія тривала чотири години. Врешті слово взяв службовець райвиконкому, відповідальний за плянування розподілу фондів на місцеві потреби. Він говорив коротко: прочитав рішення облвиконкому в цій справі, за яким фонди райради призначалися на будову кінотеатру. І на цьому справа закінчилась, бо ж за Конституцією УРСР існує „обов'язковість рішень вищестоящих органів для нижчестоящих“. Виходить, що надарма депутати дискутували, вистачило б зразу прочитати рішення облвиконкому і взагалі не дискутувати, бо пощо розводиться над заздалегідь „вищестоячим органом“ вирішеною справою.

І в облвиконкомі не було однозгідності щодо використання названих тут фондів. Але ж, неписаною загальною практикою, членом кожного виконкому, отже й обласного, є член відповідного партбюро, у цьому випадку обласного партбюро. Власне його слово вирішило про призначення фондів. Бо завжди слово члена, найчастіше 1-го секретаря обласного комітету партії, вирішальне.

Ось вам і демократичний централізм. А депутати хай подискутують, хай мають принаймні сурогат демократії.

„Стаття 4. Радянська держава, всі її органи діють на основі соціалістичної законності, забезпечують охорону правопорядку, інтересів суспільства, прав і свобод громадян.

Державні і громадські організації, служbowi особи зобов'язані додержувати Конституції СРСР, Конституції Української РСР і радянських законів“.

Стаття 4-а Конституції Української РСР уводить поняття „соціалістичної законності“. Що вона, ота „соціалістична законність“, означає? Світ мав можливість переконатися у грудні 1985 року про те, як виглядає соціалістична законність. Це у зв'язку з академіком Андрієм Сахаровим, якого влада вирішила формально ізолювати від зовнішнього світу. Йшлося про створення „закону“, котрий би санкціонував вже давно застосовану у практиці самоволю, точніше беззаконність. Академік Сахаров вже кілька років тому був виселений у місто Горький, до якого не мають доступу закордонні журналісти. І світ підняв тривогу, ставлячи владі СРСР закид беззаконної поведінки в стосунку до А. Сахарова. І що ж зробила радянська влада? Замість того, щоб звільнити вченого з заслання, на наказ Політбюро ЦК КПРС, Президія Верховної Ради СРСР схвалила „закон“, на основі якого можна було тримати Сахарова у засланні у зв'язку з тим, що він, ніби, знає державні таємниці. Закон було схвалено, не зважаючи на те, що він суперечив Конституції. Ось тут і знаходимо відповідь на запитання, що означає „соціалістична законність“.

Це поняття має свою історію. Пам'ятаємо, що коли есерка Каплан зробила замах на В. Леніна, то радянська влада, не гаючись, зразу ж після того увела в дію „закон“ про червоний терор. Це означало, що за замах на одну особу можна було „законно“ стосувати масовий терор, скерований на всіх дійсних або здогаданих противників влади.

Те, що ми даємо приклади діючої на основі „законів“ беззаконності з діянки загальносоюзного законодавства, не має значення, бо законодавство Української РСР не може суперечити законодавству СРСР. А ось ще приклад: Радянська „соціалістична законність“ створила закон, за якими депортовано цілі народи, отже, була „законно“ введена колективна відповідальність громадян. На підставі радянських „законів“ депортовано чеченів, інгушів, кримських татар.

Вище сказане пояснює теж пропагандивність зформулювання, яке стосується „правопорядку, інтересів суспільства, прав і свобод громадян“. Це забезпечення правопорядку виглядає так, що КДБ дає наказ вмістити інакодумця до психолікарні, працюючі там для КДБ психіатри ставлять „діагнозу“ щодо відхилення мислення пацієнта від норми (норми КДБ!) і визнають його психічно хворим, здебільша шизофреїком. Так було з ген. Петром Григоренком, так було з Леонідом Плющем, так було й з тими психіатрами, котрі не мирилися зі злочинною практикою радянської психіатрії на службі КДБ. Всіх їх визначали божевільними. Оце є конституційний радянський „правопорядок“. Він полягає лише у тому, що без „діагнози“ в психолікарню не приймають. Але „діагнозу“ КДБ має на бажання. І все це робиться „в інтересах суспільства“, а, на практиці, виключно в інтересах імперіяльної, тоталітарної влади, в інтересах російської компартії, в якій, щоправда, багато неросіян, але всі вони діють в інтересах збереження територіяльної і політичної спадщини Російської імперії.

Другий абзац статті 4-ї Конституції Української РСР говорить зовсім виразно, що Українська РСР цілком залежна від Москви, бож вона залежна від „Конституції СРСР... і радянських законів“, отже, законів, які диктує Москва. При іншій нагоді, коли будемо обговорювати розділ 7-ї Конституції Української РСР, докажемо, що Українська РСР зовсім не є сувереною республікою, яка б могла провадити свою власну, хоч би тільки культурну чи освітню політику. Кожний бо закон, „радянський закон“, отже, не кончє навіть Конституція Союзу РСР, обов'язкові на Україні. Так сказано про це в другому абзаці статті 4-ї Конституції Української РСР. Ще раз прочитайте уважно цю статтю, щоб переконатися, що перший її абзац чисто пропагандивний, а другий вказує на цілковите підпорядкування діяльности державних і громадських організацій України законом Москви.

БОЕВІ ВІДЗНАКИ УГВР

Воюючі сторони в останній світовій війні, крім регулярних військових з'єднань, мали, не новий, вправді, але чисельніший, ніж у минулому, рід війська — партизанів. Література в різних мовах, про партизанські рухи є чисельна, і ще далі появляються праці, бо партизанський спосіб воювати продовжується, і зацікавлені військові кола уважно їх студіюють.

Деякі партизанські з'єднання, які боролись проти німців, були досить чисельні й можуть похвалитись поважними військовими успіхами, які здобули їм розголос у світі.

Коли говориться про військо, про людей в одностроях, то нам, може й підсвідомо, увижається видні відзнаки військових ступенів і такою боєві відзначення. Не так було в партизанській боротьбі. Для конспірації і крашої свободи руху в терені, вояки підпілля в більшості носили різний одяг — однострої, без ніяких відзнак і відзначень. Правда, советські партизани виступали часом у військовому — червоноармійському однострої, а повстанці Варшави в 1944 р. з першим днем повстання ідентифікували себе чиго біло-червоною опаскою на рукаві, чи орлом на накритті голови (беретка чи шолом).

Майже всі підпільні військові з'єднання мали дуже часто поза кордонами окупованої території свої диспозиційні центри, які, в першій мірі дбали про матеріальне забезпечення тих відділів та затверджували ініціативу краю до певних акцій. Найкращим доказом того стратегічно-політичного пов'язання краю з закордоном було Варшавське повстання.

Єдиною підпільною акцією, яка не мала ніякого диспозиційного центру за кордоном і яка не одержувала ніякої матеріальної допомоги з-закордону, була УПА — військовий і політичний провід УПА були в краю.

Всі держави, в яких в час німецької окупації діяли партизанські з'єднання, створили для своїх борців пропам'ятні відзначення за участь в боротьбі з окупантами. Польський комуністичний уряд створив пропам'ятні партизанські відзначення, але в неменшій пошані не тільки поза межами Польщі, але й в краю, є пропам'ятні відзнаки АК, Варшавського повстання чи пропам'ятні медальйони, присвячені поодиноким відтінкам боротьби. Організаторами підпільних партизанських військових відділів в більшості були військовики, які знали психологічну вартість похвал чи відзначенсь як для поодиноких вояків, так і для гурту — військової одиниці. Відзначення одиниці заохочує і других чимось вирізниťись.

Такі міркування можуть бути добрими в нормальних, якщо так можна назвати, умовинах боєвих дій. Коли ходить про дію партизанщини, то кожний один член відділу мав можливість дістати й найвижче відзначення чи то за особисте геройство, чи за рятування своїх побратимів, чи навіть цілого відділу. В партизанщині було високо розвинене почуття братерства й взаємної допомоги, за що в нормальних регулярних воєнних діях можна було б одержати й найвижче відзначення.

**

Від самого початку зорганізованого руху спротиву в окупованих державах командування уживало нормальні їхні відзначення за відвагу чи геройство, як було це, прим., в Польщі з Хрестом за хоробрість чи навіть Віртуті мілітарі, а сов. партизани давали відзначення Орден червоної зірки чи згодом Медалю „За відвагу“, а вже після закінчення війни всі держави, в яких діяло збройне антинімецьке підпілля, встановили пропам'ятні відзначення за партизанську боротьбу.

В початках розгортання партизанських дій, їхні головні квартири не розпоряджали ніякими видимими відзначеннями, нагороджувано у формі згадки у наказах по відділах.

В Югославії не було якогось центрального відзначення, воно прийшло вже при кінці війни, в Словенії уживано сукняної нашивки, як видимого знаку відзначення.

Німці, проти яких була звернена акція партизанів, високо цінили боротьбу своїх відділів з партизанами, бо в 1943 р. було встановлене нагрудне відзначення у 3-ох клясах за участь в поборюванні партизанів. Поодинокі ступені відзначення залежали від скількості днів в акціях проти партизанів.

Після війни деякі держави нагороджували своїми відзначеннями вояків-партизанів союзних народів, головно, коли терени їхньої дії зазублювались. СРСР відзначив своїми боєвими відзначеннями деяких французьких, головно комуністичних, партизанів, як вияв братерської співдії. Одержанували партизани відзначення союзних держав за поміч їхнім воякам, які знайшлися в тилах німецької армії в переході фронтової лінії, чи за успішні акції в тилі німецької армії, що допомагало пересуватись регулярним арміям альянтів.

Тема відзначенень 2-ї світової війни є дуже цікава, існує велика й цікава література з описом різних відзнанень. Поодинокі держави повидавали альбомні видання з реєстром і описом своїх відзначень. Українська література в тій ділянці майже не існує. В американському „Медаль Колектор“ з'явились були фахово опрацьовані статті про українські попам'ятні військові відзначення 1-ї і 2-ї світових воєн, що їх автором був великий знавець медалістики д-р Юрій Подлуський. Також полк. англійського літунства помістив в англій-

ському фаховому журналі статті про Залізний Хрест за 1-й зимовий похід про пропам'ятне відзначення учасників бою під Бродами.Хоч ми нераз бачимо наших військовиків з 1-ї і 2-ї світових воєн з рядом українських відзначень, то ніодно з них не є індивідуальним — всі вони є пропам'ятні.

Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) в дуже трудних умовах боротьби створила перші в історії українського війська індивідуальні боеві відзначення. Правда, ніхто не вручав воякам УПА і збройного підпілля самого значка, бо проголошувано це в наказах по частинах. Правда, двократно кур'єри мали з собою деяку скількість відзначень, але вони, мабуть, до краю ніколи не дійшли. Чи Ніль Хасевич виявив особисту ініціативу, рисуючи проекти відзначень, мабуть, ніколи не будемо знати. Всі його проекти відзначаються доцільністю у даних умовах боротьби, хоч під оглядом фахової медалістики можна було б поробити деякі поправки. Не можна дивуватись, що деякі проекти потребували б поправок, бо Ніль Хасевич не мав до диспозиції ані фахової літератури ані фахових дорадників — під оглядом графічним вони дуже добри.

Шасливим збігом обставин не тільки проекти Ніля Хасевича дійшли за кордон, але прийшли також постанови УГВР про вибір і затвердження проектів та про перших вояків, що такі відзначення одержали.

Прийнято три роди відзначень:

1) Найвижче боєве відзначення — це медаля, на якій є зображеній тризуб з написом: „За боротьбу у спеціально важких умовах“. Лента-стяжка є комбінацією синьо-жовтих красок, а в'язання в де-чому подібне до в'язань австро-угорських. В'язання ленти не гармонізують з ні одним теперішнім в'язанням українських пропам'ятних відзначень. Дотеперішні українські пропам'ятні відзначення звисають на доземній стяжці й існують, як у великий, так і мініатурізованих формах. Майже всі вони мають подібну величину і, приміщені на орденській стрічці, творять більш-менш однорідний ряд. Відзначення УГВР в своїму оригінальному вигляді є посередині поміж великими й мініатурними видами. Думаю, що в майбутньому, коли їх перевидадуть, напевно змінять величину і в'язання ленти, щоб гармонізувати їх з іншими українськими відзначеннями.

Хоч більшість держав має свої найвижчі відзначення в формі хрестів, відзначення УГВР є в виді медалів. Відворотна сторона є плоска, без ніяких написів. Можливо, в майбутньому на відворотній стороні буде вирите прізвище і дані про геройський вчинок, як це є з американськими відзначеннями.

2) Слідуючим відзначенням є Хрест боєвої заслуги у 4-ох клясах. Кольори ленти — це червоне-чорна комбінація. Хрест рівнорамений на стяжці, і тільки кольори металю вказують на ступінь відзначення. Згадую про це тому, бо деякі держави, як, прим., Німеч-

чина — кайзерівська, 3-го Райху і теперішня — своє боєве відзначення, т. зв. Залізний хрест, степенею способом ношення, а саме 2-го ступеня на стяжці, першого — без стяжки на лівій груді. Лицарський хрест на ший.

Хрестом боєвої заслуги нагороджувано за геройство в боях. Хрест оригінальний, цікава композиція. Треба б в майбутньому поставити мечі лезом вгору — це ознака перемоги — а не вділ, як в теперішньому виді.

В матеріалах, які прийшли з краю, є подані псевда тих, які ті відзначення одержали. Чи зможемо колинебудь довідатися їхні прізвища? Мабуть небагато з них лишилося в живих.

Зворотна сторона хреста є також гладка, без ніякої різьби чи напису. В'язання ленти на хресті на взір першого відзначення.

3. Третє відзначення — За заслуги — також у виді хреста, кольори ленти — також червоно-чорні, хоч у іншій пропорції ширини, ніж у Хресті за боєві заслуги. Лента зав'язана на хресті є коротка, своєю формою нагадує інші українські відзначення.

Існує 4 ступені-кляси і, як в попередньому відзначенні, кольори металю визначають ступінь. Це відзначення було підумане головно для цивільної сітки, що активно допомагала боєвим частинам.

**

У альбомному виданні „Графіка в бункрах УПА“ подано цікаві інформації про Ніля Хасевича, який вже перед війною був добрим графіком. Є поміщений також лист Ніля з поясненням відзначень. Він передбачав виколання тих відзначень кустарним способом, але й то натрапило на великі труднощі. Ніль Хасевич пропонує, щоб вручати хотяй ленти відзначенень, як видимий знак. „Хай наші підпільні орденоносці мають бодай стяжки орденів. Чи носитимуть вони їх чи щ, це вже їхня справа, але дати їм треба було б. Це спрavitъ їм приємність і буде доказом, що Провід трактує поважно, що надає їй — стяжці — великого значіння, що турбується і дбає про це, що не забуває про заслужених навіть у сьогоднішніх найтяжчих обставинах і піклується про вирізнення їх. Така моя думка, думка рядового підпільника“ — закінчусьного листа в квітні 1950 р.

Варт згадати, що ініціатива створення Боєвого хреста заслуги і Хреста заслуги вийшла ще 27 січня 1944 р. від Головного к-ра УПА і затверджена УГВР 14-го липня 1944 р. Першим старшиною УПА, що одержав Золотий хрест боєвої заслуги 10-го травня 1945 р., був майор Дмитро Карпенко-Яструб. Хоч зразу Боєвим хрестом нагороджувано виключно вояків УПА, рішенням УГВР від 30-го травня 1947 р. дозволено нагороджувати ним і невояків.

Медалю за боротьбу в особливо важких умовинах створено рішенням УГВР 6-го червня 1948 р. Те відзначення могли одержати, як вояки УПА, так і цивільне населення.

**

Це були б ті 3 роди відзначень, які затвердила УГВГ. Треба підкреслити, що, хоч УГВР і УПА провадили боротьбу в спеціально важких обставинах, спромоглись на встановлення відзначень, а не як це було з урядом УНР і і гетьмана, що дозволив носити на українських одностроях чужі — царські — відзначення, бо, мовляв, не було власних, хоч були можливості їх створити, і дотепер те рішення ніхто не відкликав.

Про відзначення вояків УПА згадками в наказах знаємо з краєвих матеріалів, які дійшли на захід. Чи були взяті до уваги сuggестії Ніля Хасевича відзначувати тільки стяжкою, вістки не має.

**

Може насуватись одне логічне питання: Чи ті відзначення перстануть існувати з моментом відходу останнього відзначеної, чи існує можливість реактивізувати їх в майбутньому?

Вважаю, що це можливе. Загально респектоване польське боєве відзначення Віртути мілітарі було встановлене польським королем Станіславом Августом 1792 р., а в 1919 р. республіканська Польща відновила той орден одним із перших своїх державних рішень, задержавши вигляд і кольори ленти. Хрест той має 5 кляс, і одержати вищу клясу не легко. Теперішня Польща вживаває також Віртути мілітарі, як найвище боєве відзначення з тою зміною, що орел посередині (в серці) хреста не має корони. Згадаю також, хоч це не має відношення до головної теми, що після розборів Польщі царська Росія включила до своїх відзначень три польські ордени: Віртути мілітарі, св. Станіслава і Білого орла.

Німецький Залізний хрест, встановлений 10-го березня 1813 р. королем Фридрихом Вільгельмом III, існує досьогодні.

Якщо зайдуть такі обставини, що українські військові з'єднання стануть знову до активної боротьби, то напевно скористають з тих 3-х індивідуальних відзначень, бо інших дотепер немає. Всі 3 роди відзначень УГВР без вузького політичного значіння, їх створено в дуже важких умовах боротьби і, на мою думку, вони повинністати в майбутньому традиційними відзначеннями.

**

Ще слід згадати про два пропоновані відзначення УПА — це ромбо-видне відзначення Місії УПА, яка мала гуртувати при військовому секторі ЗП УГВР всіх тих, що прийшли рейдом чи поодиноко на Захід, та реpreзентувати кол. вояків в українському й неукраїнському середовищах. З причини внутрішнього розбиття того пляну не зреалізовано. Проект дуже гарний, це нагрудне відзначення без стяжки.

Другим нагрудним пропам'ятним відзначенням є Хрест в пам'ять 25-ї річниці рейду на Захід. Хрест емальований, з написами на рамках. Як його треба б було носити, немає даних. Той хрест видала одна організація, тож його слід вважати приватним виданням. На жаль, його не виконано на зразок інших пропам'ятних відзначень — на ленті в великому й мініятурному видах.

Варт ще згадати про неукраїнські відзначення, що їх мали кол. вояки УПА. Кол. вояки царської армії мали т. зв. Георгіївський хрест у різних клясах. Кол. старшини могли мати ще Орден св. Володимира. Кол. вояки австрійської армії мали медалі хоробрости й пропам'ятні. З останньої війни мали нім. Залізний хрест II-ї кляси, Воєнний хрест заслуги II-ї кляси, т. зв. Східну медалю за зиму 41/42, медалю хоробрости для східних народів. Колишні вояки ЧА були нагороджені Орденом червоної зірки, Медалями за оборону Сталінграду. Кол. мешканці Карпатської України, що були в чеськім війську, могли мати чеські відзначення. Про інші відзначення нема відомостей.

З українських пропам'ятних відзначень треба згадати: Залізний Хрест за 1-ий зимовий похід, Хрест Симона Петлюри, Хрест УГА, нагрудна медаля Легіону полк. Р. Сушка, Хрест УСС. Кол. вояки Дивізії „Галичина“, що перейшли до УПА, мали б право на всі пропам'ятні відзначення встановлені Капітулою.

Кол. вояки УПА зорганізовані у 2-хх комбатантських організаціях, які мають свої організаційні відзнаки.

В американській армії були кол. вояки УПА, тож одержали й американські відзначення. Один із вояків УПА, який в 1946 р. прийшов до Німеччини, виїхав до США й згинув в Корейській війні.

Звичайно, відзначення встановлює державна влада — а діяльність УГВР — це ще один доказ державно-творчої діяльності в краю.

CHOLKAN INSURANCE BROKERS LTD

2204 Bloor Street West, Toronto, Ontario, M6S 1N4

Користайте з довголітнього досвіду наших кваліфікованих представників. Вони завжди готові Вам служити добрими порадами в справах:

автових, хатних та комерційних обезпеченів!

телефонуйте на число (416) 763-5666

В ПОШУКАХ МИСТЕЦЬКОГО ОБРАЗУ СУСПІЛЬСТВА

Роман Лук'яна Карого „Крах“ є більше хронікою ніж документальним романом. Автор хотів змалювати панораму українського суспільства під час війни.

Сучасні прозаїки прагнуть мати у своєму творчому доробку трилогію, а то й багатотомний твір, наприклад, тритомні твори „Богдан Хмельницький“, Михайла Старинського, „Соняшна машина“ Володимира Винниченка, „Волинь“ і „Ост“ Уласа Самчука, чотиритомні романи: „Мазепа“ Богдана Лепкого, „Діти чумацького шляху“ Докії Гуменної і таке інше.

Роман власне й розвинувся з прагнення змалювати мистецькими образами суспільство.

У нашій літературі почав змальовувати всесторонній образ суспільства Іван Франко своїм бориславським циклем, якого найголовнішим твором є роман „Борислав сміється“. Пробував змалювати життя суспільства Нечуй-Левицький в повістях „Бурлачка“, „Неоднаковими стежками“, Старицький в романі „Розсудили“, Мирний в романі „Хіба ревуть воли, як ясла повні?“ Та найдовершеннішим твором, який охоплює наше суспільство XIX сторіччя, є роман „Повія“ Панаса Мирного. В нашій літературі ХХ сторіччя образи села змальовували Грінченко в романі „Під тихими вербами“, Кобилянська в романі „Фата морган“ Стефаник у своїх новелях, Головко в романі „Маті“, Самчук в романі „Волинь“, образи міста змалював Підмогильний в романі „Місто“, Антоненко-Давидович в романі „Смерть“ та інші.

Після Другої світової війни старався широко змалювати українське село Михайло Стельмах, але його мистецькі образи затъмарені наївною філософією та бажанням змалювати не реальне життя, а виснуте згідно з вимогами соцреалізму. Найгіршими його романами в цьому відношенні є „Кров людська не водиця“ та „Велика рідня“, перший з них змалював образи визвольних змагань 1917-1920 років, а другий колективізацію села. Кращими його романами є „Хліб і сіль“, наслідування стилю Коцюбинського, і „Чотири броди“. Стельмах в останніх своїх романах вставляв образи партійних ступайків (Хворостенко в романі „Дума про тебе“), в романі „Чотири броди“ партійний керівник цього типу так і називається Ступач. Та це заслуга не Стельмаха, бо почав змальовувати цей тип партійного догматичного керівника Григорій Тютюнник. Він в своєму романі „Вир“ змалював образ довершеного туполобого партійно-державного ке-

рівника Гната Реву. Роман „Вир“ є найкращим романом в мистецькому розумінні про українське село під комуністичною владою, а образ туполобого представника влади неперевершений. Роман „Вир“ нагороджено Шевченківською премією і його може читати масово читач в Україні.

Та хто хоче мати правдиний образ українського суспільства дводцятих і тридцятих років нашого сторіччя мусить прочитати чотиритомний роман Доктор Гуменної „Діти чумацького шляху“ („У наших полях“, „Брами майбутнього“, „Розп'яте село“, „Ніч“). І це є один роман, який підсумовує досвід змалювання нашого суспільства ХХ сторіччя, це тритомний роман „Сестри Річинські“ Ірини Вільде. Роман Вільде це панорама галицького суспільства міжвоєнного часу під польською окупацією.

Наша література надолужує прогалину витворену в інших ділянках національного життя (за всіх скажу за всіх переболію) і виглядає не гірше, як літератури державних націй, незважаючи на те, що зустрічає більші фізичні втрати, ніж будь-яка європейська література. В нинішній Україні наша література скриває в собі національне життя, і тому молоде покоління, яке хоче знати щось про Україну, так завзято читає літературу, поети стають героями.

Роман Лук'яна Карого „Крах“ говорить переважно про село. Це ще одне свідоцтво, як молоді інтелігенти, ставши жителями міста, прагнуть показати своє дитинство на селі. Цю літературу не можна уважати сільською, вона містить багато елементів міського вже способу життя автора. Карий в своєму романі виступає під іменем хлопчика Гриши (сумнє свідоцтво зросійщеного імені Грицько). У вступі до роману автор про себе пише: „в 1976 році страшні злидні, щоденні цікuvання... звалилися на нещасну голову автора“ (стор. 7), а на сторінці 72 він пише про свій сон в дитинстві „І сниня йому дивний сон — ніби він уже дорослий. Багатий і щасливий. Минуть роки, і цей сон збудеться... (він) досягне власного щастя, стане гордістю односельчан“. Про свою сім'ю автор подає таке свідоцтво: „І Тетяна партійна, і Катерина партійна, і Петро партійний, і Сашка (батька автора) в активісти записали“ (стор. 44), тільки дід Корній висловлює незалежну думку про воюючі сторони німців і москалів: „Хай собі воюють, а нам яке діло до того?“ (тобто до війни). Виглядає на те, що автор лише розчарований бюрократичною системою Сталіна, але й це вже багато, бо випорюючи сталінщину в Советському Союзі можна розвалити і всю імперію.

Дивним здається, що автор, незважаючи на критичне, а навіть вороже ставлення до Сталіна („група деспота“ стор. 49), на багатьох сторінках називає війська під командою Сталіна „нашимі“. Наприклад, внук питав діда:

— Діду, а хто такі Гітлер і Сталін?

Гітлер — це великий начальник, що командує німцями, а Сталін нашими — відповідає дід.

Оця національна невизначеність є тяжким свідоцтвом національного підданства обицемосковській імперії, це камінь на шиї України, який гамує створення могутнього визвольного руху. Цей змосковщений елемент стоять між Україною і Московщиною, є добре зорієнтований в українських справах і московські імперіалісти використовують його для з'єднування України з імперією.

У романі наведені цифри полонених червоноармійців. Автор пише: „У 1941 році під Мінськом-Білостоком в полон попало 300 000 чоловік, більше 3 тисяч танків і до 2 тисяч гармат. Під Уманню — 100 тисяч чоловік полонених, 300 танків, 800 гармат, під Смоленськом — 350 тисяч полонених, 3 тисячі танків і стільки ж гармат. 9 серпня під Бобруйськом — 80 тисяч полонених, 140 танків, 700 гармат. Під Києвом — 600 тисяч полонених, 4 тисячі гармат, 800 танків“ (стор. 88). Це правдиве голосування народів під сталінською системою, яке свідчить, що сталінську армію народи, а тим більше наш народ не називав „нашою“. Автор, як розчарований активіст, є прикладом духової руїни збюрократизованої системи. Розчаровані стануть руїнниками системи, але причистність до імперії („наші“), нав'язана до дитинства, не дозволить їм будувати державу українського народу.

Автор прагне вирватися із всеросійщини, але не може, бо не знає іншого світу. Трудно йому уявити собі самостійне українство. Критикуючи русотяпство, сталінщину він все ще залишається в колі всеросійщини, „не будучи спроможним вирватись на волю і прорвати штучні чужі греблі“ (стор. 451). І навіть Лящ, який, на думку автора вийшов за межі всеросійської батьківщини, не пристав до української. Він визнає: „Ми з тобою люди зовсім без батьківщини“ (стор. 341). Він свідомий краху імперії СССР, але пезнає до якого берега пристати, який визнавати устрій та яку ісповідувати батьківщину. Лящ на Сталіна і його підкомандних говорить вже „вони“. Він висловлює пессимістичну думку щодо можливості зміни на краще в Союзі: „я не вірю, щоб вони це допустили і при їхньому комунізмі“ (стор. 487). Він не вірить в перемогу демократичного устрою: „як вона (правда) може восторжествувати, коли ми самі її ненавидимо і вбиваємо своїми руками“ (стор. 488). Карий висловлює думку, що наш народ і нині ще не готовий захистити демократичний устрій. Він пише: „шані дядько не звик до демократії... сам же задушить її, замінивши царизмом, авторитаризмом, князівством, отаманством і чим завгодно, лиши би знищти“ (стор. 487).

Свідомим борцем за Україну мав би бути генерал Пантюха, але його образ в романі зовсім не змальований, він тільки привид.

Описи німецького військового середовища, загадки про інші суспільства, а навіть про суспільство Західної України автор зма-

льовує схематично, книжно, стандартно, не проявляє оригінального трактування. В романі здається змальовано тільки гітлерівський крах („в їх успікові тайлась і їх загибель“ — стор. 328). З московської більшовицької верхівки він глузує (Ворошилов, Будьонний — стор. 425, Хрущов — 470 та багато інших сторінок), засуджує її (Сталін, стор. 160). Словами Ляща автор заявляє, що він зовсім не прихильник „диктатури люмпенів, а на ділі олігархії вождів над народом“ (стор. 486).

Верхівкою політичної несвідомості автора є сторінки, на яких він передає думки Кирпоноса. Наприклад, „Махно, Григор'єв, Петлюра... Денкін, Колчак... свої слов'янські душі, а не могли знайти сильної мови (стор. 30).

Роман Лук'яна Карого „Крах“, незважаючи на гострі вислови проти сталінщини, не відбігає від образів створених у романі Михайла Стельмаха, „Чотири броди“, Олесся Гончара „Собор“, а поступається образам роману Миколи Руденка „Чарівний бумеранг“, в мистецькому відношенні не дорівнює романові Григорія Тютюнника „Вир“. Борці з роману Руденка „Чарівний бумеранг“ працюють і діють над справою повалення диктатора. Змальований у романі Тютюнника „Вир“ Гнат Рєва, деспотичний голова колгоспу, представник влади, змушує читача думати, що таку владу треба усунути, бо вона є протинародна, незаконна. Образи Ступача з роману Стельмаха „Чотири броди“, Володьки з роману Гончара „Собор“ та образ Сталіна у романі Карого „Крах“ вказують на зло та на потребу його усунення, але без натяку усунення системи, що породила це зло.

ОБ'ЄДНАНІ В КООПЕРАЦІЇ НА ЗУСТРІЧ МАЙБУТНЬОМУ!

УКРАЇНСЬКА ФЕДЕРАЛЬНА КООПЕРАТИВНА КАСА

САМОПОМІЧ

в Чікаро

дає всі банкові услуги своїм членам в найкращих умовах.

Щадіть і позичайте у Вашій українській касі

Самопоміч

і скріплюйте українську господарську силу.

Всі ощадності в касі Самопоміч мають

державне забезпечення до висоти 100,000 дол.

SELFRELIANCE UKRAINIAN FEDERAL CREDIT UNION

SAMOPOMICH

2351 W. Chicago Ave., Chicago, Ill. 60622 Tel. (312) 489-0520

ТВЕРЕЗІЙ ГОЛОС

Щораз частіше серед сучасних польських дослідників трапляємо на тверезі голоси, коли розглядається українсько-польські взаємини. Можна властиво віднотувати серед поляків цілу нову школу, яка старається ці взаємини в різних ділянках життя насвітлити безпристрасно, по можності як найбільш об'ективно. Очевидно, що на всіх тих дослідниках тяжить п'ятно режимної цензури. Але, відкинувши оті вимогою цензури подиктовані думки, читач знайде не пропагандившу фальшивку, не шовіністичні мрії, не псевдонаукові „праці“, — але зерна правди, часто гіркої для поляків.

В минулому році Єжи Томашевський видав у Варшаві збірку статей про відносини в міжвоєнній Польщі супроти національних меншин. Він ширше зупинився над проблемою чотирьох меншин: українців, білорусів, євреїв та німців. Згадує і про інші, але лише принагідно. Українцям присвятив дві обширні статті: „Українці — народ переможений“, „Українці — народ на роздоріжжі“.

Заки прийдемо до обговорення цих двох розділів, треба підкреслити, що автор відмічає, що міжвоєнна Польща не була суцільною державою з исключично скількістю національних меншин, але була „Річ Посполита багатьох народів“. Звідси й назва цілої праці „Річ Посполита багатьох народів“. І тому автор обговорює проблеми тих народів, які увійшли у склад польської держави, насвітлюючи ставлення держави до тих меншин, як теж поставу меншин до держави.

Автор, цитуючи всякі державні звідомлення чи статистичні дані підкреслює, що державна статистика не вірна, бо ведено її під кутом політичних потреб. Тому він дає порівальні таблиці, як виказувала державна статистика, а як твердили критичні дослідники, а при тому дає свої зауважі, пояснюючи оті розбіжності.

А ось, цікава замітка автора на самому вступі: „Міжвоєнну Польщу заселяли, крім поляків, багато інших народів на статусі меншин. Згідно з державними законами вони мали повні громадянські свободи та права. Але в уяві деяких політиків — „були вони елементом небажаним, який треба було засимілювати або принесолити до еміграції, а в міжчасі обмежити їх в правах...“

Українці — народ переможений

Перебігаючи історичне тло, Томашевський так характеризує ті справи: „Землі України були тереном трагічних подій. Віками перекочувалися війни з печенігами і татарами, турками, — громілі козацькі повстання, чи селянські бунти. У висліді цього в 1654 р. козаки підчинилися московському цареві, а пізніше землі України поділено між Польщею та Москвою.

...Розбори Польщі та віденський Конгрес майже на ціле століття закріпили поділ України між Австрією та Москвою. Та під чужим пануванням почала нарости національна свідомість серед селянських мас, почала творитись кляса робітнича та свідома інтелігенція.

...В Росії була обов'язковою доктриною національної єдності великоросів з малоросами (як тоді називали українців). Українську мову вважали льоночальним діялектом російської мови. Заборонено вживати в друку

українську мову, а самих українців трактовано, як гірший та менш цивілізований відлам росіян.

...Дійшло до того, що на Волині у 1897 році всього 17-2% було письменних, а серед українців той стан ще гірший, бо 9-3%. Багато краще розвивалися відносини під берлом Габсбургів. У Львові вироєло середовище інтелігенції. Діяли всякі організації, — господарські, суспільні, освітні та наукові... На львівському університеті українські вчені викладали по-українському. В 1912 р. українці отримали згоду заснувати власний університет...

Однаке під австрійською окупацією поляки весь час вели акцію дискримінації українців, використовуючи той факт, що вся адміністраційна влада була в їхніх руках. Для Австрої таке поступовання поляків було дуже на руку, бо створювало гострі антагонізми між поляками й українцями, робило їх смертельними ворогами. А це в свою чергу влекло панування над розсвареними народами. Націоналістичні настрої населення росли теж з уваги на те, що велика земельна власність була в руках поляків (в Австрої) та в руках поляків і росіян (в Росії), а в містах панівною верствою були поляки і євреї, чи росіяни і євреї. Зате українське населення жило виключно з праці рук на селі, чи по містах як наймички. Хоча це був, очевидно, конфлікт соціальної нерівності, але в тих умовах він розрісся до проблеми чисто націоналістичної ворожості. Українське село ставилося вороже, як до польського фільварку, так до польсько-єврейського міста, в якому зазнавало пониження і використування.

І так дискримінація українців поляками прискорила зрост національної свідомості, і рівночасно скріпила розвиток націоналізму ворожого до поляків і євреїв в Галичині, а в деяко меншій формі до такого ж ставлення до росіян і євреїв під московською окупацією.

Коли на руїнах габсбурзької держави виростали національні організми, то в Східній Галичині прийшло до кривавого конфлікту, бо розбурхані націоналізми обох народів вхопили за зброю, щоб опанувати ситуацію. Коли 1.11.1918 українці перебрали у Львові військову владу та проголосили створення Західно-Української Республіки, польський елемент вхопив теж за зброю і протиставився новопроголошенні українській державі...

ЗУНР програла війну, але військова перемога не принесла персмоги моральної. Справа українська виринає і заново в війні польсько-більшовицькій. Союз Пілсудського з Петлюрою, завершений спільним походом проти більшовиків, осягнено ціною Східної Галичини.

Тут варто зачитувати маловідомого листа дипломата К. Моравського до Е. Пільца з 16.7.1920 року: „На південному відтинку Ридз Сміли опанував ситуацію і вдержує лінію Збруча. Велика в тому заслуга українських відділів, які навіть у відступі не втратили холодної крові, а дисципліною багато перевищили наші війська, — б'ються по геройському. В найбільш критичній ситуації здержали похід Червоної Гвардії на Галичину, втративши при тому 355 старшин зі старшинського складу. Чи не іронія це долі?“...

Ризький мир поділив Україну між Москву і Варшаву. В границях Польщі опинилося коло 5 мільйонів українців... Хоча було обіцяно Галичині автономію, тої обіцянки ніколи не дотримано. Українці автівши до складу польської держави проти своєї волі, тому політичні діячі правого крила виїхали до Відня, Берліну, чи Праги, а лівого — до Києва чи Москви. Немало клопотів польській владі справляли бувілі військові союзники, — старшини

та стрільці т. зв. „петлюрівської армії“, які, згідно з Ризьким договором, мали перестати всякої організаційної роботи. Населення Галичини переможено, але вони не заламалися. Виявом такого наставлення була постава більшості політиків, а в низах бойкот перепису населення, пізніше бойкот виборів до сейму, і навіть бойкот покликання до військової служби. Це викликало репресії, і так повтарялося знову те саме.

Український селянин мав проти себе не лише чужу, ворожу адміністрацію, але відчував визиск з боку польського дідича, де міг дещо заробити. А через незарадне господарство держави й неспівмірно високі ціни на продукти широкого вжитку й пізькі ціни на сільськогосподарські продукти наростав конфлікт.

Українці — народ на роздоріжжі

Автор стверджує, що, незважаючи на політичні розбіжності між табором самостійників і прихильників Рад. Українці серед українців в Польщі, польська влада вважалася ворожою окупацією, хоя дехто вважав, що вона легша, ніж московська. Українці в Польщі почували себе подібно, як поляки під німецькою окупацією...

Українські організації були антипольські...

Правда, на Волині створено угруповання, яке голосило потребу співпраці з урядом Польщі, але воно не здобуло собі впливів і навіть не могло вибрати до Сейму...

Найповажніший вплив мало УНДО, яке постало з об'єднання кількох давніших демократичних організацій. Ціллю УНДО було об'єднання цілого народу в незалежній державі. Були навіть голоси, що Рад. Україна — це перехodовий етап длясяння цієї мети...

Тому, що в Сеймі посли УНДО не могли добитися якогонебудь успіху, всю свою енергію перекинули на внутрішній ринок — на розбудову економічного та наукового життя. У тих установах знаходили собі працю українські інтелігенти, усувані з державних установ, тож нічого ливного, що кооперативи, банки чи фахові організації розросталися дуже швидко, міцніли і були росадниками українського націоналізму, як єдиного можливого противставлення дискримінаційній політиці Уряду...

Українські кооперативи, помимо перешкод, та бойкоту з боку уряду та місцевих польських самоуправ, росли, міцніли і створили проблему для уряду, бо випирали дрібні неукраїнські крамниці...

УНДО об'єднувало різні вітки самостійницького руху й радше стреміло до репрезентації цілого українського суспільства, а не обмежувалося до однієї політичної концепції. Тому в УНДО поруч демократично-ліберальної течії, яка була готова до компромісової розв'язки з урядом, бачимо скрайні радикальні угрупування, зближені до націоналізму чи фашизму (Паліїв)...

Після поразки Галицької Армії; в Польщі постає терористична організація „Воля“. В 1921 вона стала зародком УВО під керівництвом Євгена Коновальця, а в 1929, після злиття інших подібних безкомпромісовых націоналістичних організацій, створилося ОУН. Цей рух відкидав всякий легалізм і голосив збройну боротьбу, як єдиний засіб для об'єднання та визволення всіх українських земель. Рух цей став не лише поважним конкурентом УНДО, але теж опанував у великій мірі маси, а зокрема молодь. На зрист скрайніх течій в немалій мірі впливала політика уряду, а в ще більшій мірі

поведінка місцевої адміністрації. Поляки не доцінювали факту існування західно-української держави і УРСР і оба ці фактори посилювали зрост державницької свідомості, бо люди бачили реальні підстави для існування української держави...

Поведінка поляків супроти українців була до певної міри оправдана через ворожість українців до польської держави. Але таку поставу українців викликав факт, що польська держава відмовляла українцям національних прав, а пов'язані з тим щикани та адміністративні розпорядження лише поглиблювали ворожі настрої...

Більшість адміністративного апарату у східніх воєводствах була під сильними впливами ендеків, а часто навіть їх шантажем. Приміром, Кляудіуш Грабік писав: „Польська державна влада вимагає колонізації східних теренів, примусового вживання польської мови в урядах, заміни кирилиці на латинську азбуку, впровадження польської мови по церквах ліквідації непольського шкільництва...“ Він підкреслював: „Не можна думати про реальну і успішну політику в українській справі, ведену понад голови й проти волі місцевої польської людності...“ А політика ця була така: українців усуvalи з урядів, пошили та залізниці, як іспевні слемснти. До університетів приймали лише тих, які відбули військову службу в польській армії, а більшість української молоді служила в українській армії. Українці творять свій тайний університет у Львові, а згодом масово виїжджають на студії до Чехо-Словаччини або Німеччини. Розмови про український університет кінчалися на тому, що обіцювано створити укр. катедру в Krakovі або заснувати наукову установу в Варшаві.

Не краще виглядала ситуація в нижчому та середньому шкільництві. В 1910 році в цілій Галичині було 2.919 польських народніх школ і 2.450 українських; в 1923 р. українських шкіл зареєстровано лише 1.270, в 1935 тільки — 496.

В 1924 р. ввійшла в життя нова шкільня ухвала. У східніх воєводствах мали існувати спільні школи для всіх національностей за таким критерієм: коли в селі було принаймні 40 дітей, яких батьки домагалися української викладової мови, тоді то вона ставала викладовою мовою, коли, однак, знайшлось 20 дітей, які домагалися польської мови навчання, тоді школа ставала двомовною (утраквістичною).

Але на практиці місцева адміністрація утруднювала українцям збирання декларації. Вимагалося, щоб кожна декларація була потверджена нотарєм, суддею або старостою — отже, батькам треба було їхати до далівського міста. Згодом усі декларації провіряла на місці поліція, часто застосовувала різні щикани, треба було протоколярно сказати, чому домагаються української мови, чому польська мова іх дітям не вистарчає тощо...

Неменіц болючою для українців була справа землі. На всі розпарцельовані великі маєтки осаджувано польських колоністів, а на Волині розпарцельовані землі передано безплатно бувшим ветеранам з війни, і в той спосіб осаджено 3.548 господарств. Але тільки частина з них залишилася, переважно найбільш енергійний та патріотичний елемент. Інші, погосподаривши кілька років та зуживши всі державні субвенції, попродали свої господарства та вернулися на свої родинні місця.

Українські посли протестували проти колонізації, але без успіху, бо політика уряду старалася українців якнайскоріше зднаціоналізувати, а колоні-

запція була засобом для тої мети. Посол Мудрий говорив в Сеймі: „Південно-східні воєвідства є перенаселені. Скількість карликівських господарств досягає 80%. Тому не можна спроваджувати на ці терени нових колоністів... якщо закон на парцеляцію має бути дотриманий.“ Приміром в 1939 році Станиславівське воєвідство отримало обіжник про примусову парцеляцію за такою чергою:

- а) Маєтки в посіданні не поляків.
- б) Маєтки в посіданні осіб, які не мають польського громадянства.
- в) Маєтки поляків, але винаймлені ісполякам.

Землю треба розпродавати перше польському населенню, якщо таких нема, тоді спровадженням колоністам.

Українцям не дозволялося вийздити на сезонові роботи до Німеччини, де була добра платня, зате заохочувало па такі зарібки в Латвію. Зате спочатку заохочувано до вийзду на постійне поселення за океан, щоб в той спосіб зменшити українське населення в Польщі.

Черговою спробою послабити національну єдність українців було створення в державі внутрішніх кордонів. Існував т. зв. „сокальський“ і „лемківський“ (в останніх роках) кордони, а також був регіональний поділ. Штучно творено „нації“, напр. „лемківську“, „бойківську“, „гуцульську“ і дивотвір „утешин“ на Поліссі. Посол І. Заваликут часто в Сеймі виступав проти такої політики: „Тверджу, що гуцули, яких репрезентую, є і залишаються українцями, подібно як кашуби, мазури, слонязаки чи гуралі, залишаються виключно поляками.“

Далі автор зуцінюється на спробах насильно втимати назуви „русин“, а оминати назви „українець“. Були навіть псевдонаукові праці на ту тему, в яких говорилося, що нема української мови, а є лише діалект; що українська мова — це видумка більшовиків, а самих „русінів“ трактовано, як етнографічний матеріял, який, скоріше чи пізніше, абсорбуують росіяни чи поляки.

Ці акції посилювали ворожість українців до польської держави й сприяли зростові націоналістичного революційного руху. На „Кressах“, йшли з димом оселі колоністів, горіли фільварки, нищино залізничні рейки, роблено напади на уряди, почалися вбивства поляків.

Уряд відповів „пацифікацією“. Польський історик „Побуг-Маліновський“ назвав цю акцію „прикрою, але конечною потребою держави“. А саму пацифікацію описує так: „Пацифікація тривала 10 тижнів від 16.9 до 30.11.1930 року. Розпочалася від арештування 30 українських послів та коло 100 найактивніших діячів. Розв'язано організацію „Пласт“, опановану терористами. Закрито три українські гімназії в Дрогобичі, Рогатині та Тернополі... Самі репресії обмежувалися до розщуків за зброєю та націоналістичною літературою, переважно по читальннях та кооперативах, де працювали молоді люди абсолювенти заграницьких університетів, які в більшості випадків належали до ОУН. У випадку спротиву чи „гордої постави“ стосовано докучливу ревізію (в крамницях змішувано цукор з сіллю, муку обливано нафтою, побивано людей гумовими палицями). Військо, переважно кавалерія, висилано там, де акти саботажів після 16.9 не припинялися. Село мусило харчуввати не лише військо, але теж коней. Акція тривала від двох-трох днів до кількох тижнів і звичайно велася при допомозі „докучливих ревізій“... Стільки писав польський історик.

Автор критикує пацифікацію, як неморальну і неоправдану, бо тим

уряд дражнив українців і доводив до зросту націоналізму. Він твердить, що ця акція мала фатальні наслідки, бо застосовано збірну відповідальність за діла одиниць — тим самим поставлено спільній знаменник між терористами і спокійним населенням. Всіх українців визнано ворогами держави. В такій ситуації навіть особи зовсім лояльні до уряду не мали жодного вибору. Вони згори були зачислені до ворогів держави і поносили всі з того факту витягнені наслідки. Держава викликала собі запскілих ворогів, які лиши тимчасово присили, щоб виждати на відповідну хвилину відплати.

В 1931 році з рук ОУН Т. Голувко а, в 1934 — мін. Б. Перецький. Тими актами ОУН здобули міжнародний розголос, який Польщі не був надто вигідним. Помірковані кола українців осудили акти терору, і в свою чергу почали шукати замирення з урядом. Зате ОУН пішла на співпрацю з ревізіоністичними німецькими колами та з німецькою розвідкою.

В 1935 р. УНДО погодилося на співпрацю з поляками, розриваючи з групою Палієва, яка схилялася до фашизму. Скорі, однак, виявилось, що угода з урядом мала лише тимчасовий характер, бо ендецькі настрої на „Кресах“ унеможливили зовсім акцію зговорення, прямо саботуючи деякі поступки на користь українців.

Дальше автор обговорює урядові акції супроти православної церкви на Волині й Поліссі. Звіт Йосифа Гейштра з 1938 року відмічає: „В Люблинськім воєводстві, на доручення згори, місцева влада замкнула 39 чинних православних церков і зруйнувала 41... Лишею близько 10 церковні священиків, яких переслідується, та позамікано прицерковні цвинтарі. Внаслідок цієї акції, для заспокоєння духовних потреб чи відбууття похоронів, треба исрізати десятки кілометрів до місцевості, де є священик, церква та цвинтар...“ Далі згаданий репортер пише: „Все це нагадує старі царські часи, коли нищено католицькі церкви. Різниця лише в тому, що тоді деспотична Москва нищила церкви, а нині вільна, демократична і культурна Польща робить те саме“.

Всі намагання українських послів припинити таку варварську акцію не давали ніяких успіхів. Це в свою чергу зносило навіть найбільш поміркованих, які почали звертати свої очі на захід, де німці готовилися до виступу проти СРСР. А що ОУН вже від 1933 р. була пов'язана з німцями, як надійна сила проти СРСР, то і серед поміркованих зростали пронімецькі настрої, з думкою, що „ворог моого ворога є моїм приятелем“. Очікувало, що з упадком Польщі та походом німців на схід зродиться незалежна Україна. І таку облуду прийшлося дорого українцям заплатити.

З вибухом німецько-польської війни, помимо всіх тих переслідувань, не всі українці заявили себе по німецькому боці. Українська парламентарна презентація зложила заяву лояльності в обличчі ворожої навали. І саме в цьому жесті автор вбачає оптимістичні промінчики з яких поляки повинні винести певні підсумки в оцінці можливостей для мирного співживиття двох сусідніх народів.

— — —

Думки автора, хоч не в усьому покриваються з фактами, хоч багато недоговорено, хоч автор старається всю вину приписати, як не ендекам, то полковникам ББВР, (Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem), все таки він не примикає очей на основні плями уряду і на самоволю „кресови кациків“, які навіть найкращі ідеї наладити співживиття з меншинами зводили до зера.

З другого боку, хоч автор підкреслює державнотворчі намагання українців та спонтанний ріст національного самоусвідомлення, то далі попадає в патос пропаганди, уважаючи, що не ті процеси спричинили ріст націоналістичних настроїв, але нерозумна політика уряду або інтрига — очевидно — німців. І хоч фразою „ворог моого ворога є моїм приятелем“ він вказує й оправдує до певної міри пропімецькі надії українців, то все одно, пов’язуючи ОУН з німецькою розвідкою, хоче доказати залежність українського націоналізму від пронімецьких симпатій чи від німецьких плянів щодо Сходу.

УКРАЇНСЬКИЙ БРАТСЬКИЙ СОЮЗ

УБС: має 14 клас модерного забезпечення,
видає тижневик „Народна Воля“ і англомовний журнал „Форум“,
веде відпочинкову оселю, культурно-спортивний молодечий
осередок „Верховина“ в Глен Спей, Н. Й.
уділяє стипендії студіюючій молоді

Вступайте в членів забезпеченево-допомогової братської установи
в США і в Канаді

UKRAINIAN FRATERNAL ASSOCIATION

440 Wyoming Ave., SCRANTON, Pa., 18503 USA

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА в ТОРООНТИ

UKRAINIAN (TORONTO) CREDIT UNION LTD.

НАШЕ ЗАВДАННЯ
ДОПОМАГАТИ ВАМ І ВАШІЙ РОДИНІ, НАШІЙ ГРОМАДІ
ТА ПІДДЕРЖУВАТИ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ

295 College St. Toronto 922-1402	12397 Bloor St. W. Toronto 762-6961	225 The East Mall Etobicoke 233-1254	3635 Cawthra Rd. Mississauga 272-0468
--	---	--	---

НА СЛУЖБІ НАРОДУ

ГЕНЕРАЛ БРИГАДИ Й. Р. РОМАНІВ

В суботу, 8 листопада м.р., Український Відділ 360 Королівського Канадського Легіону відзначив 40-ліття свого існування. У святкуваннях взяв участь генерал Й. Р. Романів. Нижче друкуємо його короткий життєпис, який прочитав д-р Ф. Мартинюк, та промову під час банкету, в якій він порушує проблеми, що стоять перед українською громадою у вільному світі сьогодні.

Редакція.

Dr. F. J. Martyniuk

INTRODUCTION OF BRIGADIER-GENERAL JOSEPH R. ROMANOW

On the occasion of the 40th Anniversary of Branch 360 of The Royal Canadian Legion it is appropriate that our Guest Speaker this evening is Brigadier-General Joseph Romanow. When one looks into his background the one word that comes to mind is SERVICE, or a history of service to Queen and Country — a military service for which he was given the highest peacetime military honour, a Commander of the Order of Military Merit by Her Majesty Queen Elizabeth the Second in 1975.

Brigadier-General Joseph Romanow was born in 1921 in Saskatoon, Saskatchewan. In his early years he was active in the Ukrainian Catholic Church and other local youth groups, in several of which he held executive positions.

He joined the RCAF in April of 1940 and after training as a pilot, took part in anti-submarine operations on Canada's Atlantic coast. He was transferred to the United Kingdom and subsequently served for two years of flying operations in the India, Burma, China war theatre. Following his return to the United Kingdom in 1945, he extended his war

service for one year to fly transport aircraft on various duties throughout Europe. At this same time he was an active participant in the work of the Canadian Ukrainian Relief Bureau in London.

On returning to Canada in 1946 he entered the University of Saskatchewan from where he graduated with a Bachelor of Science degree in 1950. He rejoined the RCAF as an Aeronautical Engineering officer, while at the same time continuing to fly. After a tour of duty in Ottawa, he proceeded to England in 1955 for two years of graduate studies, receiving a Master of Science degree in Aeronautics from Cranfield Institute of Technology.

On his return to Canada he served in various military command and staff appointments of increasing rank and responsibility. These included such projects as Avro Arrow, Bomarc nuclear missile program, and fighter and transport flying operations. From the post of Chief of Staff of the Canadian Armed Forces Transport Command, he was posted to the National Defence College from which he graduated with the rank of Brigadier-General in 1971 and was sent to Europe as Senior Canadian Air Officer and NATO Assistant Chief of Staff at the Allied Tactical Air Force Headquarters in West Germany.

He returned to Canada in 1974 and was awarded the distinction of Commander of the Order of Military Merit. He retired from the position of Director General of Organization and Manpower at the National Defence Headquarters in Ottawa in 1976.

That same year he became President of the 128-company Machinery and Equipment Manufacturers' Association of Canada, a position from which he retired in October of this year.

As President of the Association representing the \$6.2 billion industrial machinery and equipment manufacturing sector in Canada he has led this group's activities in marketing, economics, government liaison and a variety of technical areas. He has represented the industry in meetings with government departments at all levels from minister on down and with various government agencies interfacing with industry. He has been quoted in the business press and has been active in speaking on behalf of the industry to its customer groups. He has spoken at seminars and other discussions on such industry related topics as trades training, production technology, research and development, employment and others.

He has published numerous articles in Canadian technical and industry journals and has been quoted regularly in the business press on a variety of subjects pertaining to machinery and equipment industry concerns.

He has also been a speaker on the subject of Multiculturalism to ethnic groups in various cities across Canada.

Joseph Romanow married former Lieutenant Josiphine (Liuba) Sawchuk R.N. of the Royal Canadian Army Medical Corps, whom he met at the Ukrainian Canadian Servicemen's Association in London at the end of the War in England. They have four children, Major Mary Romanow in the Air Force, Lt. Commander Gregory Romanow in the Navy, John Romanow a teacher, and Paula Romanow on the T.V. production staff of the Canadian Broadcasting Corporation.

It was not ambition that determined his destiny, it was motivation and principle that dictated his course in life. In mind and spirit what we are speaks louder than what we say.

Генерал Бригади Й. Р. Романів

Всечесні Отці, Браття і Сестри по збройі, Ілані і Панове!

I first wish to sincerely congratulate the members and executive of Branch 360 of the Royal Canadian Legion on this significant 40th anniversary of its existance. Forty years is a long time. It is the longest period of peace which Canadians have enjoyed this century.

It has not been won without a high cost. We have paid for it through the dedicated service and vigilance of our armed forces and those of our allies. We have paid billions of dollars for the armament we needed to show our enemy that he will not be assured victory in any attack which he might choose to launch on our freedom.

The cost has been high and the Canadian Legion has been in the forefront of those who continuously remind our fellow Canadians, particularly the younger generation, that regretabley, in the present world, unilateral disarmement is not a viable alternative.

As long as our freedom and way of life are at risk, we must continue to pay the premium of ensuring their survival.

I can add little to the history of Legion Branch 360 after Stephen Pawluk's review of its achievements. You and your present and past executive have every right to be proud of being a part of one of Canada's largest, most respected and important organizations for the past 40 years. I again congratualate Stephen Kalin and his executive for organizing this commemorative event and I sincerely wish Branch 360 a long and succesful future.

**

Сьогодні хочу звернутися в кількох словах до всіх бувших вояків, до всіх ветеранів українського походження, до тих, які боролися в канадських збройних силах — військово-морській флоті, військово-повітряних силах і суходільних військах — в обох світових війнах, і до тих, що боролися в лавах українських військ і форомацій під час і після 1-ої та під час і після 2-ої світових воєн. Ми всі мали одну й ту саму ціль, ми всі боролися проти ворога, який ограбував нас, або хотів ограбувати нас з нашої свободи, а свобода — це найдорожчий скарб нашої цивілізації. Свобода більше ціпена тими, які її вибороли, або тими, для яких вона була загрожена.

На протязі всієї історії людства, від початків до сьогодні, свобода — це єдиний ідеал, за який, як одиниці так і цілі народи, готові віддати найвищу ціну — ціну свого життя.

Ви, що тут нині зібралися, засвідчили, що високо ціните свободу, бо, коли прийшов час, ви покинули все і пішли здобувати чи захищати що свободу для себе, своєї рідні та своєї країни.

**

Across this nation and in other countries, groups such as these, gather each year during this month of November, as a reminder that in our imperfect world, where tyranny always threatens, the price of freedom is high and that the fight for it is never over.

We, who are of Ukrainian origin, have been taught this lesson generation after generation. We should have learnt it well. We must never forget it.

It is a matter of record that the response of Ukrainian Canadians to the call to arms has not been wanting. In the last world conflict we volunteered out of all proportion to our numbers in the total Canadian mosaic, and we fought — and died — on all fronts in the ranks of Canada's army, navy and air force.

Indeed, during the last war, some 40,000 Ukrainian Canadians joined in the fight to stop the terror of Nazism. Now, more than 40 years later, we still abhor the perpetrators of that horror. We hence find it most ironic — and unjust — and it angers us that a certain group within present Canadian society has insinuated a broad suspicion and the damnable stigma of Nazi collaboration on *all* Canadians of Ukrainian origin.

How dare they soil the memory of those from among us, and they were many, who were called to lay down their lives in the fight against the very Nazi terror with which Ukrainian Canadians are now being labeled. Every one of us with a conscience and a sense of justice must act to defend our name and the esteem of Canadian society. We certainly condemn all who willingly participated in the massive and subhuman horror of Nazi torture and the death be they of whatever ethnic identification. On that point we are adamant. But we also harshly condemn the persistent, perverse and clearly unfounded efforts of a certain ethnic group, and particularly of certain individuals within that group, to *universally* blame Ukrainians, as well as disappeared Baltic nations, of being disposed toward the Nazis in their liquidation of peoples they saw as being inferior to their Aryan race. These included all Ukrainians and, indeed, all Slavs. The horrors of the twisted Nazi version of their racial superiority did not wreak terror and mass death on one ethnic group alone.

"Holocaust" is not exclusively a one nation word. It does not have a unique Jewish connotation. Stalin's death by forced famine on Ukrainian millions on the 1930's is evident proof that "holocaust" also describes the massive crimes perpetrated against that nation.

Since the conclusion of the last war, it is also a matter of record that Ukrainian Canadians have continued to enlist in this country's armed forces, and to serve with dedication and distinction in the ongoing struggle to preserve the freedom of all Canadians, including our accusers, from yet another heinous tyranny, no less horrible and equally as enslaving as the one we helped to defeat in 1945. Russian communism also kills by the millions and enslaves entire nations.

**

Для українців у цілому світі, де лише доля їх розкинула, місяць листопад — в національному значенні — є дуже важливим місяцем, бо 1-го листопада 1918 року спонтанно почався рух, котрий довів до створення Української Галицької Армії, що існувала від 1918 до 1921 року. В Україні в тих роках події розвивалися скорим темпом: хоч Вітовський зайняв Львів, але ситуація погіршала й Петлюра підписав угоду з поляками, і даліший хід подій знаємо.

Однак, найважливішою подією тих років був Акт проголошення державності. То був перший і єдиний раз у нашому столітті, коли Україна була самостійною ні від кого незалежною держаною; це був перший раз за довгі літа, що наш народ завершив свої змагання і здобув свободу. Здобув і бо-

ронив її в тяжкій героїчній боротьбі, але, яккажеться у пісні, „встоятись пе було сили...“.

Нині відзначаємо пам'ять тих, що боролися за свободу чи то в одностроїх канадських збройних сил, чи в одностроїх Січових Стрільців або Карпатської Січі, чи в Одностроїх Української Повстанської Армії, або Дивізії „Галичина“, та всіх тих, що без одностроїв підняли зброю та в підпіллі вели боротьбу в тих найтяжчих днях українського визвольного руху.

Як тільки заходила потреба, українці показували, що вони готові йти у бій за іхню свободу, що вони з козацького роду. З історії знаємо, що під час війни обставини так складаються, що дозволяють на створення своїх власних національних збройних сил, які із зброєю в руках вестимуть боротьбу за свою батьківщину. Українці, які були в чужих арміях, завжди зуміли зорганізувати свою армію і боротися під своїм прапором.

Тепер, в час миру, українська нація безборонна, на своїй землі її вороги вживають всіх можливих засобів, щоб стерти тотожність всього, що українське. Ми, ветерани, що вновні оцінюємо значення свободи, бож ми за неї боролися, мусимо іншими способами вести нашу оборону, хоч ми вже давно скинули свої однострої.

В лютому 1986 року мені припала честь в Монреалі відкрити Рік українського війни, який мав на меті вішанувати колишніх вояків українського походження; він також кладе на нас, ветеранів, обов'язок далі вести боротьбу, хоч іншими, мирними засобами, за нашу свободу, яка загрожена спільним ворогом Канади, України та всього вільного світу. У цій боротьбі ветерани повинні бути найактивніші.

Під час відвідин Світової виставки у Ванкувері, я зайшов до павільйону СРСР. Увійшовши досередини, велике враження зробила яскраво освітлена широка стіна, на якій картини показували надзвичайну красу Києва: старовинну архітектуру, статуї, квітники, парки і т. п. української столиці. Над ними великими буквами був напис: „Київ — перше російське місто“ (*Kiev the prime Russian city*).

Цю виставку від травня до жовтня відвідало понад 12 мільйонів людей з Північної Америки й цілого широкого світу, і СРСР не використав цієї нагоди, щоб почванитися Москвою або Ленінградом — він використав цю нагоду, щоб переконати світ, що Україна — це частина Росії. І це не був перший раз, що Москва старалася змазати відрубність України й українського народу. Коли сталася трагедія в Чорнобилі, Москва ще раз показала світові, що про всі важливіші справи України вирішує Москва.

**

We veterans who are conscious of our Ukrainian history and heritage must make every effort to counter this continuous Russian attempt to subvert the country of our origin to becoming identified in the minds of the western world as a province of Russia. This is a counter-action which the Ukrainians in their own land cannot undertake. We must pursue it for their sake, and for our own. We must convince the world — and our fellow countrymen, that you and I are not Russians.

One such golden opportunity which presents itself, is the millennium commemoration of the coming of Christianity to the Ukraine — not to Russia, but distinctly to the Ukraine. This is an event which the atheist Soviets cannot claim or celebrate.

We in Canada and throughout the free world must maximize the publicity this event affords, with emphasis on the exclusive Ukrainian nature of this most meaningful part of history for the Ukrainian people.

Beyond the activities of the millennium celebrations we must take every other opportunity to find our way into the public press throughout the free world. We must prepare press releases for every distinctly Ukrainian event in which we can focus on the unique nature of the Ukrainian people.

Today, on this special occasion, dedicated to all Ukrainian veterans, each one of us remembers those who did not return from the field battle — they who died in whatever uniform — and those in the underground who wore no uniform.

They died to win freedom and that freedom would not perish. Some of them were our friends, others were strangers, but for all of them, death was an individual, lonely thing — as was the quiet mourning of those for whom their passing was a personal loss.

Today, we pause in a moment of sadness, and we remember them.

**

Рік тому померла наша 95-літня мама. Моя сестра, Анна Зелена, брат Володимир, я і решта родини, переглядаючи папери, знайшли старий віршок, який для мене висловлює тему для цієї окаї. Ось він:

*Ідім до тих могил, що сплять у них борці,
Що полягли колись із крісом у руці...*

*Ідімо ми до них з молитвою в устах,
І положім вінки на чорних їх хрестах.*

*І положім вінки, і маки, і квітки;
Ти збережім в серцях про них святі думки.*

*Бо ж то за нас вони на полі полегли,
За наше щастя все без жалю oddали.*

*І кров проліяли так, як ранішню росу,
І юність oddали, і силу, і красу...*

*І Всі за щедрий дар нічого не хотять,
Лиши пам'яти про них, що там у гробах сплять.*

*І ще одне у них бажання, хлопче, знай —
Щоб ти, так як вони, любив свій Рідний Край!*

**

Окремо призначенні дослідники, які ісревіряли трагічну експлозію на „Челленджері“, заявили, що записані рекордові стрічки на космічному кораблі в часі випадку виявляють, що всі сім астронавтів не знали про смертельну ісбезпеку. Не зважаючи на цей трагічний випадок, адміністрація США робить все можливе, щоб з уваги на ролю „Челленджера“ в оборонно-дослідній системі, провести якомога найшвидше всі вдосконалення і чим-кутше запускати знову чергові кораблі у міжпростірні дослідні польоти.

Спомини

Петро Содоль-Зілинський

ДМИТРО ПАЛІЙВ

Спогади

Поручник, а по-нашому значковий. ДМИТРО ПАЛІЙВ поляг в 1944 році під БРОДАМИ, в славних боях Української Дивізії, складеної з молодих патріотів, що горіли жадобою ВОЛІ для українського народу.

Старшина Палій не сам один склав своє життя на віттарі Батьківщини, — тут зложили свої буйні голови ЦВІТ України, і даремно нам дошукуватися причин цієї трагедії, — лишається тільки тяжко зітхнути від жалю й „СЛАВА“ положивши живот свій за друзів свою!“

Та так зложилося, що тільки один Господь-Бог відає, де тліють кости безіменних ГЕРОЇВ і ніхто Їм не здигнув ПАМ'ЯТНИКА... Бо впали на рідній Землі, де сьогодні пильно зорить око найбільшого нашого ворога-окупанта, рафінованого й невмовимо жорстокого. Кождий порух людини, кожне слово підхоплюється, — нічого не сковаєш у душу, хоче заглянути, виявити думку, щоб збегнути, що затіває. А парод мовчить, все ховає й ворог між ним напомацки шугає...

От, така то правда про Броди! Та чи правда? — спитає рідна мати, коли довідається, що воїни УД, кинуті в генеральний бій в поспіху, невповні приготовані, бо „ласкавіший ворог“ уже знемігся, падав і шукав негайної підпори. Тому наслідки „БРОДІВ“ криаві, просто жахливі. А для УКРАЇНИ ще одна велика, здавалось би, безцільна жертва.

Але існує народні поговірка: „Дерево рубають і тріски летять!“ Отож, не будемо шукати винуватих, бо ж ті провідні люди, що стояли на чолі молоді, — переважно старші, — йшли разом з молодими й разом умирали.

Не вина старших, що в той час СІРІЛИ мундири на стрільцях, а не СИ-НІЛИ жупані на козаках. Це практичний елемент у політичній лії. Робили можливе й доцільне на ту пору.

Дмитро Палій, провідний національний діяч, чесний і відважний ВОІН, не лишив козацької лави в бою. ЙОГО ім'я як УСІХ безіменних героїв записане золотими літерами в ІСТОРИЇ правдивими істориками, а для мене особливо радісно, що ім'я поручника Палієва стойть рядом з іменами моїх побратимів — полковника Ремболовича й полковника Палієнка.

Дмитро Палій видав поклик і став плечс-о-плеч з покликаними; він, як провідник, не комацдував козацтвом з Чортогорі або з Паріжу чи, в іншім випадку, зновуж з Чортогорі або Ротердаму! І в цім його велика заслуга, бо поставив одверто чоло ворогові, По-ЛІЦАРСЬКОМУ, а його слово провідника не розминулось з чином.

Я вже на Божому світі чимало прожив, роки надщербили мое здоров'я, безвиглядність гне в долину, спокійніше приймаю удари далі, байдужію.

Але оце дістаю коротенький лист від ред. Івана Дурбака з проханням написати, що мені відомо про св. п. Д. Палієва.

І заколихалась переді мною минувшина, образно стало переилевати життя на теплім Поділлі в Придністрянській Україні, пригадався Дністер, на березі котрого красувався мій хутір. Тут породилися мої діти, тут я замінив шаблю на плуг, здавалось — жити й Бога хналити та про все забути.

Та мій спокій першим порушив Захарчук, родом із Зарубинець, колишній стрілець пробовою сотні З.лп.СС. Він на радостях обняв мене й від зворушення заплакав. Це було в Бучачі, на ярмарку, — навколо здивована товпа цікавих. Здається, буденне явице, але яке глибоке почуття козацької спільноти, виявлене козаком до свого старшини аж по 15-ох РОКАХ розлуки. Для мене це було потрясаюче!

Потім зустріч з о. Володимиром Гординським, який перебував у моїх батьків на Придніпрянщині; з о. Рибіцким та іншими побратимами.

І відійшла на бік замкнутість, потягнула хвиля громадського життя... Таким чином і познайомився я з покійним Палієвим. На жаль, це були тільки фрагменти й всеобщого наслідження його діяльності годі дати. Все ж таки, мої короткі штрихи кинуть один промінь на невисипущу працю цього обдарованого патріота.

Вперше я познайомився з Палієвим в домі мого вісlikого приятеля о. ШЛЕМКЕВИЧА, пароха гр.-кат. церкви в СНОВИДОВІ, Бучацького повіту. Це був уже старший чоловік, часто прихворював, а що було його трагедією — недочував і послуховувався слуховою трубкою. А як хотів порозмовляти, особливо, з рідким гостем! Цікавився біжучим і пройденим життям в однаковій мірі, любив дискутувати, цікавий співбесідник, бо мав широкий світогляд. А погляди мав консервативні, котрі відповідали моїм, засвоєні та непорушні в моїм старім козацькім роді. І от, коли я завітав і представився присутньому Палієві, цей з веселою міною заявив: „Знаю, знаю Вас з оповідання Миколи (д-ра Миколи Шлемкевича, сина о. Шлемкевича), він успішні передати, що буде гаряча диспута, а результат змагань вийде в пропорції 1:2, себто в мою некористь!“

Була обідня пора. Пані-матка попросила до приготовленого стола, але львівський гість чогось заметувався, перепросив і вийшов, а за хвилиною з'явився з банястою пляшкою „Бачевського“. Пані дому безрадно розвела руками, але презент приняла, і зараз поставила на стіл. Мене це трохи щинувало, бо я добре знат, що в цім домі ніхто алькоголю не вживав. Але, видно, гість був винятковий і побажаний, бо потім приголубив чарку і батько, і син, а ми з Палієвим свої чарки опорожнили до дна, бо так випадало, але від дальшого приймання почастунків я ухилився. Це, в свою чергу, щинувало Палієва, який був переконаний, що козаки люблять виннити.

За обідом панував офіційний дух, перскидалися чеснотствими фразами, при чим я помітив уважні погляди Палієва в мою сторону, — виглядало на бажання розгадати людину, заглянути їй в душу, як то роблять трибуни, з'являючись перед народом; тут мало часу, можна тільки обвести оком найближчу лінію облич, вловити хоч одне слово або, в крапцім винадку, речения, нічук. І в кількох секундах, часом, вилітає гасло, що підкорює собі розбурхану масу.

Д-р Шемкевич був правою рукою Палієва, виконував важливі завдання в з'язку з видавництвом ФРОНТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СДІНОСТИ, на чоми

якого стояв Палій, Пам'ятаю, вони видавали щоденник чи тижневик, котрий я діставав спеціальною посилкою через Сновидів. От, тільки ніяк не можу пригадати назви, — це ж було більше як 40 років тому!

Палій і Шлемкевич були різної вдачі. Палій являвся втіленням чину, сперії, власті, був наділений хистом практичного застосування задумів в житті, в кожній громаді ініціативний, був обдарований позитивними прикметами організатора й провідника, своєрідно підходив до хлібороба на селі, при невдачах не зражувався, переміняв хід з помилкового на відповідний в цій ситуації, — без камертону вмів задати тон, а як починав говорити, просто полонив слухача, бо мав дар створити враження, що промовець, передаючи думки слухачам, сам переживає все, і це була велика сила переконання. Один раз я був свідком такої події в Сновидові, на нелегальних зборах читальняних працівників з околичних сіл. Виступ Палієва був непревершений. Ще й сьогодні жалю, що не довелось мені чути й бачити хоч одного виступу його під час творення Українського Легіону (при формуванню українських частин вживалось різних назв, — тепер прийнято говорити Українська Дивізія, дивізійники, Українська Національна Армія). Тільки приблизно уявою перед моїми очима стоїть образ: на трибуні — Палій, а перед ним хвилююче море голів, запалені слова Трибуна електризуєть масу, з тисяч грудей вилітає могутнє „СЛАВА“, потім дружнє, переконливе, гармонійне й завзяте „ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА“, а вкінці... покора, молитва „БОЖЕ, ВЕЛИКИЙ“. Бо ж це стара козацька традиція починати й кінчати діло з БОГОМ; це наша моральна сила, ціну якої знає ворог і немilosердно душить.

Та це вже наші мрії, вони високо літають, оберсжні, і, дай, БОЖЕ, щоб на рідну землю опустилися за прийдешніх ПОКОЛІНЬ.

Шлемкевич — кабінетна людина, політик тихий, замкнутий. І хоч дуже нервовий, вмів панувати над собою, джентльмен в обходженні, огладжений, викований в гарній родині. Тоді не любив політичних диспут, бо починав бути нетерпеливим, переривав, як мсні здається, з обави вийти з рівноваги; мав добру освіту, неутомно працював над собою, як кажуть „сидів“ в книжках, певний своєї ерудиції; в загальному — тип науковця; коли промовляє гарно й складно, це виходило, та душі в слово вложити не міг. Все таки з Палієвим скрізь і в усім був разом, діяли вони вкупі, і про якісь розходження не було чутки. Через мої симпатії до Башери, Шлемкевич одного разу, — здається в кінці 1943 р., — вибухнув на мою увагу про його нетерпливість до інакодумаючих, і зірвав зі мною. Дивного в цім нічого не було, бо був тяжкий, критичний час — проводи сварились, кололись, відмежовувались. Загал живився поголосками, наївність, навіть освічених і досвідчених людей переходила межі.

Пригадую такий випадок. Отець Острівський, колишній старшина-гартматчик, привіз з Бучача вістку з „добре зорієнтованих інформованих джерел“, що вже було постановлено німцями проголосити українську державу, але бандерівці цьому перешкодили, бо самі проголосили у ЛЬВОВІ, в 1941 р., українську державу. Мені стало сумно. Пригадалися часи Української Центральної Ради, коли безвусі студенти й фальшери, надуваючись, як миляна банька, признавали тільки за собою право все рішати. Розуміється, наслідки такої акції були подібні до спроб Лебедя, Рака й Щуки витягнути ДЕРЖАВНИЙ ВІЗОК та покотити по рівній дорозі. Шлемкевич потім був діяльний

в партії УНДС і видавав в Америці „Листи до Приятелів“. Сьогодні й він сам не живе. Не дивлячись на все заснування між нами, я гарно й тепло згадую цю ціну, чесну людину і дуже жалую, що так драматично розійшлись і помандрували різними шляхами. Спокій і Царство Небесне Йому!

Але вертаюсь до першої зустрічі з Палієвим. Це було в після-пацифікаційних роках. Тактика політиків мінялась (підкresлюю, — я ніколи політиком не був!), велись переговори з поляками, розумні діячі журились просяканням на села більшовицької пропаганди, у Львові сидів і щедро гостив червоною ікрою консул СРСР Лапчинський. Крушельницький і Максимович стояли одною ногою на „визволеній Україні“. Треба було щось робити. Палій перебував у Шлемковичів весього 5 днів, і кожного дня я відвідував Сновидів верхом, — було яких 15-16 кілометрів від моого хутора, а на дворі — літо. Мав я коня бистрого, просто красавець — каштан, під сідлом ходив чудово, і мені було забавкою перелітти до Сновідова, де на подвір'ю парафії вже чекав кучер на коня, а в домі — господар з гостем (Палієвим). Так ми домовилися, що я приїджаю на обіди, на котрих було щораз свободніше та голосніше, — відчувалось, як у козаків говорили, хоч побратимство не вловні, але творилася атмосфера довір'я, дружности й спільноти. Правда, потім, коли ми переходили до гостинної кімнати, наступали зміни, — зарисовувалися риси поділу делікатного, розважливого, зичливого. Гадаю, що добра культура й традиція дому о. Шлемкевича, тактовність Палієва й стриманість д-ра Миколи згладжували ісрівності на шляху, яким прямували думки чи погляди співрозмовців. Хто ж були оці ччтвєро? Двох, порівнюючи, молодих: колишні старшини військового часу, освічені, із сильним нахилом в бік Заходу, з каварняною політикою наддунайської столиці, вироблені громадсько-досвідчені просвіттянці й добре психологи, знавці міських і селянських проблем Наддністрянської України, ГАРЯЧІ ПАТРІОТИ, безмежно віддані національній справі; потім старший віком греко-католицький священик, патріярхальний сім'янин, консервативний з легенським відтінком поступу (прогресу), на свій спосіб пародник, начитаний, з широким світоглядом. Нарешті, я — син козацького роду Придніпрянської України, кадровий старшина кол. Царської Імперіяльної Армії, потім старшина Української Армії, фронтовик, емігрант, кол в'язень Домб'я, закінчив Варшавський університет по війні, громадянин польський поневолі від 1933 р., без жодного політичного й громадського стажу, але з великим досвідом причин нашої прогри, свідомий безглуздих маніпуляцій й експериментів наших послідовників Маркса на Наддніпрянщині. І хто буде читати оці мої рядки, ясно представить собі зложений букет — багатство кольорів. Але кожну краску треба було делікатно розпускати в плині поєднавчому, щоб загладити різкість розділу. Позиція Палієва, як рідкого гостя та провідного діяча, була домінуючою, його місце запдання давало можливість ухилятися від настирливих загальноукраїнських питань. Але о. Шлемкевич таки порушував дражливі теми, а я підтримув, і розмова йшла в бажанім напрямку. Палій переконував нас, що український нарід загнаний у спілій кут і тяжко нам говорити тільки про кривди ворогів, гріхи урядів. Треба шукати виходу в організації, згрутованості, поєднанні всіх, а без компромісів — це тяжко. Творім силу політичну й господарську; з почуттям реальної сили зможемо розкладати вогні то тут, то там, а окупант нехай бігає й гасить. Ворог тоді підупаде й почне говорити з нами, як з партнером. Отож, праця й праця. Палій оми-

нав виразу „революція“, але підносив значення націоналізму, що ріс у Німеччині. Він вказував на зміни по війні, говорив, що світ іде вперед і ми не можемо лишатися й топтатися на місці. О. Шлемкевич не згоджувався з крутими поворотами, *а я вбачав небезпеку перебрання становищ молодими загорільцями*, маємо ж приклад 1917 й 1919 рр., коли замотливі голови проводу своїм „прогресом“ привели до катастрофи й неволі. О. Шлемкевич підкреслював, що революціонери здібні завалити лад, але ще нічого не збудували. Навіть більшовики покликали старих дипломатів, генералів, полковників, а у нас до генералів, полковників і, взагалі до професійних старшин відносилися негідно, натравлювали на них товту, яку, на взір більшовицький, підбехтували словами: „Царський генерал, царський слуга, контр-революціонер“. А ці ж „царські“ українізували російську армію, збирали, гуртували до купи, творили полки з іменами наших славних ГЕТЬМАНІВ. Це було пробудження після ДОВГИХ РОКІВ НЕВОЛІ. Верталась наша прекрасна ТРАДИЦІЯ. Воїни напувались гордістю, що вони КОЗАКИ, зворушувались, що колись слава козацька гриміла на всьому світі, кожний мріяв повернути до Києва в ореолі слави колишніх полків ВЕЛИКОГО ДЕРЖАВНИКА ГЕТЬМАНА БОГДАНА з розгущеними знаменами, з козацькими інсигніями, словом, — зареперzentувати оту втрачену УКРАЇНУ, яку „през незгоду“ загубили. У Києві не покликали нашадка гетьманів, це слово викинено з ужитку. Став царствувати бородатий Маркс-цадик, с.-р. і с.-д., котрі обсліли всі урядові стільці, а, не маючи піяких рангів, перебрались у „галіфе“ й френчі, щоб затушувати свою невійськовість, — це був період „Керенщини“, період вакханалії захисників „революції“ й здобутків „народу“. На діючий фронт попливла розкладова пропаганда. *I вертались в Україну не козаки на конях і в жупанах, а розхристані солдати з „общим котелком“ ділити земельку.* А тих, котрі стали в Києві СЕРДЮКАМИ під командою полковника ПАВЛЕНКА змусили зняти погони та зріктись ранг, а потім і додому пустили, бо армії не треба, — вистачить міліція. Правда, муляло ще вільне козацтво й 1-ий Український Корпус під командою генерала. Та й з цим хутко справились, так що в січні, коли „старший брат“ посунув свої орди в Україну, під КРУТАМИ заступив йому дорогу недосвідчений, невищколсний молодняк СТУДЕНТО-УЧНІВСЬКОГО Куреня та малочисленний курінь ЮНАЦЬКОЇ ШКОЛИ.

Паліїв уважно слухав, але при згадці про КРУТИ перервав мене, стиснув зложені руки аж нальці хрюнули, й сказав: „Ta це було давно, промінулось Сучасність гнітить нас, зрештою, це діялося на Великій Україні, — ми на це не дозволили б!“ Отець Шлемкевич загорячився й ісрвово зареплікував: „О, о! Була там і наша „Мала Україна“ — Січові Стрільці. Ми благали помочі в листопаді 1918 р. у Гетьмана, майже прийти зброя й СС. Ale молодий провід, патріотичний, тільки недосвідчений, здезорієнтований, повірив червоному Винниченкові й почав валити Державу, замість іти на по-міч ЛЬВОВУ. I так Львів дістан ГАРМАТИ, дістав літаки та ін., але НЕ ДІСТАВ ЛЮДЕЙ. Який же результат?

Січовики взяли за місяць КІЇВ, а за 6-ть тижнів віддали більшовикам (19 грудня 1918 р. вступили, а з 4-го на 5-го лютого 1919 р. опустили), потім трохи довше як місяць, з боями мандрували через бушуюче море отієї революційної „армії“. I куди ж прийшли? До границь своєї таки близької батьківщини, — під крило „Малої України“!

Не все треба пояснювати, ясно, бо стратили ми і Львів і Київ.

Отакі діялоги відбувалися в домі світлої пам'яти о. Шлемкевича в періоді шукань виходу для українського народу, котрий тріпотів, бився, як спіймана риба в нерсті. А Палій був не тільки учасником, але одним з ТВОРЦІВ цього періоду з девізою: боротьба, боротьба й боротьба...

Колись сот. Бутович (пізніше знаний мистець) сказав мені комплімент, що вік не забрав у мене нічого прикметного моєї молодості: апі сили, апі енергії й бадьорости, ані активності. По його думці — це лідичтво, — це спадок довгих поколінь, ці вартості сковані внутрі й, коли треба, об'являються назовні в усім. Щось подібне я поважно твердив Палієву. Я говорив, що його сила, здібності, ідейність, відданість, посвята своїй нації — це врождені прикмети нашого народу. Наша нація формувалась в надзвичайних умовинах — були тут і хуртовини, і ферменти, і скрайність та тиха благословенна гладь. Все чередувалось між собою. Придністров'янці дістали пово-локу західності (інтелігенція), але внутрі бурлила сила отієї вікової традиції, надбань довгих поколінь, ця сила вперше прорвалась назовні під тиском, а, діставшись на волю, розійшлась у просторі української землі й неба, щоб розпостерти крила й літати, літати свободно, природно, без перешкод. Мовчав Палій — це, ніби, до нього не відносилося, бо скромний був. Та він в захопленні своєю ціллю й сам не помічав, яке враження робив, коли пливли його слова.

Одного разу я запитав, чому він став остоною ідей Липинського, котрий, будучи західником, з доброю західністю освітою, опирався ВИКЛЮЧНО на позитивах зроджених і плеканих НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ. Липинський немилосерно картав усе наше НЕГАТИВНЕ, особливо критично ставився до роз-пересаності, до Гуляй-Поля, і, подекуди, цішив силу бурі, громів, блискавиць, високих морських валунів, але вимагав своєчасного уярмлення цих сил ПРАВОПОРЯДКОМ для будови й утримання Держави, — у нього все мало своє місце й свої граници. Я підкressлював глибоку аналізу Липинським наших змагань 1919 р.р. Ніхто так докладно й ярко не з'ясував причин наших невдач, ніхто не виявив такого об'єктивізму в цій справі.

Пам'ятаю, як Палій вставав з крісла, задумався й щиро відповів: „По-правді, я ще не мав змоги докладно перестудіювати ідеології Липинського, все, що я знаю, — побіжне, не зглиблене. Чув, що Липинський навернув на національну дорогу багатьох соціалістів-наддніпрянців, але тут, у нас, широкого успіху не має, принаймні, я не чув про це. Правда, в Америці має всілікі успіхи представник Гетьмана, полк. Олександер Шаповал, котрий провадить „СІЧІ“.

Палій ніколи не ставав відкидати або перечити заподіяні факти, терпеливо слухав нас, спільно переживав, тільки, на жаль, аргументація не торкалась його, бо не хотів бачити аналогії в його акції. Гаряче боронив своїх позицій красочними перспективами раціональності. І тяжко було байдуже пройти попри ту віру в правду й доцільність його починань. Оскільки нам'ятаю, основовою його напрямних була торі Придністровська Україна (Галичина). Тут треба створити базу, звідси почнемо стріляти, поширювати кордони спочатку ідейної, а потім правдивої війни. Але коли? Говорив: „Може, десять, може цілі десятки років проміне, коли будемо готові. Можливо, що й не дочекаємося зрыву...“ А до бази радянщини він піколи не був причетний. Зрештою, це був майстер-політик, котрому присущі так-

тичні потягнення. Тільки це була людина, котрій можна було повірити, що, не дивлячись на зовнішні зміни, він кріпко тримає український державний стяг.

Ділився Палій з нами діями свого послування. Перші вибори до Польського сейму відбулися, здається, в 1922 році. Тоді доля Галичини ще не була вирішена державами „Антанти“ й населення збойкотувало вибори. Щойно в 1928 р. Придністрянщина післала своїх представників до Варшави. Був послом і Дмитро Палій, — не пам'ятаю з якої округи. Загально відома голосна польська „пацифікація“, розв'язання Пілсудським Сейму й арешт польських і двох українських послів. Між іншими, й Палій був ув'язнений і сидів у Берестю-Литовськім під пильним доглядом знісного воєводи Костка-Бернацького, — творця жахливих таборів у Березі-Картузькій.

(Далі буде)

ЯКЩО ЖИВЕТЕ У ВІННІПЕГУ І МАЄТЕ ФІНАНСОВІ КЛОПОТИ

- при закупі, або направі авта, • при закупі нового урядження хати, •
- при консолідації (зібрани) всіх довгів, • при закупі або
- перебудові дому, тоді

РАДИМО ВІДВІДАТИ

КРЕДИТОВУ КООПЕРАТИВУ ПІВНІЧНОГО ВІННІПЕГУ

Вона радо допоможе Вам усі ці клопоти усунути!

NORTH WINNIPEG CREDIT UNION LTD.

544 Selkirk Avenue Winnipeg, Manitoba R2W 1Y9 Telephone: 589-8808

ПОСТІЙНОЮ ОЩАДНІСТЮ БУДУЙМО НАШЕ КРАЩЕ ЗАВТРА

„БУДУЧНІСТЬ“

Приймає особисто і поштою вклади на конта:

ЩАДНИЧІ, ЧЕКОВІ, СТУДІЙНО-ПЕНСІЙНІ І РЕЧЕНЦЕВІ.

Виплачуємо найвищі відсотки.

Всякого роду вклади заасекурковані до висоти \$2,000.00.

Кошти цих асекурацій покриває кредитова спілка.

„БУДУЧНІСТЬ“ КРЕДИТОВА СПІЛКА

140 Bathurst Street, Toronto, Ontario M5V 2R3, Tel.: 363-1326
2253 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1M8, Tel.: 763-6883
4196 Dixie Road Mississauga, Ontario L4W 1M6, Tel.: 238-1273
221 Milner Avenue, Scarborough, Ontario M1S 4P4, Tel.: 299-7291

Фейлетон

Ро-Ко

ДОБРА ПОРАДА

Життя — це не стежка, встелена пахучими пелюстками троянд, як знаємо з пісні, а часто на життєвій стежці наступимо на колючки з тих же троянд. Тому в таких скрутних ситуаціях добре мати приятеля, який послужив би доброю порадою.

Однак, взявшись до уваги людську вдачу (хто про неї не знає, радимо почитати один з коментарів ред. Малецького), дістати добру пораду — це одне, а використати її виконати її — це зовсім інше. Ось, наприклад, ваша кохана жіночка порадить вам купити її нового мінка, бо старий вже висох, і поїхати з нею на вакації на екзотичний острів, щоб зарядити новим струмом ваші високі батерії — чи не знаменита порада? Але... скільки з дівізійних героїв зможе виконати таку пораду, як йому від стометрового маршу під могилу на оселі „Верховина“ ноги трясутся.

В політичному житті справа з порадами ще небезпечніша, бо ми живемо у вільному світі, в якому кожному вільно „вільно радити“ та „вільно слухати“. Ось, президентові Регенові порадили його приятелі з Ізраїля зробити „гешефт“ з Іраном. Порада добра, а мета придбати собі за приятеля Хомейні — ще краща, але на чому це все скінчилося? Стратив президент тих приятелів, що мав, не здобувши нових, і гроші з того бізнесу десь поділися.

Український політичний світ не інший. Ось маленька аналогія: один посол з ізраїльського кнесету прислав пораду ходити до церкви не тільки в неділі, але кожного дня, клякати її молитися за гріхи наших предків, щоб аж кров з колін потекла.

Чи це зла порада? Каятися треба за гріхи, бо нема риби без ости, а чоловіка без гріха. І чому таке обурення, що аж навіть СКВУ прокинувся, хоч до наступного конгресу ще два роки часу? Такі заклики в нашему політичному житті не нові: мельниківці вже довгі роки закликають бандерівців покаятися; редактор Малецький радить спільними силами й ресурсами стреміти до одної мети; редактор Кедрин благає не тільки ходити до церкви й співати „Боже, нам єдність подай“, але каятися і еднатися, не згадуючи Добрянського, Даниліва й ін. Ніхто — від президента УНРади до політика демократичного руху.

Але повернімося до поради нашого дорадника з Ізраїлю. Поминаючи його політичні міркування і „національні інтереси“, якими

завжди керуються добрі політики — не буде він радити Горбачові ані Афаротові каятися! — це дуже добра порада. Однак з неї виходить, що він керувався тільки старим заповітом і не обезпокоєний з умовинами модерного життя інших спільнот, і тому вона не актуальна.

Припустімо, що знайдуться люди, — не сумніваємося в тому, що знайдуться, — які схочуть виконати цю пораду. Але як? Вони стануть безпорадні, бо церкви не відкриють кожний цілий день; вони мусили б іти проти своєї совісти й обряду, який каже не клякати; і, зрешті, всі прилавки до клякання у всіх церквах вистелені пухнатим, м'яким матеріялом, щоб легше було молитися...

Яка ж з того мораль? Живемо у вільному світі, де одному вільно радити, а другому вільно слухати, як захоче. А на більші проблеми й спори існують суди — верховні й підверховні, О-еС-АЙ, комісія Дешена...

Оксана Кузьма

ПРО ЩО ШЕПОЧУТЬ МАКИ

*В країні прадідів моїх
Замовкли спіvi, завмирає сміх.
Смутком сповита предківська земля...
Шепочутъ там тихо з вітрами
маками вкриті поля.*

*Про що шепочутъ маки на полях?
Про звук гармат, про війни жах!
Про те, як шумів там колись Листопад,
Як в'янула в лузі калина...
Як виряджала на війну мати свого сина.*

*I так в Україні тисячі ланів,
Де маки шепочутъ, згадують синів...*

*Шепочутъ там маки в житах
Так тихо з колосками
Про їх завзяття, юність, змаг,
Як вирушали довгими полками.*

*Мрії про славу несли у серцах,
Шляхи сколихнули піснями.
Супроводжали їх слізози в дівочих очах
I довгий погляд мами...*

Пишуть інші

В. Ф.

КАТАСТРОФА БІЛЯ БЕРМУДІВ: ЧИ НОВИЙ ЧОРНОБИЛЬ ПІД ВОДОЮ?

Загибель радянського атомового підводного човна в жовтні 1986 р. на Атлантическому океані в районі Бермудських островів дала привід приглянутися більше воєнній флоті СРСР, зокрема її атомовим човнам, обзайомитися з її технічним обладнанням і вишколом залоги та зробити загальний огляд її досягнень і недоліків.

Затоплений підводний човен, відомий на Заході під назвою „Янкі І“, був довгий на 130 метрів (американський „Грайдент“ довгий на 170 метрів), залога нараховувала 120 людей, мав 16 нуклеарних ракет, а кожна з них мала вибухову силу в 1.000 разів більшу від бомби скинутої на Гірошіму, вогнева досяжність ракет — 3.000 км, середня швидкість човна 46,5 км. на годину. Цей човен належить до старших типів воєнної флоті. Перші моделі збудовано в 1960-их роках, а останній в 1974 р. Всіх таких човнів було 24, а тепер є ще 19 з них в дії. Ракети на тих човнах уже перестарілі (типу СС-Н-6), кожна з них висока на 10 м, а груба на 1,65 м. Корабель затонув і осів на дні океану на глибині 5.480 м. Виринає питання, чи в зв'язку з тим загрожує Америці небезпека радіяції, чи ракети можуть вибухнути так глибоко під водою і затрути атмосферу? Як радянські так і американські фахівці тверджать, що такої небезпеки нема, бо величезний тиск води внеможливлює діяння атомових реакторів. Якщо б однак, не зважаючи на все, всі ракети якимсь чудом вибули одночасно, то ледве чи така експлозія була б відчутина на всій оксанті.

Звичайно три радянські підводні човни патрулюють біля східного побережжя США. Американці зі свого боку, при помочі сонарних інсталяцій на Бермудських і Багамських островах, слідкують за курсом тих човнів, а, крім того, американські підводні човни постійно пливуть за ними. Проте радянські атомові підводні човни могли б без труду заatakувати своїми ракетами якнебудь більше місто Америки.

Сьогодні СРСР має 290 великих воєнних кораблів, тоді як Америка може протиставити їм своїх 125 кораблів; ще більша прогалина є в кількості підводних човнів: СРСР має їх 370, а США — 140. Проте американці мають на своїх човнах майже два рази стільки війська що СРСР, бо 5.632, в порівнянні з 3.120.

Те, що СРСР має сьогодні перевагу над США щодо числа кораблів, є заслугою адмірала Сергія Горжкова, який за час свого 30-літнього урядування на пості головнокомандуючого флоту розбудував її до сьогоднішніх розмірів, одержуючи на це від Хрущова, а потім від Брежнєва, потрібні фонди. Тепер, — як це раз сказав Горжков до піменецького канцлера Шмідта, — іншорі флоти СРСР мають по всіх морях світу. Не зважаючи на ті досягнення, новий володар Кремлю, Горбачов, післав 83-річного Горжкова в

відставку, а на його місце призначив молодшого, бо тільки 58-річного адм. Володимира Чернавіна. Новий шеф одіграв спадщину Горжкова, а з нею всі залишені ним недоліки. Вже за Горжкова були втрати підводних човнів:

- 1968 р. — затонув атомовий підводний човен біля Гаваїв,
- 1970 р. — загибель човна на Атлантику біля берегів Еспанії,
- 1983 р. — біля Камчатки, при чому загинуло 90 моряків.

За загибель останнього човна біля Бермудів відповідає вже новий адмірал, хоч властивим виновником повинен бути Горжков, який у своєму змаганні до слави й престижу допустився чималих технічних недоліків. Подібні недоліки видно також при будові нуклеарних реакторів у Чорнобилі. У всіх тих випадках явне іхлюстство і манія великої.

Слід також підкреслити, що в радянській флоті брак відповідного вишколу залоги, бо звичайно тільки 5% залоги є боєздатна, і треба щонайменше додаткових 6 тижнів, щоб 60% залоги була здатна до бойових дій. Правда, американці також втратили два атомові підводні човни (1963 р. — „Трешер“, 1968 р. — „Скорпіон“), але їхня залога під оглядом вишколу стоїть далеко вище від радянської, вона кожноточно готова до воєнних дій, і кожний човен має два комплекти залоги.

Британський мілітарій експерт твердить на підставі зізнань утікачів з СРСР, що там є великі проблеми в ділянці військового плянування, а, крім того, всюди панує корупція, що в результаті відбивається на якості продукції.

Не зважаючи на це, СРСР будує що б тижнів новий атомовий підводний човен. В останньому часі там заплановано побудувати величезний підводний човен, що зможе плисти під водою зі швидкістю 120 км. на годину (найmodernіші амер. типу „Огайо“ пливуть із швидкістю 55 км. на годину).

Якщо цей новий гігант не є пропагандивним трюком, то тоді він зможе за одним пострілом знищити 20 великих американських міст. З уваги на те, що цей човен може занурюватися да глибини 1.300 м., то практично він не досяжний і незнищимий. Отже, теоретично такий новий корабель є поваженою загрозою для Америки. Але перш усього він мусить функціонувати.

На підставі: "Bunte", 16.10.1986, ст. 16-24.

КРЕДИТОВА СПІЛКА ПРИ ЦЕРКВІ Св. ПОКРОВИ В ТОРОНТО

Захочуєте Вас стати активними членами та користати
з наших численних догідних послуг.

ПРИЙМАЄМО ощадності на термінові і звичайні ощадностеві депозити.
В нас можна відкрити кonto зареєстрованого пляну ощадностей на
старші роки життя.

УДЛЯЄМО на догідних умовах особисті та гіпотечні позики.

РАДО СЛУЖИМО нашим членам порадами у всіх фінансових справах.

НАШЕ БЮРО відкрите від понеділка до четверга від 10 до 6, в п'ятницю від 10 до 8, в суботу від 10 до 1.

(TORONTO) ST. MARY'S CREDIT UNION LTD

832 Bloor Street West, TORONTO, ONTARIO, M6G 1M2 Tel.: (416) 537-2163

З життя Комбатантських Організацій

ПОЛЯГЛИ, ЩОВ ВІЧНО ЖИТИ...

Торонто в Канаді має одну особливість, якої не мають інші українські скупчення в діаспорі. Це місто, як назвав його слушно один з моїх друзів з Америки, — своєрідне „українське військове місто“. А чому ж воно таке? — запитав я його. — Бо в ньому міститься „Головна Управа Братства — дивізійників, друкується єдиний у світі український комбатантський журнал „Вісти комбатанта“, і має те, чим бо йому найбільше гордиться — Український національний парк при вул. Скарлет, в якому стоїть Пам'ятник Поляглим українським Воїнам, що боролися в рядах канадської армії у захисті свободи для вільного світу.“

У цьому парку кожного року у місяці листопаді збираються під патронатом Відділу КУК, на чолі з Канадським Легіоном, всі українські організації, щоб віддати честь і шану тим, які в боротьбі віддали своє життя за національну свободу і самобутнію гідність.

В цьому році капітан канадської армії Маркіян Головатий керував з дійсною вояцькою справністю збріною парадою, у якій взяли участь Канадський Легіон, формaciї українських ветеранів, кадетів і молодіжних організацій.

Увесь парадний шохід очолювали великий хрест і корогви, а за ними вставилися почоти організацій з національними пропорами і вінками. За черговою маршували кадети, ветерати Канадського Легіону Відділу ч. 360, Українські Січові Стрільці, вояки УНР, Карпатські Січовики, УПА і найбільша своєю чисельністю формація ветеранів 1-ої Дивізії УНА.

Почесний салют паради відбирає полк. канадської армії, Володимир Яремко, представники українських організацій з послом до Онтарійського парламенту Юрієм Шимком і головою відділу КУК у Торонті, інж. Ярославом Соколиком.

Цю листопадову соборну Панахиду відправляли богослужителі обидвох українських церков, які представляли: о. митрат Б. Бублик — УПЦ, а УКЦ — отці: В. Шараневич, В. Дзорман, Т. Лозинський, М. Байрак і В. Дусановський. Під час панахиди співав дуже добрий чоловічий хор „Обнова“ під диригуванням інж. П. Бубели.

Зі словом виступив полк. В. Яремко, який коротко, але й промовисто, стверджив великий вклад українців в канадських збройних силах, що боролися за мир і справедливість у світі. Полковник підтвердив, що, мовляв, ніхто немає права плямити українських вояків — тих, які боролися за волю Канади і всіх тих, що боролися за українську самобутність. „Воля є неодмінна і неподільна, — закінчив полк. Яремко, — і ми, спільними нашими силами боронимо всіх наших вояків і наш народ! Тримайтесь, хлопці!“ — звернувся полковник у своїй сердечності до всього нашого бувшого вояцтва.

З окремим до торжества словом звернувся теж до зібраних голова відділу КУК в Торонті, інж. Яр. Соколик. Вінки біля пам'ятника зложили: посол Ю. Шимко від Онтарійського уряду, інж. Я. Соколик від КУК, пред-

ставник Січових Стрільців, УПА, 1-ої Дивізії УНА і Н. Ємець від Комітету Українок Канади.

Хвилиною мовчанки, презентуванням зброї і прощальним салютом сурмача та спонтанним „Вічна пам'ять“ відведено належну пошану і пам'ять Гим, що полягли, щоби у славі жити вічно...

День цього торжества був понадміру холодний і вітровий. І тому адміністрації Святодемітріївського поселення слід відвести окреме признання і подяку за те, що після закінчення Панахиди, запрошено всіх вояків разом з їхніми родинами до великої залі будинку, на чашку горячої кави і солодкого. У залі, неначебто продовжувалася вояцька зустріч із сердечним обміном думок і відсвіжнням „невмирущої вояцької дружності“.

**

Але хіба можна піднайти слова, які змогли б персповісти і передати наш сум і нашу тугу — за Вами, наші Поляглі Друзі?...

Вашу відданість і посвяту Вітчизні... Вашу очайдушність і горді пориви, Вашу незнищиму славу, що посягнула у вікопомність і пов'язала нас — на завжди з Вами...

Нас ще живих тут — і Вас, що вже у позасвіті, і, де, Ви, мовчите... у своєму геройському безсмерті...

Бо ми, ще не встигли так, як це судилося Вам, — крізь усі терпіння земські перейти...

І ми прагнемо, безсмертні наші Друзі, почути це раз спільно вояцьку команду:

Бійці!...

Поправте і притисніть тугіш до ваших тіл зброю!

І будьте сторожкі!... Щоби не похитнутися під тягарем важкої зброї!

І добитися суцільно разом із Вами, невміруші Друзі Перемоги. І довічної всенародньої Волі!...

Ярослав Петрович

ВІДЗНАЧЕННЯ 85-ЛІТТЯ ПОЛК. Є. РЕНА-ПОБІГУЩОГО

21 листопада 1986 р. українська мюнхенська громада вішанувала 85-річчя свого заслуженого громадського діяча полк. Євгена Рена-Побігущого. Після молебня в наміренні ювіляра та його дружини, який відправили в катедральному храмі оо. Є. Гарабач — УКЦ, та архипротопресвітер П. Дубицький — УАКЦ, відбулася ювілейна зустріч, зорганізована Українським Християнським Рухом, Світським Апостольством Українських Жінок і Братством кол. вояків 1-ої УД УНА.

Під час зустрічі ювіляр отримав багато письмових привітів з Німеччиною, Англією, Францією та Скандинавією, які прочитав мгр Б. Шарко; представники місцевих організацій зложили усні привіти. Від Братства дивізійників, голова КУ в Німеччині Р. Дебрицький вітав ювіляра та вручив букет квітів. У мистецьких точках молода піяністка Таня Шарко виконала „Український танець“ В. Барвінського, а мгр Б. Шарко в її супроводі проспівав три стрілецькі пісні.

Подякувавши за привітання, Полковник сказав, що він уважає українського вояка за одного з найкращих у світі. Він боровся у 1918-20 рр. без належного вишколу, устаткування, при великому браку амуніції. Коли Українська дивізія вийшла на фронт під Броди, йому довелося нашвидку добирати до резерви на пости підстаршин, а в деяких випадках і на комендантів сотень, інтелігентних рекрутів, проводити з ними вечірні курси фронтової служби, і ці свої завдання переважна частина з них виконувала задовільно, а справжніми героями були бійці УПА, які мусили здобувати від ворога зброю, амуніцію і обмундирування.

Ми долучаємося з привітанням та бажаємо Ювілярові й його Дружині всього добра.

Б. III.

РІК УКРАЇНСЬКОГО ВОЙНА В ТОРОНТО

Світовий Конгрес Вільних Українців проголосив 1986 рік — Роком Українського Воїна і закликав, відповідно відзначити це гідними імпрезами, щоб згадати всіх тих, які своє життя віддали на полі бою за країну завтра українського народу. Згідно з тим закликом, українські ветеранські організації міста Торонто влаштували 16 листопада 1986 р. гарну імпрезу-концерт у залі Центральної Технічної Школи. У приготуваннях до імпрези брали участь усі ветеранські організації, але основну роботу виконали члени управи Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА.

Концерт на пошану українського воїна відбувся під патронатом КУК і відкрив його голова місцевого відділу інж. Ярослав Соколик. Після передачі ветеранських прaporів молодечим організаціям, Я. Соколик викликав ветеранів Визвольних Змагань разом з головою К.У. Братства Левом Бабієм, вручили їм спеціальні відзнаки.

Весь концерт тематично поділявся на п'ять частин, які з'ясовував диктор Ігор Чмола, кол. старшина 1-ої УД УНА, подаючи короткий нарис історії українського війська. Мистецьку частину розпочав хор „Бурлака“ під диригуванням О. Хмеля, відспівавши „Гайдамацьку пісню“ та „Пісню про Мазепу“, в якій солістом виступав Степан Кривенький. Другу частину — коzaцьку добу — репрезентували два ансамблі баандуристів, ОДУМ ім. Г. Хоткевича та осередку СУМ ім. О. Вересая, під диригентурою Валентини Родак, відігравши в'язанку козацьких пісень і фрагмент з пісні „Байда“.

Першу світову війну репрезентувало тріо „Верховина“, під керівництвом Олени Глібович, яке відспівало дві пісні: „Розвивайся“ та „Карпатські січовики“, та хор „Веснівка“ під диригентурою К. Зорич-Кондрацької, який відспівав пісні „І гай сміється“ та „Як стрільці йшли з України“; третю частину: Другу світову війну — УПА — репрезентували хори „Діброва“ та „Прометей“, які відспівали чотири пісні: „Козака иссуть...“, „Марш добровольців“, „Там, під лісом“ і „Стрілецьким шляхом“. Солістом виступав А. Дикович у пісні „Марш добровольців“.

Останню частину концерту — 2-га світова війна — Дивізія і сучасність, — репрезентував хор „Бурлака“ двома піснями, дивізійними маршами: „Розпрощається стрілець“ і „Там на горі, на Маківці“, соліст Андрій Сорока.

До кожної із цих частин диктор Ігор Чмола подавав історичне тло, як до того дійшло і які були наслідки. Він також зробив заключне слово, а збірний хор відспівав молитву з опери „Запорожець за Дунаєм“ — „Владико неба і землі“. Поминаючи той факт, що деякі пісні не зовсім підходили тематично до даної доби, наприклад „Карпатські січовики“ в частині 1-ої світової війни, чи дивізійний „Марш добровольців“ у частині УПА, ціла імпреза викликала дійсно святочне враження і рецитация І. Чмоли про всі ті періоди з історії українського війська творили гарну цілість. Незрозуміло нам тільки, звідки при викликуванні ветеранів Визвольних Змагань, назбиралося стільки сотників. Нам здається, що цим не приносимо чести тим, кого несправедливо називаємо високими військовими рангами, яких вони ніколи не мали і, до речі, не мають до них претенсій.

Концерт розпочався як звичайно, канадським гимном і закінчився українським. Гарну декорацію сцени виконав мистець В. Беднарський.

На закінчення варто підкреслити одне дуже цікаве явище. У Торонто нераз вже відбувалися різні імпрези, які відзначали окремі дії з Визвольних Змагань, але фреквенція на них не завжди була задовільна. Цим разом, однаке, саме в час, коли поведено таку шалену атаку на українців, на українську визвольну боротьбу взагалі, а на ветеранів 2-ої світової війни зокрема, наша громада, немов би у відповідь на вигадані Москвою різні т. зв. „воєнні злонії“, що їх тут процагують певні кола жидів, прийшла масово па цю імпрезу, щоб виявити свою підпіну українському воїнові.

Взагалі, ціла ця імпреза мала імпозантний характер, бо участь кількох хорів та музичних ансамблів надавала їй поваги. Важливим тут було ще й те, що, помимо участі сімох різних вокально-музичних одиниць, програма концерту була вміло підготована й неперстяжна, і кожний виходив з концерту задоволений і... не змучений. А це має свою вагу.

В. Верига

ВІДЗНАЧЕННЯ 40-ЛІТТЯ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КАНАДСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

В суботу 8-го листопада м. р., в Торонто відбулося відзначення сорокліття заснування Союзу Українських Канадських Ветеранів в Лондоні, Англія, яке організував Український Відділ Канадського Легіону в Торонто. Ця імпреза відбулася в залі Інституту св. Володимира, і вона також гідна відзначення. У відміну до відзначення українського воїна, ця імпреза складалася з вечері та виступу кількох доповідачів. Степан Павлюк, довголітній голова українського відділу Канадського Легіону, ч. 360, розповів про діяльність того відділу. Це був дійсно цікавий звіт, який вказує на відданість і патріотизм Ст. Павлюка та його найближчого кола співпрацівників, коли йшлося про допомогу українським біженцям у роках після закінчення 2-ої світової війни, а опісля для розвинення української культури, зокрема музичної, організуючи музичні конкурси в Торонто й Онтаріо. Цей відділ причинився чимало до розбудови української бібліотеки Торонітського університету, це ж він створив Дослідну Українську Фундацію, яка спонсорувала видання документальних книжок з історії поселення українців Канади.

З дуже цікавою доповіддю про українських вояків у канадській армії в часі 2-ої світової війни виступив генерал Й. Романів, яку читачі знайдуть на іншому місці на сторінках нашого журналу. Однак не можемо не зацитувати його слів, які він висказав з нагоди Року Українського Война: „Відзначуємо нині пам'ять тих, що боролися за свободу чи то в одностроях Канадських збройних сил, чи в одностроях Січових Стрільців, або Карпатської Січі, в одностроях Української Новстанської Армії, або Дивізії „Галичина“, як всіх тих, що без одностроїв підняли зброю і в підпіллі вели боротьбу в найтижчих днях українського визвольного руху“. Такі цінні слова може висказати тільки людина, що вміє думати державницькими категоріями.

На свята виступали також й українські парламентаристи. Посол до Федерального парламенту Андрій Вітер виголосив привіт нав'язуючи до теперішніх обставин у Канаді, а також виступив посол до Провінційної легіслатури Юрій Шимко. Оба вони, треба признати, пропагують українську справу, де тільки на те є нагода. Для Андрія Вітра — це перша каденція його посолського мандату, але він виявив себе на висоті, і до кожного виступу він належно приготовляється. А це вказує на його солідне трактування його посолського мандату з одного боку, та його обов'язки супроти української канадської спільноти, з другого.

Словами генерала Романова, якого до речі, представляв Ф. Мартинюк, член президії Світового Конгресу Вільних Українців, поєднуючи зі словами його попередників, Вітра, Шимка, Павлюка, залишили приятельське враження на слухачах і піднесли надію, що ми, коли спільно станемо, переможемо, бо правда мусить перемогти. На закінчення нехай нам буде можливо висловити побажання, щоб п. С. Павлюк, доповнив свій реферат-звіт і опублікував його на сторінках наших періодичних видань, або в якомусь альманаху чи збірнику.

В. Верига

В СТ. КЕТЕРИНС ВІДЗНАЧЕНО РІК УКРАЇНСЬКОГО ВОЇНА

Згідно з розпорядженням СКВУ відділ КУК в Ст. Кетеринс рішив на своїх сходинах відсвяткувати Рік Українського Война. До співпраці запрошено Станицю Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА, а ті з черги запросили членів Стрілецької Громади. Станиця Братства запросила до виконання програми хор „Бурлака“ з Торонто.

Святкування розпочалися панаходою за поляглих українських воїнів за волю України, що її відправив о. д-р Микола Комар в церкві св. Кирила і Методія 2 листопад. На панаході були присягні представники українських організацій з прaporами. Того ж самого дня в залі Українського Чорноморського Дому відбувся концерт. Відспомінався занавіса і на гарно прибраний сцені стояли в комбатантських одностроях, з червоними маками на лівій шийці, колишні вояки 1-ої УД УНА, а тепер хористи хору „Бурлака“ під проводом диригента Олега Хміля, який відсвятав канадський гімн, адв. Богдан Долішний, голова Відділу КУК, відкрив Свято.

Після декількох пісень Кость Фіцик привітав приявних на залі учасників Визвольних Змагань і інших військових формacій: Лапку Степана (Армія УНР — шанцерний поїзд), Пласконоса Василя (УГА — полк народної охорони), Тихонького Івана (УГА — артилерія), неприяйного Самця Петра (Січового Стрільця — артилерія). З наших новіших змагань — Гайдука Івана (Буковинський курінь), Павлюка Дмитра (Київський полк), полковника Саковського, Кертицю Івана і Лабсцького (Карпатська Січ), колишніх вояків УПА, 1-ої УД УНА, канадських збройних сил. Після декламації учнів Рідної Школи і Петрусі Савчук, доповідь виголосив Ігор Чмола, голова Станиці в Боффало. Перейшов він нашу історію від найдавніших часів, згадуваних істориком Геродотом, аж до сьогоднішніх днів. Історія всіх народів складається з славних періодів, але бувають і нещасливі. На історію складаються тисячі і сотні років. Доповідь закінчив промовсьць беззастережною вірою в перемогу українського народу, на яку не вплине навіть така катастрофа, як чорнобильська.

Далішу частину програми хор виповнив стрілецькими, дивізійними та упів'єскими піснями, вміло підібраними. Голова Станиці Братства в Ст. Кетерінс, Омелян Гаврилишин, теплими словами подякував Ігорові Чмолі, диригентові, хористам, декламаторам і всім хто своєю працею чи приявністю причинився до звеличення наших святкувань. Загальним співом українського національного гіму закінчено концерт. Після концерту відбулась товариська зустріч хористів і доповідача з членами Станиці.

Присутній

З ДІЯЛЬНОСТИ БРАТСТВА ДИВІЗІЙНИКІВ У ВІННІПЕГУ

Після річних загальних зборів, на яких перевибрано попередню управу, управа Станиці приступила до праці в 1986 р., який був проголошений СКВУ „Роком українського воїна“. Говорилося про всесвітній з’їзд українських ветеранів в м. Едмонтоні, але остаточно там відбулося відзначення 60-ліття існування Канадського королівського легіону. В ньому дивізійники взяли участь — були там присутні в одностроях, зорганізовані, але наше розчарування, нас не згадувано.

М. Кучер, голова Станиці в Едмонтоні та голова Відділу КУК відкрив свято-бенкет, а патріотичні слова навів представник ОбВУ з Англії, сказавши, що ми зустріли кінець війни в українських формacіях на Східному фронті, не здобувши волі для своєї батьківщини-України.

Влітку відбулися станичні сходини, на яких невтомний Ю. Гнатюк інформував про справи оборони доброго імені українців.

Під час Конгресу українців Канади станиця була господарем, а гостила в своїй домівці побратимів-делегатів Конгресу. Успішні приготування і перебіг зустрічі треба приписати голові Станиці Ол. Загороді і Ю. Гнатюкові, який вдало провів вечором. У бесіді взяли участь делегати з цілої Канади, а сот. Б. Панчук поймiformував про заходи для будови пам'ятника в українському селі Вєгривіл в провінції Альберті Пилипові Коновалеві, який був народжений хрестом Вікторії за хоробрість у 1-ї світовій війні.

Згодом відбулися інформативні сходини, на яких М. Романюк здав звіт про перебіг Конгресу українців Канади, на яких він був делегатом від Братства.

Відзначення 61-ої річниці з дня заснування Т-ва „Рідна Школа“ та 35-ої річниці Станиці Б-ва дівізійників відзначено бенкетом з забавою в залі церкви св. Андрія, де Б-во має свою домівку. Господарем свята був станичний Ол. Загорода, який коротко з'ясував мету цього свята. Головним промовцем був д-р Б. Білаш, який представив історичне пов'язання „Рідної Школи“ із старою частиною Вінницегу — Пойнт Доглас — та проаналізував створення і діяльність Станиці Братства при цій установі. Почесним гостем був преосв. кир Мирон, вінницький єпископ і парох церкви св. Андрія. Каپелян Станиці, о. митрат С. Їжик, закликав ставати в обороні української чести та спільно стояти в наших спрямуваннях.

У святковий різдвяний час ми не забуваємо про наших побратимів-інвалідів і проводимо збірку-коляду на їхню допомогу.

Проминув старий рік, зустріли ми новий рік з думкою, що він принесе нам нові успіхи.

Славко

**

Віктор Карпов, голова советської делегації на конференції для роззброєння в Женеві, заявив кореспондентам, що вдалося усунути головну перешкоду в переговорах між США і СРСР щодо хемічної зброї. На основі цього початкового домовлення тряба сподіватися підписання заборони продукції і вживання цієї зброї.

**

Політичні спостерігачі і дипломати у Лівані наголошують, що знову розгорілася міжфракційна війна між мусулманами-шиїтами і християнською міліцією та її прихильниками. За останні чотири місяці проведено було сім більших експлозій вибухового матеріалу, напакованого у запаркованих автомобілях. У них загинуло 187 осіб, коло 700 були поранені, а понад 270 дімів були дощенту зруйновані.

ОБ'ЄДНАНІ УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

U. B. A. TRADING COMPANY LTD.

300 Dwight Ave., Toronto, Ontario M8V 2W7, Tel.: 252-2246

Відділи з самообслуговою:

133 Euclid Avenue — Tel.: 366-2324

41 Drummond St. — Tel.: 252-2120

21 Prescott Avenue — Tel.: 656-1921

3543 Danforth Avenue — Tel.: 698-1868

Споживчі товари, тютюнові вироби, солодощі, галантерія,
патентові ліки і т.п.

З нових видань

The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine, by Robert Conquest. Edmonton, University of Alberta Press, 1986. 412 p.

Жнива смутику: совєтська колективізація і терор-голод, Роберт Конквест. Едмонтон. Преса Альбертського університету із співчастию Канадського інституту українських студій, 1986, 412 ст.

Автор Роберт Конквест, народжений в Англії, науковець, пост, соєтолог, є куратором і дослідником східно-європейського відділу Інституту Гувера в Стенфордському університеті в Каліфорнії. Конквест написав цілий ряд інших студій про СРСР.

Темою книжки є великий голод в Україні 1932-33 рр. В дес'ятницях розділах автор широко розвиває свою тему як і чому прийшло до голодомору, зупиняючись на таких точках, як відношення партії до селянства, ленінізм і українська нація, селянська революція і голод 1917-21, перші кроки колективізації і її невдачі, доля „куркулів“, народ і церква, генеральний наступ на село, терор і голод, реакція Заходу.

Вже перші рядки у вступі прикувають увагу читача до драми й трагедії української нації в 1932-33 рр. Україна й сумежні їй райони Донщини, Кубані, Волги нагадували величезний концентраційний німецький табор смерті Белзеп з 2-ої світової війни, тобто „медом і молоком текуча“ хліборобська Україна вмириала з голоду, штучно зorganізованого Москвою. Все було заплановане й продумане сталінською комуністичною верхівкою. Помимо браку доступу до офіційних московських архівів, доказовий матеріал величезний: зізнання живих свідків, пресові звідомлення, дипломатичні звіти, секретні рапорти партійних і посторонніх свідків.

Творці й теоретики комуністичної ідеології ніколи не мали попані до селянства. Відомий вислід Маркса про „ідіоцтво сільського життя“ повторював Ленін. Творець російського марксизму Плеханов не міг знайти в мові слів своєї ногорди для „варварських орачів землі“. Пізніше Хрущов розповідав, що для Сталіна „селяни були покидьками суспільства“.

Щоб здобути підтримку селян для Жовтневої революції, Ленін кинув приманливє гасло: „Мир халупам, війна палацам!“ Земля повинна належати тим, які її обробляють, отже, конфіската поміщицьких і монастирських маєтків і передача землі селянам. Селянство не довго втішалося своїми земельними приділами, бо більшовицька система не могла довго толерувати аграрно-економічного ладу, який не був під її повною контролю. Від самого початку існування СРСР ішов тиск на село, щоб творити колгоспну й радгоспну форму господарства. Початкові спроби показали, що колгоспна система сільського господарства не приносить користі ні для селян, ні для держави, але більшовицька влада з найбільшою запопадливістю приготовляла грандіозні пляни повної колективізації, без огляду на кошти й жертви.

Селянство, зокрема українське, із своїм індивідуалістичним поглядом на світ, не спішилося вступати в колгоспи й здавати туди весь свій дрібок: худобу, коні, інвентар, тим більше, що перші колгоспи показалися невдачними. Взагалі, ціла більшовицька система правління не знаходила симпатій се-

ред селянських мас. Щоб його зламати, Сталін взявся на хитрої і почав викликати фермент всередині села, мовляв, існує серед селянства кляса куркулів чи кулаків, які експлуатують бідних і наживаються їхньою працею. Спочатку за куркулів брали тих селян, які наймали робочу силу. Зголом цю дефініцію поширило на більшу частину селянства, яку заражували до куркулів або до підкуркульників. Ім відібрано громадянські права і одних без жодного суду розстрілювано, а інших адміністраційним розпорядженнем вивозувано з родинами в північні райони „небятної родини“.

В 1929 р. партія опрацювала грандіозні пляни індустриалізації країни, себто перетворення її в промислову потугу при допомозі сталінських п'ятирічок. Для безперебійної достави харчів до міст більшовицька верхівка рішила провести повну колективізацію села. Стероризовані розстрілами й засланням селян не ставили активного спротиву, зате пасивний спротив набрав найрізноманітніших форм: масовий заріз тварин, ламання інвентаря, машин, які здавали до колгоспів. Нові розстріли й заслання куркулів і підкуркульників швидко наступили. На колгоспи і ще вцілілі приватні господарства влада накладала величезні норми здачі зерна й харчових продуктів, зблізькою іх з кожним роком, не звертаючи уваги на урожай. Приспішена масова колективізація непріготовленого до такої форми господарювання селянства та ліквідація куркулів (найдібнішого елементу села) спричинила кризу сільського господарства в цілій державі. Збір урожаю знизився, впала продукція м'яса, молока, яєць й інших харчів. За це Сталін скинув усю вину на куркулів і підкуркульників. Квота здачі зерна державі через три роки подвоїлася — від 10,8 міл. тонн в 1928-9 до 22,8 міл. тонн в 1931-2. На українське селянство накладено нещомильні квоти здачі зерна й інших продуктів. Усі намагання місцевого начальства переконати Москву, що квоту не можливо виконати, не мали успіхів. Сталін твердив, що зерно є, але його скривали куркулі й інші поміщики — треба вміти його знайти. Центральне керівництво партії в Москві кинуло на українські села зграй відповідно вишколених „спеціалістів“, які з місцевими комуністичними активістами під охороною озброєних відділів чекістів і міліції, почали „очищувати“ села з зерна, картоплі, буряків і всього іншого продукту. Ті акції примусової реквізіції йшли хвиля за хвилою, як сарана від осені 1932 р. до весни 1933 р. Її так ретельно провели, що все сільське населення лишилося взимку без жодних харчів. Прийшов голод, населення пойло собак, котів, коней. Україну, Кубань, частину Донщини й деякі райони Поволжжя відгороджено збройними частинами від інших республік, де голоду не було.

Виморення великої частини українського селянства було майже смертельним ударом по біологічній субстанції нашої нації, бо воно було посієм здорового консерватизму й вікових традицій. Негайно після голоду прийшов болючий удар на церкву, українську інтелігенцію — діячів культури, науковців, партійних діячів. Змінено весь керівничий апарат республіки, усувачі українців, а на їх місце прийшли комуністи з Москвиціти.

Статистика голodomору

Офіційних даних про жертви голоду нема, бо, як заявив Сталін, жодного голоду в СРСР не було! За саму згадку про голод у приватній розмові винуватця ческала кара 10 років концтабору. Якщо не було голоду, яка може бути статистика його жертв? Коли в січні 1937 р. проведено урядовий пере-

піс населення і, замість приросту, виявився недобір у числі населення, головно в Україні, Кубані, деяких районах Поволжя, Сталін наказав арештувати й розстріляти директора статистичного бюро з його співробітниками за „саботаж“. Той перенес уневажено й не опубліковано.

На основі відомих проголошених даних переписів від 1926 р. до наступного 1939 р., автор доходить до таких висновків: з голоду померло — 6,5 мільйонів в Україні, 1 мільйон на Підкавказзі. До цієї цифри ще треба додати 6,5 мільйона жертв розкуркулення в пілому СРСР. Під час голоду найбільш потерпіли діти — 3 мільйони немовлят народжених між 1932-4 рр. померло голодаовою смертю. Багато сільських шкіл закрито, бо не було кого вчити.

На Заході усе мовчить!

А Захід мовчав! Читач даремно шукатиме за загадками про велику голодову катастрофу в Україні в синкріопедіях, підручниках історії чи інших публікаціях. Чому? Чи не було відомостей? Ні, преса писала про голод, дипломатичні місії (амбасадори) звітували своїм урядам про мільйони жертв; приходили листи від голодуючих; у Відні створено допомоговий комітет для голодуючих, головно німців в районах Поволжя, який очолив архієпископ Відня, кардинал Інненцер. Усі намагання допомоги відкинув уряд СРСР. Чому ж Захід мовчав? Це була Ліга націй?

На це наслідко знайти відповідь. У той час СРСР провів дипломатичну акцію за визнання їхнього російського урядами західніх держав, тому робив всяki заходи, щоб відомості про голод не ширилися. Йому вдалося знайти — чи купити — впливові особи, напр., американського кореспондента „Нью-Йорк Таймс“, В. Дюрснте, прем'єра Франції Еріо, Бернарда Шов, подружжя Бебб, які, як завчені папуги, заявляли, що ніякого голоду в Україні нема. Отже, „велика сталінська брехня“ мала повний успіх на протязі п'ятдесяти років!

Автор близькус написав свою працю. Цю книжку варто прочитати кожному, а обов'язково нашим поколінням народженим на Заході, бо ані в школі, ані в університеті наші діти не чули найменшої загадки про цю велику українську трагедію.

Петро Мельник

ПІД СОНЦЕМ ІТАЛІЇ

В 1984 р. у серії Бібліотеки українознавства Наукового Товариства імені Шевченка, як 50 том, з'явилася праця Василя Вериги п. в. „Під сонцем Італії; вояки дивізії 'Галичина' — Першої Української Дивізії УНА в британському таборі полонених '5Ц' у Белларії, Італія, червень-жовтень 1945.“ Книжка дуже цікаво написана і має багато інтересного матеріалу. Хоч я був там, так би сказати, у самому курсі справи, про деякі речі довідався я вперше з книжки „Під сонцем Італії“, яку я прочитав з великою увагою та зацікавленням. Будучи в полоні в Італії, я чомусь не брав поважлю справи репатріації, а був певний, що англійці, як культурна нація, західна демократична держава, не видадуть нас СРСР. З документів, про які я не знат, виходить щось протилежного, а саме, що ми були в великій небезпеці. Те, що сталося з козаками, могло статися і з нами. Може й добре, що ми про це не знали й заощадили собі непотрібних клопотів та страху про можливість видачі нас СРСР.

На цьому місці я хотів би дещо додати головно до тих подій, яких я був учасником. Мені судилося було попасті до групи числом коло 900 людей, яка, на чолі з хор. Юрієм Дроздовським, опинилася в німецькому есесівському таборі ч. 11, блок 14. Життя в тім таборі описане в книжці „Під сонцем Італії“ правильно. Не згадано там, однаке, про історичні гутірки, які я, як історик, провадив з пам'яти, а інші мені допомагали. Вкінці ми добилися дозволу відійти до українського табору в Беллярії. Ми не іхали тоді автами, але йшли пішки двома групами. Першу групу у числі 600 осіб попровадив хор. Крук (тобто Дроздовський, який у своїй передбачливості, вживав тільки псевдоніма Крук), другу, в числі 300 осіб, попровадив я дещо пізніше.

Коли ми прийшли до табору в Беллярії, комендантром був полк. М. Крат. Нас привітали там досить неприхильно, і тоді ми довідалися, що всі ми, молоді старшини, є титулярними старшинами, бо нам наших ранг не дала жодна українська влада. Щойно пізніше наша таборова влада „великолушно“ признала нам наші добуті у німців ранги. Якщо йдеться про мою посаду коменданта першого полку, то там зайшла помилка, бо пропущено роки і сказано, що я ним був від 25 серпня до 9 вересня, тобто залісніс два тижні, а в дійсності я був цим від 25 серпня 1945 р. до 9 вересня 1946 р., коли я „звільнився“ не тільки з посади полкового, але також і з табору полонених.

Ще кілька слів хочу додати про карі в таборі. У такій великій масі людей і в таких невідрадних відносинах, люди допускалися різних провин. По-чатково найчастіше були крадіжки. Рідко коли доходили вони до мене, як до полкового, до полагодження, бо стрілецтво полагоджувало такі справи сама так, що часом треба було боронити винного, щоб не зазнав завеликого фізичного пошкодження. На торгівлю і чорний ринок всі дивилися через пальці, і карали тільки тоді, коли вже мусіли. Полковий мав право карати стрільця до двох тижнів арешту. Але такі карі в дійсності розминалися з ціллю. Ув'язненого стрільця відвідували його приятелі зі шатра, і він маючи не ставав героем, зокрема коли це була кара дисциплінарного порядку.

Щоб якось цьому зарадити, я став переносити за кару до іншого шатра або й до іншого полку. А треба знати, що стрільці з одного шатра були зжиті зі собою ще з фронту або ще із вишколу й нікому не хотілося йти в інше, „чуже“ середовище. Неодин покараний приходив до мене і просив, щоб не переносити його до іншого шатра, а тим більше до іншого полку. Я великомудро залишав його в шатрі й більше з ним не мав ніякого клопоту. Навпаки, він залишався моїм приятелем. Це вказує на те, що не все застосовані приписами карі дають добрий вислід. Деякі справи краще полагоджувати при допомозі психології.

Хочу згадати ще й про репатріацію, яка нас найбільше хвилювала й наганяла немалого страху. Я сам страху не мав, бо, як я згадував уже, вірив в англійське джентельменство. Почуваючись певним, що мені пічого не станеться, а таки добре гороїхився з більшовиками, і тому аж два рази був на приватній розмові з советським лейтенантом Тарасовим, членом репатріаційної місії. Я йому в очі говорив усе, що знов про советські звірства, про морди свідомих українців, почавши від 1-ої світової війни, про заслання на Сибір, про голод, про Вінницю і останні морди у Західній Україні, коли вони втікали перед німцями.

Якщо ж йдеться про морди в 1941 р., то я міг про це сказати дещо із

власного досвіду, бо був свідком, коли у станиславівській в'язниці віднайшли, а пізніше додатково відкопали на подвір'ї, замордованих в'язнів, яких НКВД арештував уже з вибухом війни. У Станиславові не залишилося майже свідомої української родини, в якій когось не бракувало б через со- ветські арешти. У мене самого більшовики арештували швагра Богдана Ліськевича, а сестру з малим сином й батьком чоловіка вивезли на Сибір. Все те я говорив Тарасову, заявляючи, що, навіть якби й прийшло до ре- патріяції, то мене він ніколи не дістане живим.

Лейтенант Тарасов усе те спокійно вислухував й, посміхаючись, лагідно заявляв, що він свідомий того, що в минулому було багато недотягнень. Молода советська держава, говорив він, мала багато внутрішніх і зовнішніх во- рогів, з якими мусіла боротися, щоб вижити. Можливо, що при тому згинула деякі кількість невинних, але це сталося не звини уряду. Тепер ситуа- ція зовсім інша. Тепер наша держава міцна, вона персмогла німців, і шкого не боїться. Ми тепер потребуємо якнайбільш людей для відбудови зруйно- ваної держави. Ми вам усі ваші провини прощаємо, які постали в наслідок вашого упередження до нас, і хочемо, щоб ви повернулися на батьківщину і працювали для її добра. У нашій спільній батьківщині усі мають можли- вість щасливо зажити. А ви, як історик, що останньо студіював в універ- ситеті Івана Франка, матиме велику будущість, — говорив він. Таких людей батьківщина тепер дуже потребує.

На мої твердження, що в Советському Союзі нічого не змінилося і всіх нас вивезуть на Сибір, Тарасов вперто переконував мене, що тепер там інші відносини, що там усі змінилося. Цікаво, що як тільки до шатра входила се- кретарка, тон розмови Тарасова відразу мінявся на більш офіційний.

Мені аж дивно, що я так поводився із советською репатріацією ко- місією, але це тільки тому, що я був певний, що мені не грозить жодна не- безпека. Щойно книжка „Під сонцем Італії“ усвідомила мене, що ті справи не були такими рожевими, і нам таки дійсно грозила небезпека репатріації. Тільки при Божій помочі та різних сторонніх чипників нам удалося уникнути долі козаків, яких англійці видали.

На закінчення ще раз підкresлюю, що книжка написана дуже вдало, зі- брано та використано багато матеріалів, які кидають правдиве світло на то- дішні відносини. Навіть такі як я, що брали активну участь у тодішньому та- боровому житті, знаходять у тій книжці багато цікавого й досі незнаного ма- теріалу. Автор завдав собі досить труду, щоб зібрати весь той матеріал, від- повідно його оформити, і це йому вдалося на сто відсотків. Автор може бути гордий за свій успіх і за те щалежиться йому признання.

Роман Б. Пріпхан

**

Перечитавши книжку „Під сонцем Італії“ авторства Василя Вериги, як учасник тих подій хочу ствердити, що книжка дуже цікава, гарно написана і вірно переповідає життя нашої Дивізії в Італії. Події вірно зображені і, чи- таючи їх, переживаю ще раз ці давні дні. Всі українці вдячні авторові за його цвітомну працю на полі нашої історії. Так само добре удокументована і глибоко продумана його ж праця „Дорогами Другої світової війни“. Про деякі події я знав, але про багато з них не знав нічого. Праця так докумен-

тована — це цінне джерело для нашої історії і, хто захоче студіювати цей час нашої боротьби за Україну, мусить конечно з ним запізнатися. Така праця, як „Дорогами Другої світової війни“, забирає багато часу й зусиль, але залишиться як тривкий документ нашої історії й Верига є одним з небагатьох авторів, що зробили цей новий вклад в історію боротьби за нашу самостійність.

Ю. Дроздовський

Iз листів

Слава Ісусу Христу!

Дорогі Друзі Дивізійники!

В залученню посилаю чек на дол 61.00, а саме передплата за 1986 і 1987 роки і на пресовий фонд 25.00.

В році „Українського Воїна“ ісхай Бог благословить Вашу працю і Ваші Родини.

В Христі Господі
Ваш о. д-р Іван Біланич

ПОДЯКА З АВСТРІЙ

Українське Центральне Допоможове Об'єднання в Австрії УЦДОА, найстарша харитативна біженецька центральна організація в Австрії, яка існує від 1945 року, складає цією дорогою подяку за пожертви для потребуючих і втікачів, якими воно опікується аж до їх виїзду за океан. Головно допомагають нам наші харитативні центральні установи, як ЗУАДК у Філадельфії, ССУК в Торонто, СУОА і УГВ в Австралії, владики обох віровизнань, духовенство, парафії, Самопоміч в США та кредитові спілки в Канаді, товариства й організації, як теж окремі громадяні. Без їхньої допомоги ми не могли б виконувати своїх завдань, тому просимо помагайте нам допомагати.

В грудні 1986 р. в Австрії було 19 українських втікачів, які чекали на виїзд за океан. Допомагаємо, крім них, ще 16 особам, які залишилися в Австрії, поки вони не стануть на власні ноги.

На допомоги в 1986 р. ми видали майже 70 тис. шилінгів. Помагаємо не лише втікачам, але й висилаємо пачки з харчами й одягами до Польщі, СРСР і ЧССР. В Австрії ми зібрали 7.200 шил., а з-за океану прислали нам 62 тис. шил.

За управу УЦДОА у Відні:

М. Волинський — касир

д-р С. Наклович — голова

УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ І ВІЙСЬКОВА УПРАВА „ГАЛИЧИНА“ Німецька політика відносно українського національного війська 1943-1945

(Продовження із ч.: 4/86)

Під час його інтенсивної праці на українському полі, щораз більше поглиблювалася прірва між ним і його дружиною-полькою, з якою він одружився в 1929 році. Й боліло, що він „співпрацює“ з ворогами Польщі, прикро було й читати про його антипольську діяльність у пресі, його усунення з університету, — тому вони розійшлися в 1940 році, а в 1944 році взяли судову сепарацію.

В. Кубійович був прихильником творення української збройної сили й 8 березня 1943 року написав листа до Франка у тій справі. В той час творення дивізії з галицьких українців вже було вирішene, і Кубійовичеві тільки лишилося всти переговори з губернатором Галичини Вехтером щодо деяких умов. Врешті, переговоривши справу підтримком вербувальної акції з комбатантами й членами УЦК, митрополитом Андреєм Шептицьким, Кубійович погодився підтримати творення дивізії. Він хотів очолити Військову Управу, але Вехтер в останній хвилині назначив самовільно „своєї“ голову — полк. Альфреда Бізанца. Все таки Кубійович старався впливати на працю ВУ, брав участь у деяких спільних засіданнях і цікавився справами дивізії ввесь час.

Коли Вехтер дістав згоду на творення дивізії Галичина, Кубійович вважав, що українцям не слід стояти осторонь тих справ і „втрутитися“ у ті справи, як сам пише у своїй автобіографії *Мені 70* (ст. 59-61).

У такій ситуації я вирішив активно втрутитися в ці справи. 3.4.1943 я відбув довшу розмову з губернатором і д-ром Бауером і висловив волю організованого українського громадянства спільно з німцями боротися проти більшовиків, але рівночасно перестеріг, щоб німці не провадили в Галичині вербувальної акції без опертя на українську суспільність і без політичної бази. Наслідком цих моїх зауваж розпочалася довша дискусія, яка довела до виміни думок, з одного боку, між мною і Вехтером та його співробітниками, а з другого — між мною і численним українським громадянством.

Постало питання, чи нам солідаризуватися з творенням дивізії, чи це має бути тільки ініціативою німців. Думки були поділені.

Були застереження, що дивізія постає в час, коли доля Німеччини майже вирішена, що з творенням дивізії не пов'язані політичні зобов'язання з боку німців, що німцям не можна довіряти, арешт — що існування дивізії утруднить наше становище в майбутньому щодо західних альянтів.

За активну участь українців в організації дивізії та за співвідповідальність українських кіл промовляли такі моменти: ми хотіли творити українську збройну силу, і треба було використати вигідний час, ураховуючи весь ризик. Дивізія „Галичина“ постала б і без нас, але тоді український чинник не мав би впливу на її характер і на захист інтересів укарінського вояцтва. Дивізія скріплювала наш стан посідання в Галичині та могла його змінити і на інших українських землях. Тільки в складі німецьких збройних сил могло постати регулярне, добре вишколене і озброєне велике українське з'єднання, яке при сприятливій для нас ситуації могло стати зародком української національної армії, без якої не могла б існувати українська держава; можна було мати деяку надію, що цією сприятливою ситуацією буде хаос, що постане на українських землях після програної німцями війни. Завдяки дивізії українська справа виходила деякою мірою на міжнародну арену.^[...]

У розмовах з Вехтером устійнено такі пункти: галицька військова формaciя мала б бути дивізією, її регіональний характер мав бути зазначений у назві „Дивізія Галичина“, в однострої і відзнаках, дивізія підлягала Зброй-СС, як і інші чужонаціональні більші військові з'єднання, набір мав бути добровільний (щого пошиreno на всю Генеральну губернію), релігійна опіка буде в руках українських духовників, речником дивізії перед українськими і німецькими «олами» мав бути УЦК. Рівночасно з актом проголошення дивізії з німецького боку мав появитися також мій заклик до українського громадянства ставати в ряди дивізії. Набором до дивізії, опікою над жовніром та його родиною і поміччю в організації дивізії мали клопотатися Військова управа, членів якої намінуватиме губернатор Вехтер на мою пропозицію, при чому з огляду на вагу справи очолювати Військову управу маю я. Старшинський корпус мав бути мішаний — німецький і український. Ціла низка доволі важливих подробиць мала бути устійнена в найближчому часі. Також мало прийтити принаймні до частинної політичної амністії (зокрема для членів ОУН).

Після розмови з Вехтером і Бауером я розпочав розмови з українськими громадянами, у першу чергу з комбатантами і членами проводу УЦК. Але першу розмову я відбув з найвищим для українців авторитетом — митрополитом Андреєм, і почав з його уст: „Немає майже ціни, яку не треба б дати за створення української армії“. Політичні середовища ставилися до справи ді

візії позитивно або нейтрально (обидва відлами ОУН). Очевидна річ, що справу дивізії обговорювали ми докладно з д-ром Паньківським. [...])²

Слід відмітити, що в той час розбудовувалася Українська Повстанська Армія, тому Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери поставилася до творення дивізії „Галичина“ негативно, а подекуди вороже. Все таки українська молодь, вихована на ідеалах і прикладах визвольної боротьби, на заклик учасників визвольних воєн, голосила до української дивізії.

„Українці“ чи „Галичани“?

Губернатор дистрикту Галичина Вехтер прийшов до переконання, що продовження жорстокої політики на Сході Європи, яка трактувала всіх людей на тих територіях як *унтерменшів* без ніяких прав, не принесе бажаної перемоги у війні з більшовиками. Він не був самий, бо серед перших, які почали домагатися зміни політики, були командири елітних військових з'єднань зброї СС. Вони на власній шкірі переконалися, що *унтерменші* на фронтах виявилися не гірші від *юберменшів* і примусили „найкращого на світі німецького вояка“ до постійного відступу. Вони запротестували проти випуску пропагандивної брошури „*Унтерменши*“ яку мали розповсюджувати пропагандисти Гіммлера, представляючи слов'ян як неповноцінних людей-створінь, десь на щаблі розвитку поміж людьми і звір'ячим світом. Вони почали вказувати Гіммлерові, що його політика на Сході Європи веде до німецької поразки, і він мусить її змінити.

Вехтер належав до людей дії і свої погляди не „тримав для себе“, а почав писати у тій спрани до Гіммлера, очевидно підкresлюючи свою вірність та власноручно дописуючи на кінці листа „*Ihr stets gehorgsam*“ — „Вам завжди послушний“.

Та не всі німецькі провідники на Сході Європи думали так само, як Вехтер. Партийна німецька адміністарція на чолі з райхскомісарем Еріхом Кохом була вороже наставлена до найменшого національного вияву українців, застосовуючи найбрутальніший масовий терор і злочинний визиск населення. Коли рознеслася вістка про творення „українського“ військового з'єднання, тобто „галицької дивізії“, німецька влада в Україні почала широку акцію проти дивізії. Вони „звітували“ Гіммлерові про майбутні негативні наслідки такої української частини, часто перекручуючи історичні факти в користь своїх „аргументів“. Гіммлер розумів їх мову, йшов їм на руку з усякими обмеженнями щодо „українства“ дивізії, видаючи відповідні накази. З другого боку, на спроби Вехтера поширити „українськість“ дивізії, Гіммлер холодно, а то й вороже реагував, і ціла „дебата“ між Вехтером і його зверхником закінчилася тим, що Гіммлер наказом встановив, що в дивізії нема українців, а тільки галичани.

Якщо широке зацікавлення викликало творення „української“ дивізії в Галичині серед німецьких фюрерів, може послужити лист шефа *Орднунгсполії* (SS-Obergruppenführer Kurt Daluege), який писав у листі від 14 квітня 1943 року до генерал-лейтенанта Вінкельманна в Берліні:

„Я обговорював з райхсфюрером-СС згадувану Поліційну стрілецьку дивізію (Polizei-Schützen-Division). Райхсфюрер-СС нічого не знає про цю дивізію, йому не відомі її позначення і теперішня форма. Саме виготовляється наказ наступного змісту:

Буде створена фронтова дивізія для зброї СС, яка буде сформована зброяєю СС. Вона складатиметься з українців-греко-католиків і правдоподібно називатиметься „Галицька дивізія“, тому що ці українці походять з Галичини. Решта українців в Генеральній губернії, разом з люблінською округою, є греко-православні (griechisch-orthodox). З них створиться поліційні полки, які теж матимуть німецький командний склад; з них українців не сформується більше, як трьох батальйонів. Зовсім не допуститься до участі національно-українських груп інтерелігенції (national-ukrainische Intelligenz-Gruppen), в тому їй Бандери. Райхсфюрер-СС це категорично забороняє. Він дуже добре пам'ятає про воєнний час з 1917-18 років, як німецькі чинники пробували творити самостійну Україну. Як тільки з'явився успіх, тоді провідні кола українців, до яких в більшості належали теж люди Бандери (Bandera Männer), так подякували і похвалили пімців, що почали стріляти до німецьких офіцерів і вояків“.³

Це був тільки початок. Інший лист чи радше записка, яка наробила багато галасу в машині СС, вийшла від гебітскомісара Гертера з міста Горохова на Волині. Він післав її по партійній драбині до свого шефа в Луцьку, до СС- і поліційного фюрера для Волині і Поділля 19 червня 1943 року⁴. У свою чергу той післав цю нотатку 30 червня⁵ до свого зверхника, вищого-СС і поліційного фюрера для Південної Росії, СС-obergruppenfюрера і генерала поліції [Ганса Пріцманна?]

Нотатка коротка, лаконічна, але ясна змістом:

„З боку [Unakog ?] висловлюються побоювання щодо української дивізії в Галичині. Є загальна думка, що вона стремітиме до тієї самої мети, як стала в 1918 році — у відповідний момент повернути їм дану зброю проти німців.“

СС-obergruppenfюрер післав цю записку 8 липня до Гіммлера, дописуючи від себе:

„...Тому що, на жаль, дуже часто говориться відомі, павітъ у пресі в Генеральній губернії, про Українську СС-дивізію, я був би вдячний, якби райхсфюрер-СС видав наказ, в якому вияснив би (besleimten), що Галицька дивізія обмежена до території Галичини, та принципово запоронив би вживання українських висловів“.⁶

Райхсфюрер-СС зрозумів. Він погоджувався зі своїми партійними фюрерами й на результат не треба було довго чекати. Вже 14 липня 1943 року він видав короткий наказ:

„До всіх шефів головних управлінь: При згадуванні галицької дівізії, я забороняю колинебудь говорити про українську дівізію чи українську національність. в.р. Г. Гіммлер.“⁷⁷

Вехтерові була відома та ціла „афера“, з якою він не погоджувався, що виявив яскраво у своєму довгому, бо аж 6-сторінковому листі до Гіммлера від 30 липня 1943 року. У 9 точках він стається на всякий лад доказати Гіммлерові про інкідітивість такої політики та його наказу. Ось вони подані у скороченій формі:

1. Галичина — це державно-територіальне поняття, а не національне (*Volkstumsbegriff*). „Не повинно тепер до нашого завдання належати стоплювання українців і поляків у „галичан“, — писав Вехтер.

2. У Генеральній губернії німці затвердили й офіційно визнали назви „українських“ установ, як от: Український Центральний Комітет і т.і.

3. В райху є багата література про українців в Галичині.

4. Якщо не існують українці, а тільки галичани, то тоді як звертатися в Галичині до поляків, а як до українців? Хто тоді мав би голоситися до дівізії?

5. Тепер не можливо вводити якусь іншу назву для українців в Галичині. Чи маємо йти назад і називати їх русинами? Ця назва перестала бути вживана вже від 1918 року, до того вона однозначна з поняттям „русофіла“ (*Russlandfreund*).

6. Введення у дівізії назв „Галичина“ і „галицький“ фальшиве з політичних міркувань, бо така практика „недвозначно вказуватиме па, мету шімців денационалізувати (*entnationalisieren*) цих людей“, — аргументував Вехтер.

7. Німці з'єднали собі прихильність населення Галичини, — поляків, а ще більше українців, — тому, що їх порядніше трактують, як на інших землях Східної Європи. Українці національно свідомі, тому відкидають червону Москву. Вехтер пише, що ці національні тенденції українців конче треба використати й „спрямувати“ їх на антибільшовицькі рейки — тим самим змінити їхні зусилля для користі райху.“

(У цій точці Вехтер довше зупиняється над своєю теорією: що він хоче створити на території Галичини й яку роль він приготовляє для галицьких українців. Добиваючися творення „української дівізії“, Вехтер мав на оці майбутні пляни для свого „дистрикту Галичина“ й галицьких українців. Галичину вінуважав за окрему своєрідну територіяльну одиницю, на якій живе населення, що має „свою специфічну свідомість“. Та, як він її називає, — „особлива крайова галицько-українська свідомість“, — створилася під час 150-літнього австрійського панування. Правда, за часів польських і більшовицьких її заступила інша — українська національна свідомість, особливо серед молодшого покоління. Все таки серед молодих людей можна буде виплекати попередню „свідомість“, а далі, — і тут Вехтер відкрито зраджує, до чого він стремів на довшу мету, — відповідно виховання призведе „галицьку свідомість“ до її злиття у т.

зв. „німецьку свідомість“. Таке завдання у вихованні і впливі на українську молодь матиме дивізія.

Тепер існує інша ситуація, і не треба перетягати струни: наразі добровольці свідомі українці, горді зі своєї національності, з української мови і великої культури свого народу, — тому вони негативно зареагують на такі розпорядження, як наказ Гіммлера.)

8. Ситуація в Галичині не завидна. Німці, хоч-не-хоч, примушені звертатися до „українців“, щоб ломагали їм в боротьбі з партизанами Ковпака. (На доказ, він залишив німецьку летючку в українській мові з закликом до „українців“). Виконання наказу Гіммлера німцями деморалізуватиме добровольців у дивізії.

9. Вкінці, — додає Вехтер, вдаряючи в пессимістичну потку, — авторитет німецької влади в Галичині вже захитаний, бо „Ковпак зі своїми бандами пройшов крізь п'ять округ“.

Вехтер просить, щоб Гіммлер обміркував його виводи, закінчуєчи своє звідомлення: „З огляду на положення, в якому сьогодні опинився райх, і беручи до уваги мое переконання, що ключ до нашої перемоги чи загибелі, скований, — раніше, так і тепер, — у політиці, яку райх вестиме на Сході“⁴⁸.

Як Гіммлер зареагував на листа від Вехтера? Досить гостро. У відповіді 11 серпня він дивується, що Вехтер так дуже скоро змінив свої погляди й, обертаючи виводи Вехтера другим кінцем, каже йому, що власне слова „Галичина“ і „галицький“ продовжують традиції австрійського коронного краю. Висловки, які витягнуло сьогоднішнє правління Галичини і Кракова — фальшиві, — напоминає Гіммлер, — павільть якщо б ми мали їх вживати тільки для пропаганди назовні. Гіммлер настоює на забороні вживання слів „Україна“, „українець“. Він і так защедрий для української інтелігенції, бо дозволив їй на Львівський університет. А ця інтелігенція і цього не варт, „якщо взяти до уваги, яка вона невдячна і нездала, — як тільки слов'янин може бути! То вона звідти вислава своїх емісарів на російську Україну, щоб там вести освідомлювальну роботу“. Наприкінці свого листа він „потішив“ Вехтера тим, що „не буде карати тих галичан, які себе називатимуть українцями“.⁴⁹

Вехтер відповів Гіммлерові 4 вересня 1943 року, підкresлюючи насамперед, що він погоджується з поглядами Гіммлера. (Як він смів би не погоджуватися?) Далі в листі Вехтер ще старався боронити свою концепцію про „перевиховання українців“ та про „виплекання нової галицької свідомості“. При тому Вехтер висловив своє обурення на „тяжкий закид щодо висилання емісарів галицької інтелігенції на російську Україну“. Вони не правдиві. Він сам прослідив цю справу й довідався, що такі оскарження вийшли від гебітскомісара в Дубні (мабуть, того самого, що написав вицезгадану потатку про дивізію). Той наклеп, це нічо інше, як злоба, тому що в Галичині ще до недавна (до рейду Ковпака) панував спокій, коли тим часом на Волині вже віддавна панують заколоти й безлад. Вехтер про-

ситься ще раз на побачення, щоб особисто все Гіммлерові розповісти та вияснити.¹⁰

Але Гіммлер вже більше Вехтерові не відповідав.

До Гіммлера писали і інші високі чиновники, але його поглядів ніхто не змінив, навіть коли ясно підкresлювалося, що це тільки тимчасова зміна політики, яку при першій нагоді можна бути занехати. Це ясно виходить з листа „партійного товариша Гіммлера“, який післав йому 5 серпня 1943 року.

(Не відомо, хто того листа писав, бо колінімці нічого підписували, але це мусив бути „блізький знайомий“, коли звернувся до нього „Дорогий партійний товаришу Гіммлер!“)

У своєму 4-сторінковому листі він наводить менш-більш такі самі аргументи, як Вехтер, щодо заборони вживання „Україна“, „українець“. Він пише, що в Галичині і Генеральній губернії всі українські установи й товариства, на які дозволив німецький уряд, мають у назві слово „український“; існує також „українська поліція“. „Українці — це тільки означення „народної принадлежності“ (Volkszugehörigkeit). В ніякому разі не думається про українську державність чи пов’язання з будь-якими майбутніми великоукраїнськими (grossukrainischen) можливостями.

Коли творилася дивізія, українцям ніхто ніколи не обіцював, що „вони будуть боротися за Україну чи за український народ; їхня боротьба буде тільки пайкою української групи до оборонної боротьби проти більшовизму — за нову Європу“.

Для дивізії слід прийняти назву „українська“, хоч би тому, щоб українці не розчарувалися в німцях і щоб ні більшовикам, ні бандерівцям не дати матеріялу для їхньої пропаганди проти німців. „Що можна буде пізніше змінити, те і зміниться в користь райху чи відносно державних інтересів, чи населення в Галичині, а сьогодні не варт цього всього виявляти в час найвищого воєнного напруження,“ — писав він.¹¹

Так українці пішли до дивізії з мрією, що її у свій час перетворять в українську національну армію, а тим часом німці, чи радше Гіммлер, „перетворив“ їх на „галичан“. Щойно майже півтора року пізніше, коли „Галичину“ і „галичан“ зайняли більшовики, на пропозицію командира дивізії Фрайтага, Гіммлер „великодушно зарядив“ змінити додаток до назви дивізії в дужках з („галицька ч. 1“) на („українська ч. 1“). — офіційна українська назва дивізії звучала: 14. Ваффен-Гренадирська Дивізія Зброй СС (українська ч. 1).

Про цю „великодушність“ вояки дивізії довідалися 17 листопада 1944 року з пропагандивної листівки про „світоглядове виховання“, коли дивізія стаціонувала на Словаччині. З тієї листівки видно, як німцям було тяжко достосовувати своє думання до реального становища. Вони не хотіли піти українцям навіть на мнимі уступки, хоч в

той час ніхто уже не вірив, що німці повернуться в Україну. І в тій пропагандивній летючі мова незугарна, повна гіпокризії, наприклад:

1. Дивізію зложено в основі в Генеральній Губернії із Области Галичина. На цій основі одержала дивізія названня „галицька ч. 1.“

2. З часом ставала дивізія щораз більше сукуністю українських людей з усіх просторів України і має бути теж в майбутньому військовою батьківчиною всіх українців. Тимто поняття „галицька“ стало зауваже і з цих міркувань Райхсфюрер наказав перейменування на „українська“.

3. Перейменування стоїть у тісному зв'язку з загостренням боротьби всього українського народу проти большевизму”...

Або такий написаний пропагандивний вислів: „Через це перейменування сповнилося довголіяне нами усіма [sic!] бажання. Але цим ісрамаємо на себе також святе зобов'язання: „Зберегти єдність України!“ [sic!]“¹²

Врешті, чотири місяці пізніше коло замкнулося, коли генерал Павло Шандрук 17 березня 1945 року проголосив творення Української Національної Армії з вояків-українців, які були в німецьких збройних силах, а дивізії, яка стояла в боях біля Фельдбаху в Австрії, дав врешті дійсну національну назву: *I-ша Українська дивізія Української Національної Армії*.¹³ Однак ті заходи, як кажуть на Заході, прийшли запізно й були замалі.

Ще слід згадати, бодай як примітку, про теорії і пляни Вехтера щодо виховання української молоді в дусі „галицької національної свідомості“. Вехтерові пляни не можна трактувати як порожні пропагандивні фрази, бо молодь в юнацьких роках дуже податлива на різні впливи. Помимо невідповідного трактування німцями дивізії та загальної свідомості її українських вояків, з якою метою вони ишли до „свого війська“, все таки „виховання“ в дивізії залишило свої наслідки. У післявоєнних писаннях і полеміці деякі ветерани дивізії не визнавали іншої назви, як тільки *Галицька дивізія* чи *дивізія „Галичина“*, хоч ген. Шандрук включив її до Української Національної Армії. Вони теж не визнають *2-ої дивізії*, хоч ген. Шандрук провів присягу тої *2-ої дивізії* в Німску під Берліном. Братство кол. вояків 1-ої Української дивізії Української Національної Армії (чому не „Української Національної Армії“ — без „1-ої Української дивізії“?) на своїх відзнаках не має тризуба, а прийняло штучно створений і Вехтером накинений лев. Врешті, чи було доцільно творити окрему „дивізійну ветеранську організацію, а не стати членами загальноукраїнського ветеранського товариства? Чи це не дух окремої „галицької свідомості“ про який писав Вехтер?

1. Щоденник *Краківські вісті* подавав вістки, які поміщувала закордонна преса про українську дивізію. Перша вістка з'явилася у румунській *Три-*

буні, де було згадано про „галицьку легію і галицький народ“ а *Іль Месаджеро* пімістив вістку п.н. „Українці під пропорами Німеччини“.

Італійські репортери поміщували вісті не тільки про Дивізію, але теж про інші події в Галичині, наприклад, берлінський кореспондент Енріко Маса писав про Дивізію в генуезькому *Іль Секольо XIX* і в мілянському *Іль Попольо д'Італія*. Він теж докладно описав виставку української преси в Галичині, що в той час відбувалася у Львові. Гвідо Тонілі подавав вісті до *Іль Попольо ді Рома*, а Франклін звітував до римської газети *Іль Джорнале д'Італія*. Римське радіо повідомило 31 травня 1943, що українська галицька дивізія не має нічого спільногого з формізаціями ген. Власова. (*КВ*, 18 червня 1943, ч. 128).

Новини про творення Дивізії були у німецькій пресі, яка виходила а Генеральній губернії, наприклад, *Кракауер Цайтунг*, а щоденник *Фелькішер Беобахтер* помістив допис воєнного звітодавця Вальтера Мюллера в ч. 151, 31 травня 1943, п.н. „Ідути українські охотники — з приводу створення Стрілецької Дивізії СС Галичина“. (*КВ*, 3 червня 1943, ч. 117).

2. Дивись ще Володимир Кубійович: „Початки Української Дивізії Галичина“, *Вісні Братства кол. вояків 1-ої УД УНА* ч. 2-4, Мюнхен, 1954. (Далі в тексті *Вісні*.)
3. Der Chef der Ordnungspolizei SS-Obergruppenführer Kurt Daluege: An Generalleutnant Winkelmann, Berlin, z. Z. Feld-Kommandostelle, den 14.4.43. (Архів Головної управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА — далі в тексті „Архів Братства“).
4. Der Gebietskommissar, VI 91/43 geh.; Gorochow, den 19.Juni 43; An den Herrn Generalkommissar fur Wolhynien und Podolien in Luzk; gez Harter. (Abschrift). (NA).
5. Der SS-und Polizeiführer fur Wolhynien und Podolien; Luzk, den 30.6.43; An den Höheren SS- und Polizeiführer BB in Kiew; I.A. Oberlt. d. Sch. (NA).
6. Der Höhere SS-und Polizeiführer Russland Süd. Wolfsheide, den 8.7.1943; An den Reichsführer-SS; [підпис нечіткий] SS-Obergruppenführer und General der Polizei. (NA).
7. Der Reichsführer-SS, 48/10/43 g.; Geheim; Feld-Kommandostelle, den 14.7.43; An alle Hauptamtchefs; „Bei der Erwähnung der galizischen Division verbiete ich, jemals von einer ukrainischen Division oder vom ukrainischen Volkum zu sprechen.“ gez. H. Himmler. F.d.R; [підпис нечіткий] SS-Obersturmbannführer. (NA).
8. Generalgouvernement Der Gouverneur des Distrikts Galizien; Lemberg, den 30. Juli 1943.; Geheim; Dr. Wa/Ra, Zl. 19/43 g. Personal; An den Reichsführer-SS und Chef der Deutschen Polizei Heinrich Himmler, Berlin SW 11, Prinz Albrecht-Strasse Nr. 8. (підпис) Dr. Wächter. (NA).
9. Der Reichsführer-SS, Tgb. Nr. 48/10/43 g. Geheim; 11 August 1943. Feld-Kommandostelle; An den Gouverneur des Distrikte Galizien SS-Brigadenführer Dr. Wächter, Lemberg. (NA).
10. Generalgouvernement Der Gouverneur des Distrikts Galizien; Lemberg, den 4. September 1943. Dr Wa/Ra; Zl. 19/43; Geheim; An den Reichsführer-SS... (NA).
11. An den Reichsführer-SS und Chef der Deutschen Polizei, Heinrich Himmler, Berlin; Betr.; SS-Schützendivision Galizien. 5. Aug. 1943.

12. 14. Грен. Див. Зброй СС (українська ч. 1); див. Шт. Кв., дня 17.11.44; Відн.: Світоглядове виховання. (Архів Братства).
13. Офіційна назва Дивізії від 30 липня 1943 року була: SS-Freiwilligen-Division "Galizien" (ЦЦ-добровольча дивізія „Галичина“); 27 червня 1944 року: 14. SS-Freiwilligen-Grenadier-Division (galizische Nr.1) (14 СС-добровольча гренадирська дивізія (галицька ч. 1); від 27 червня 1944 року: 14. Waffen-Grenadier-Division der SS (galizische Nr.1) — (auch 1. Division der Ukrainischen-Armee (14 гренадирська дивізія зброй СС (галицька ч. 1), а також 1-ша Дивізія Української Національної Армії).

K. G. Klettmann. Die Waffen SS, eine Dokumentation. Osnabrück, Der Freiwillige, 1965 (ст. 183).

**

Всі японські засоби масової інформації заявляють і підkreślують, що прем'єр-міністер Накасоно є за співпрацею із США у творенні системи ко- смічної оборони. Таким чином Японія стане четвертою країною, яка приєд- нається до цієї американської програми. Досі відповідні угоди підписали Англія, Західня Німеччина та Ізраїль.

**

В Палаті громад Великобританії виступив з різким осудженням Робітничої партії, член Комісії міжнародних справ Стівен Соляр. Він підкреслив, що намір зробити Великобританію „вільною від атомової зброї“, як це пропагують лейбо- ристи, якщо б ім вдалося прийти до влади, створить небезпечний прецедент для всіх європейських членів НАТО. Він поставив під сумнів ефективність оборони цілого НАТО, а зокрема тоді, коли американським кораблям з ядерною зброєю на покладі, буде заборонено запливати в англійські порти, як це досі „нерозсуд- но“ зробила Нова Зеландія.

**

Після конференції міністрів закордонних справ ОАД — Організації американських держав, — яка відбулася в Гватемалі, державний секретар Джордж Шульц заявив представникам преси, що в даний час політика США щодо Нікарагуа, зустрічає більшу підтримку в країнах Південної Америки, як це було досі. „Я не маю сумніву в тому, — додав Шульц, — що всі в Південній Америці ві- дітхнуть з полекшою, коли в Нікарагуа з'явиться справжній демократичний уряд, який і підтримають члени ОАД.

**

Речник ООН, який проводив мирові переговори, заявив пресі, що Пакістан, Афганістан і Советський Союз закінчили переговори щодо виведення окупантій- них військ з Афганістану і встановлення тем легітимної влади, яка діятиме під наглядом представників ООН. Советський представник заявив під час перегово- рів, що Москва домагається цілковитого припинення допомоги повстанцям з Па- кистану і залишає за собою рішення щодо терміну на виведення всього війська. На зрозумілій мові це означає, що Москва має на меті повне припинення постачав- ців, якіо б ім припинено військову допомогу.

ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА“

В дніях від 11 грудня 1986 р. до 10 лютого 1987 р. ми одержали слідуючі вплати на персональний фонд журналу:

В пам'ять св. п. Нестора Печенюка, хор. 1 УД УНА, померлого 3-го грудня 1986 р. в Судбурах зложили замість квітів на могилу Дмитро Чешик — \$100.00 і Осип Горицак — \$25.00	разом	125.00
В пам'ять св. п. Михайла Кулика, кол. старшини УСС, котрий помер 20.12.1986 р. в Рочестері зложили по \$25.00 дружина покійного Михайла, Пелягія і Станіца Братства УСС-ів	разом	50.00
Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Вінницегу замість квітів на могилу побратима св. п. Осипа Савки, пом. 17.11.1986 р.		25.00
Григорій Савків — Судбури в пам'ять померлих в 1986 р. побратимів Івана Гринькова, Теодора Мицака і хор. Нестора Печенюка		10.00
Василь Федорович — Торонто		150.00
Анна Ортинська-Рибак — Кліфтон		100.00
д-р Олександер Фаріон — Чікаго		100.00
Василь Лесіцький — Торонто		88.00
по дол. 50.00: Роман Герасимович — Мілвоке і Зснон Бандура — Монреаль	разом	100.00
по дол. 32.00: Степан Янківський — Вінницег, д-р Олег Ратич — Едісон, Мирослава Клименко — Торонто і Володимир Левицький — Торонто	разом	128.00
Іван Боднарчук — Тандер Бей		30.00
Володимир Гуляк — Торонто	разом	27.00
по дол. 25.00: о. д-р Іван Біляпич — Філадельфія, Орест Шегеда — Ст. Кетеринс, Петро Мулик — Оттава	разом	75.00
по дол. 22.00: о. капелян Юліян Габрусович — Тандер Бей, Юрія Гнатюк — Вінницег, д-р Мирослав Борисюк — Стемфорд, Роман Проців — Тандер Бей, Роман Бойцун — Торонто, д-р Дмитро Павлишин — Кливленд, д-р Роман Дражньовський — Мілвокі	разом	154.00
по дол. 20.00: Степан Гула — Торонто, Микола Рубашевський — Грімзбі, Іван Богун — Торонто, Любомир Цимбалістий — Едмонтон, Іван Гвоздецький — Белл Рівер, Олександер Гуцайлюк — Торонто, Василь Бібік — Торонто, Любомир Кузік — Чікаго, Тарас Качмарчук — Торонто, д-р Олександер Ферре — Вінницег, Богдан Любачівський — Ціцеро, Любомир Городник — Гамільтон, Нестор Чорний — Торонто, Іван Василица — Судбури, Микола Мельник — Вестон, Степан Чечук — Чікаго,	разом	320.00
Микола Бручковський — Су Сан Марі		18.00
по дол. 17.00: Богдан Куриляк — Едісон, Степан Магмет — С. Оранж	разом	34.00
по дол. 15.00: д-р Мирон Гулей — Декатур, Іван Саламанчук — Ріджайна, Григорій Козакевич — Ріджайна, д-р Василь Палідвор — Нью-Йорк, Читальня „Пресвіта“ — Вінницег (766 Фльота), о. митр. Теодор Прийма — Судбури, Михайло Дендерис — Торонто	разом	105.00
по дол. 14.00: Володимир Баран — Голівуд, д-р Володимир Мотика — Рочестер, Андрій Качор — Вінницег, Тсофаї Остапчук — Торонто, Петро Антошишин — Бурлінгтон, Іван Бекерський Ютика, Володимир Папірчук — Калгари	разом	98.00

по дол. 13.00:	Степан Мартюк — Торонто, Павло Остапович — Торонто, Богдан Пензей — Торонто, Богдан Панчук — Монреаль, Ярослав Цвікілевич — Едмонтон, Ірина Ратич — Ляшін разом		78.00
по дол. 12.00:	Василь Габрович — Гамільтон, Василь Дерех — Торонто, Петро Кудла — Торонто, д-р Роман Рак — Кергунсон, Володимир Галушка — Чікаго, Михайло Лисюк — Ст. Кетерінс, д-р Володимир Пасічняк — Торонто, д-р Матей Гута — Торонто, Степан Климіців — Торонто, Ярослав Колодій — Філадельфія, Володимир Мазяр — Мейплвуд, Зенон Козак — Ратерфорд разом		132.00
по дол. 10.00:	Дамян Барановський — Торонто, Омелян Гаврилюшин — Ст. Кетерінс, Ярослав Коваль — Торонто, Володимир Кривор — Едмонтон, Михайло Марушак — Торонто, Роман Степанюк — Джонсон, О. Марушка — Торонто, Зсна Зарицька — Плейнвіс, Михайло Мельник — Іслінгтон, Йоахим Вишневецький — Нью-Йорк, Галина Галамай — Торонто, Василь Ціхацький — Торонто, Павло Салій — Торонто, Антін Васалик — Торонто, Михайло Костишин — Торонто, Іван Городецький — Торонто, д-р Богдан Дзюбановський — Віндзор, Роман Янюк — Торонто, Богдан Бабяк — Монреаль, Юлія Чорній — Чікаго, Сильвестер Ремеза — Оттава, Петро Пструк — Гамільтон, Євген Бочан — Торонто, Іван Лотоцький — Флорида, Іван Надалишин — Гамільтон, Андрій Закреєвський — Мідл Віледж, Володимир Качан — Оттава, Орест Соробей — Рочестер, Нестор Коник — Ст. Кетерінс, Іван Лотошинський — Торонто, Теодор Повідайко — Ляшін, Микола Фрвицьженко — Роквіл разом		320.00
Іван Бекерський — Юріка			9.00
по дол. 8.00:	Марія Гарапа — Торонто, Іван Дудись — Торонто, Остап Стецьків — Торонто, Степан Трекстот — Бурлінгтон, Теодор Юркович — Торонто, Богдан Лижник — Торонто, о. д-р Орест Купранець — Вестон, М. Долішний — Торонто, Семен Костишин — Вінніпег, Володимир Швед — Тандер Бей, М. Миськів — Вінніпег, Добромир Казанівський — Ніагара Фалс, Василь Самсон — Монреаль, Е. Шпак — Калгари, В. Захарчук — Вінніпег, Зенон Хамбул — Едмонтон, Степан Лисий — Торонто разом		136.00
по дол. 7.00:	Богдан Бараник — Терра Кота, Євгенія Савка — Едмонтон, Іван Ільків — Нью-Йорк, Іван Покорський — Філадельфія, Юрій Матковський — Торонто, Степан Стрільчук — Чікаго, Теодор Костюк — Террас Бей, Микола Гайда — Монреаль, Михайло Квіч — Тандер Бей, Товариство „Пресвіта” — Ляшін, Осип Папінко — Торонто, Антін Янушевський — Чікаго, Орест Іванюк, Парма, Мирослав Мартинець — Рочестер, Василь Максимець — Торонто, Ігор Козак — Діброрн, Дмитро Галушка — Ставфілл, д-р Богдан Роздільський — Саскатун, Павло Остапович — Торонто, Євген Левицький — Філадельфія, Степан Ткачик — Аризона, Іван Скіра — Філадельфія, Павло Пришляк — Нелсон, Микола Деркач — Лондон, Володимир Мазяр — Торонто, Михайло Ковалччин — Філадельфія, Роман Гнатишак — Грімзбі, Юрій Мельникович — Кансас, Михайло Яцишин — Міссісага, Роман Баран — Вінніпег, Микола Оглюк — Рочестер, Іван Падик — Торонто, Степан Яцус — Вілмінгтон, Дмитро Хомань — Вінніпег, Василь Мацук — Берлін разом		245.00
по дол. 6.00:	Володимир Малинович — Париж, Михайло Стефаній — Амгерстбург, Петро Логин — Гамільтон разом		18.00

по дол. 5.00: Осип Труш — Юніон, Антін Феденишин — Спрінгфілд, Василь Корж — Балтімор, Володимир Смігуроноський — Парма, Михайло Панькевич — Ню Гейвен, Орест Кацюба — Пасейк, д-р Петро Федорів — Філадельфія, Роман Гаєцький — Бронкс, Петро Бойчук — Стратфорд, М. Козак — Дірборн, І. Снігур — Стонгвілл, Степан Балишин — Едмонтон, Текля Візнура — Тор- гілд, Петро Піжецький — Ст. Кетерінс, Орест Іванюк — Клів- ленд, Ярослав Козак — Гантінгдон, Іван Ільчишин — Філадельфія, Михайло Шевчук — Вестерсфілд, Ярослава Диба — Гамільтон, Во- лодимир Клос — Сіятел, Михайло Ніньовський — Дітройт, Дмитро Ковч — Торонто, Юстин Лихач — Торонто, Богдан Сорока — То- ронто, Юрій Ракобовчук — Монреаль, Михайло Височанський — Монреаль, Теофіль Кавка — Аризона, Петро Семенюк — Мейпл- вуд, Михайло Гембарський — Вінніпег, Василь Кий — Веллінг- форд, Данило Баковський — Тандер Бей, Іван Фіголь — Торонто, Ярослав Дутка — Торонто, Василь Катериняк — Ст. Кетерінс, Семен Кріслатий — Клівленд, І. Головацький — Калгарі, Іван Кайдан — Севен Гіллс	разом	185.00
по дол. 4.00: Кость Фіцик — Ст. Кетерінс, Василь Керелюк — То- ронто, Степан Кукурудза — Торонто, Андрій Дибко — Гамільтон	разом	16.00
по дол. 3.00: Володимир Свобода — Монреаль, Іван Лепуц — Ед- монтон, Володимир Різник — Калгарі, Мирон Ковалський — То- ронто, Петро Ясінський — Торонто, Іван Іванець — Тандер Бей, Микола Клюфас — Торонто, Осип Винницицький — Монреаль, В. Думонський — Едмонтон, М. Ковалів — Монреаль, Роман Олійник — Едмонтон, Яків Волин — Монреаль, Евген Вацук — Торонто, Василь Багира — Монреаль, Василь Івасик — Калгарі, Богдан Небожук — Едмонтон	разом	48.00
по дол. 2.00: Степан Корлатович — Парма, Володимир Каськів — Дітройт, Володимир Даровський — Вердун, Олександр Кобаса — Віліямстоун, Іван Петрик — Рочестер, Юрій Сліпенький — Суд- бури, Володимир Беднарський — Маркгем, Мирон Головатий — Торонто, М. Василюшин — Парма, Олександр Клесцор — Ню Бранс- вік, Михайло Павлічко — Ветерсфілд, Віктор Новак — Ватерлоо, Віктор Швець — Торонто, Іван Коваленко — Гамільтон, о. митрат Михайло Кучмяк — Ньюарк, Павло Кресчук — Вінніпег, Дмитро Степанюк — Лондон, Дмитро Конік — Ст. Кетерінс, Петро Вой- новський — Кертенксон, Дмитро Станченко — Пікерінг, Микола Перцович — Дітройт, Стефанія Девоссер — Торонто, Осип Лес- вицький — Вудгейвен, Антін Семанішин — Торонто, Микола Та- тарин — Торонто, Орест Кацюба — Пассік, Олександр Камін- ський — Дітройт, Зенон Гойв — Дітройт, Іван Забитовський — Ветерсфілд, Павло Левицький — Торонто, Віктор Роєнко — Гаміл- тон, Корнель Бородайко — Чікаго, Надія Коркоца — Ст. Пауль, Михайло Гук — Ст. Пауль, Теодор Москаль — Клінтон, Степан Цимбал — Бруклін, Роман Гавриляк — Нью-Йорк, Олександр Ко- баса — Віліямстоун, д-р Олександр Стрільбицький — Форт Вейн, Осип Ворик — Дітройт, Микола Черевайко — Чікаго, Іван Шлапак — Міссісага, Микола Ліннінський — Йонгстоун, М. Драган — Оак- вілл, Іван Бобик — Ст. Кетерінс, Михайло Деніс — Ст. Кетерінс, Богдан Криницький — Ст. Кетерінс, Кость Мартинишин — Ст.		

Кетеринс, Василь Михаськів — Ст. Кетеринс, Олег Кальба —
 Дітройт, Ілля Шпот — Ванкувер, Пістро Стельмах — Торонто,
 Адольф Стецький — Бруклін, Іван Ляш — Дітройт, Роман Білик
 — Рочестер разом 110,00
РАЗОМ: 3,034,00

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам і Приятелям Покійних Нестора Печенику, Михайла Кулика, Осипа Савки, Івана Гринькова і Теодора Мищака.

Наша вояцька подяка всім добродіям-жертвовавцям. Просимо і на будуще пам'ятати про потреби журналу та піддержувати своїма щедрими вплатами.

Адміністрація В.К.

ГАЙДАМАЦЬКА КРИНИЦЯ

Навіть чотирьом особам, взявшись за руки, важко обхопити стовбур дуба, що росте біля садиби Слюсарівського лісництва в Савранському районі Одесської області. Цьому патріярхові природи майже 600 років. За переказами, під його короною спочивали козаки із загону Семена Палія. Савранський ліс — це пам'ятник природи, що охороняється законом. Усі дерева, вік яких обчислюється століттями, взято на особливий облік. Охороняються тут й інші історичні пам'ятки, наприклад, Гайдамацька криниця в Савранському лісі. Згідно з народними переказами, з цього джерела брала воду варта, яка охороняла кордони Київської Русі, а пізніше — учасники гайдамацького повстання.

**

Уряд Південної Африканської Республіки, побоюючись ембарга на зброю з закордону, підніс до максимальних меж свою власну продукцію зброї. Збройну промисловість допомогли її розбудувати за наймодернішими вимогами, починаючи ще від 1970 років, Зах. Німеччина, Великобританія, Бельгія, Швейцарія та Ізраїль. У зв'язку з проголошенням у країні війняного стану, проголошено ще додаткові обмеження для репортерів масової інформації — місцевих і закордонних. За порушення цих розпоряджень місцевих журналістів каратимуть в'язницею, або грошовою карою, а закордонних „видворюватимуть“ із ПАР.

**

В Західній Німеччині викрито неабиякої міри шпигунський скандал. До 50-літньої секретарки багатьох президентів ФРН, 50-ти літній Маргарет Гіке, обвинувачують в тому, що вона, працюючи в Бонні від 1959 року займалася увесні 1983 року шпигунством в користь СРСР. Її обвинувачують у краджі дуже важливих часописів та документів відносно оборони НАТО і Західної Німеччини, яких понад 2.000 продавала за великі гроші безпосередньо агентам КГБ. Вона оскаржена теж у перекутстві деяких урядовців з інших міністерств, до яких вона не мала доступу. Це єдиний із цілої низки подібних скандалів, які дуже пошкодили канцлерів Гельмута Кольса.

Ti, що відійшли...

МИХАЙЛО ВИНОГРАДНИК

***7.12.1921 †15.1.1987**

Михайло Виноградник народився в селі Бишів на Станиславщині, да закінчив початкову школу. В родинім селі перебував аж до 1943 р., коли зголосився добровольцем до 1-ої УД.

По рекрутськім вишколі брав участь в боях під Бродами, згодом перейшов шлях Дивізії в Словаччині та Австрії. Брав участь в боях під Фельдбахом і по капітуляції разом із більшістю вояків 1-ої УД УНА опинився в таборах в Італії, а згодом в Англії.

По переїзді до Америки — до Нью-Йорку, Михайло продовжує дальнє

працю для громади, а головно для Братства, стає членом-основником Станиці Братства 1-ої УД УНА в Нью-Йорку та її головою. Працю в Станиці, СУМА та ОЧСУ продовжує аж до часу, коли недуга серця примусила його деактивізуватися.

Залишив родину, з якої був дуже гордим — дружину, доньку, двох синів та чотири внуки.

Похорон відбувся дня 20 січня з церкви св. Юра в Нью-Йорку на цвинтар св. Духа в Гемптонбургу, Н.Й.

Із зібрки в його пам'ять призначено одну третину ам. дол. 110.- на цілі Братства „Броди-Лев“.

Р.Г.

ОСИП САВКА

***21.11.1921 †17.11.1986**

Дня 17 листопада 1986 р. помер в шпиталі „Севен Оукс“ по довгій недузі Осип Савка, кол. підстаршина 1-ої УД УНА та активний член станиці у Вінніпегу. Народився в Зелені, повіт Бучач 21 листопада 1921 р.

Похоронні відправи в катедрі св. Володимира і Ольги відслужив о. Роман Кисілевський, а члени станиці Б-ва взяли численну участь, несли домовину на цвинтар „Всіх святих“.

Покійник залишив дружину Марію, двох синів, дочку й трьох внуків.

Спи, дорогий побратиме Осипе, хай земля канадська буде Тобі легкою!

Побратими

МИХАЙЛО КУЛИК

†17.12.1986

Дня 17-го грудня, 1986 р., на 89-тому році життя відійшов у вічність бувший старшина Українських Січових Стрільців бл. п. Михайло Кулик. Залишив горем прибиту дружину Пелагію, сина Евгена з дружиною Оксаною, внуків — Зенона, Лілю та Адріяна.

Похорон відбувся 20-го грудня 1986 р. з Української церкви Св. Йосафата. Похоронні відправи правили параوخ церкви св. Йосафата і церкви св. Богоявлення.

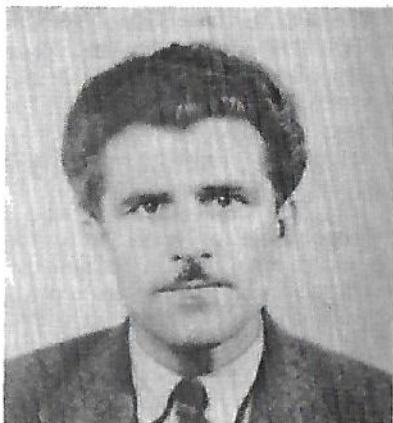
Тому що св. п. М. Кулик був примірним громадянином міста Рочестеру, громада численно взяла участь в похоронних обрядах, а друзі по зброй, УСС і члени 1-ої Дивізії несли домовину, а на могилі віддали вояцький салют і ліснею „Відиш брате мій...“ прощаю покійного побратима. Голова братства 1-ої УД УНА Василь Білан виголосив прощальне слово.

В. Й. П.

Теодор Бабюк

ЕМАНУІЛ ЦОХ

*15.9.1909 †29.10.1986

Емануїл Цох народився в 1909 році в Рогатині, де навчався в українській приватній гімназії УПП і став завзятым спортсменом. З молодих літ був активним членом в ОУН.

В 1943 р. зголосився до Української дивізії і 17 липня вийшов на вишкіл до „Гайделягеру“. В 1944 році зламав ногу й дістав довгореченцеву відпустку. З Лемківщини виїхав з своєю дружиною до Німеччини, а після війни поселився в м. Гартфорді, Коннектікат, у США. Крім своєї праці як фрізієр, був активним в громадському житті та належав до Станіці Братства кол. воїків 1-ої УД УНА.

Підірване здоров'я довело до того, що кілька років був в домі для невилічимо хворих. Осиротив дружину й сина Ярослава.

Спи, наш друже, і про долю пітчизни тихо сни...

Кузик Осин

Хор. НЕСТОР ПЕЧЕНЮК

*1924 †1986

Ділимося сумною вісткою, що в дні 3.12.1986 р. в Судбурах, Канада помер старшина 1-ої УД УНА св. п. Нестор Печенюк.

Покійний Нестор народився в селі Стичеве в Західній Україні. Здобув середню і торговельну освіту. У 1943 р. з гуртом своїх друзів зголосився добровольцем до Дивізії. Після твердих підстаршинського і старшинського вишколів здобув ступінь хорунжого і з дивізією перешов всі її етапи аж до звільнення у Великій Британії з полону. Тут він одружується із країнкою Ярославою Харабуркою.

До Канади переселюється 1954 р. Покійний Нестор початково працює

заступником управителя Української Службової Кооперативи у Судбурах та скоро, бо вже в 56 році перебирає управительство цієї кооперативи і на цьому пості постягла його передвчасна смерть. Покійний залишив Дружину та три доні.

Панаходу і похоронні обряди відслужили о. митр. Теодор Прийма і о. Мартин Балагуш. Численна громада Судбур і подальших місцевостей в тому друзі дивізійники і приятелі громадської та кооперативної праці, стояли в почесній стійці, несли домовину та промовляли на кладовищі та прощальному обіді. Покійний був довгі роки пильним читачем, передплатником та жертводавцем Вістей Комбатанта.

В. Й. П.

Осип Торашак

ВІЙСЬКОВІ НОВИНИ

Провідники комуністичних партизанів на Філіппінах заявили, що завищення зброї на 60 днів є загрожене тим, що армія хоче контролювати території, на яких давніше примишувалися головні бази і скupчення партизанів. Комуністичні лідери кажуть, що коли б армія отримала дозвіл від головного штабу на таку контролю, то тоді підписане перемир'я може знайтися під загрозою. Перемир'я розпочалося 9-го грудня 1986 р. і обидві сторони зобов'язалися в тому періоді звести інтенсивні переговори про замирення. Громадянська війна на Філіппінах триває вже 18 років.

**

Фідель Кастро, диктатор Куби і великий прихильник „експорту революції“ до інших сусідніх країн, заявив, що США приготовляються до агресії не тільки на Кубу, але й проти Нікарагуа, і зарядив півноготівля кубинської армії. Незалежно від цього, на Кубі провели всенародні маневри „Бастіон — 86“, що охоплювали приблизно сім мільйонів кубинців. Ці маневри охоплювали все доросле населення і підростаючу молодь, які мають за завдання підготовити оборону острова на випадок потреби. Маневри проходили під керівництвом фахових старшин, спеціалістів національної гвардії, міліції і провідників зі служби безпеки.

**

ФКД — Фонд консервативної дії подав позов у висоті 10 мільйонів на берегову охорону США. Голова ФКД, Дж. Пенін, заявив, що головним овинуваченим буде вищий старшина охорони Дж. Висоцькі, який забезпечував вільний виїзд корабля „Маршал Конєв“ у Мехіканську затоку, на якому був моряк Мирослав Медвідь. Хоч він двічі намагався залишитися, його силою завертали назад.

У Швеції міністерство військово-морської флоти стурбоване тим, в її територіальні води проникають чужинецькі підводні човни. Із того приводу воно приступило до спорудження загород зі сталевих сіток у водах військового порту Гафсърден. При проходженні торговельних або пасажирських кораблів ці сітки можна буде опускати на дно.

**

Хоч налёт американських бойових літаків дещо охолодив запал Муамара Кадафі в його постійному відгражуванні США різними відплатами, Пентагон зігнорував проведені маневри в затоці Сідра, яку він уважає „за свої територіальні води“. А все ж таки поблизу пеербували два авіоносці „Америка“ і „Форрестал“.

**

Секретар департаменту оборони США, Каспар Вайнбергер, на нараді міністрів оборони країн НАТО дав досить обширне роз'яснення про намагання зменшити американський арсенал стратегічної атомової зброї. Вайнбергер повідомив теж, що Пентагон призначив 16 мільярдів дол. для сімох груп європейських компаній, які погоджуються взяти участь в розбудові оборонної системи проти тактичної атомової зброї.

**

На західному березі річки Йордану, тобто на окупованій частині арабської землі Ізраїлем, ізраїльське військо продовжує наводити порядок серед арабського неспокійного населення. Основною причиною неспокоїв є факт, що ізраїльтяни і дальше намагаються поширити побудови нових поселень на цій території. У зударах війська з цивільним населенням були три особи вбиті й чимало поранених. Араби вважають ізраїльтів окупантами їхньої землі, і тому спалахи ненависті до них не припинюються.

**

Наприкінці минулого року останній 132-й бомбардувальник „Б-52“ дістав як зброю „крилаті ракети“. Деякі критики закидують, що США зламали умови договору САЛТ II 1979 року, якого вони дотримувалися, хоч його не ратифікував сенат. Але керівник Агенції у справах контролі над зброянням США, Кент Ейдеман, заявив, що „крилаті ракети“ на бомбардувальниках „Б-52“ не порушують договору САЛТ II, бо цей літак ще не перейшов повних бойових випробувань у військово-повітряних силах.

**

США натискають на Австрію, щоб вона не пропускала через свої митні станиці великої кількості західного обладнання, яке має оборонне значення і переходить масово до Східної Європи. Наприкінці минулого року на складі у Відні викрито велику кількість американських вельми заавансованих комп’ютерів, які є рішучо заборонені до вивозу у східний бльок держав. У зв’язку з тим, що вони надійшли з іншої держави, австрійські власті не сконфіскували їх, і тепер, мабуть, їх живіє в СРСР.

Є вістка, що біля 150 вибраних старшин антикомуністичних повстанців, що їх називають „контрас“, проходять дуже інтенсивний військовий вишкіл на території США під командуванням американських старшин з т.зв. „Зелених беретів“. Тому що Гондурас й інші держави стараються обмежувати тaborи повстанців, США мусить шукати іншої розв'язки. Після отримання допомоги у висоті 100 мільйонів дол. повстанці почали доставляти модерну зброю, а зокрема ручні ракети проти літунських налетів санданістів на їх укріплення.

**

У зв'язку з інвазією нікарагуанських санданістських військових частин на територію Гондурасу, створилася дійсна проблема. Найбільше цю справу комплікує факт, що на терені Гондурасу, перебувають досить великі бази антикомуністичних повстанців „контрас“, які і намагаються відбити, разом з регулярними частинами армії Гондурасу, наступ санданістів. У цю справу вмішалася і Америка, яка своїми великими гелікоптерами допомагає перевозити зсередини країни гондураських вояків і військове постачання для них. Військові спостерігачі наголошують, що тепер в Центральній Америці „запахло справжньою війною“.

**

Сильні й добре озброєні військові відділи Палестинської визвольної організації відмовилися звільнити ті частини ліванської території що їх контролювали мусулмани-шиїти і які їм вдалося здобути в дуже завзятих боях. У цьому великому сударі загинуло коло 600 ліванців і палестинців, кілька сотень були поранені, не згадуючи всіх цивільних жертв та 1500 зруйнованих домів.

**

У „Правді“ з'явилася цікава стаття в якій директор Інституту для справ США і Канади, Георгій Арбатов пише, що до договору про роззброєння пройде ще не менше, як два роки. З цього виходить, що сов. керівники втратили надію договоритися з теперішнім урядом Регена і покладають надій, що майбутнім президентом стане ліберальний демократ. Західні дипломати були здивовані тоном статті з різкими нападками на теперішнього президента США.

**

Генеральна асамблея ООН прийняла резолюцію, яка різко засудила США за наліт і бомбардування Лівії в квітні минулого року. За резолюцією, якої авторами були майже всі арабські країни, 79 голосували „за“, а 28 „проти“.

**

Адмірал Джеймс Лайсон, командуючий Тихоокеанською флотою США, заявив американським репортерам, акредитованим у Токіо, що незвичайно важливими для всього вільного світу є бази на Філіппінах. Без цих баз, сказав адмірал, всі наші друзі й союзники опинилися б у повній залежності від політики й військової сили СРСР. Дуже важлива демократизація на Філіппінах, і в її переведенні США допоможуть урядові Корazon Акіно поліпшити соціальне та економічне становище в країні. Загроза для США в цьому обширі світу постає з того, що СРСР розпочав розбудову військово-морської бази Камрань у В'єтнамі, яка перейшла в його розпорядження, відколи Південний В'єтнам став комуністичним.

УКРАЇНСЬКА БУДІВЕЛЬНА ФІРМА
KOSTRUBA and SONS INC.
БУДОВА НОВИХ ХАТ І ФАБРИК.

Tel. Bus. 890-0196
Res. 270-0070

846 Lexicon Drive, Mississauga, Ontario, Canada L4Y 2P8

В разі потреби за солідною обслугою звертайтесь

до

УКРАЇНСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ
J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario M5T 2S6 — Tel.: 868-1444

92 Annette Street, Toronto, Ontario M6P 1N6 — Tel.: 762-8141

БОГДАН ГОЛОВІД

Licensed Real Estate Broker

501 — 90th Avenue N., St. Petersburg, Fla. 33702

Telephone: (813) 577-3848

ФАХОВІ ПОРАДИ В СПРАВІ ЗАКУПУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

SIPCO OIL LTD. — HOME COMFORT DIVISION

Toronto, Ontario M8Z 2X3 — 83 Six Point Road, — Tel.: 232-2262

● Доставляємо якостево найкращу опалову оливу; Вкладаємо і фінансуємо догідними вплатами нові печі та звогчувачі повітря; Провадимо власні бензинові станції SIPCO і в них наповняйте авта високоякостевою, а рівночасно по уміркованих цінах бензиною. Телефонуйте вдень і вночі, а рахунки платіть безкоштовно через

Community Trust Co., — 2299 Bloor Street West.

Ціна: \$3.50

КУПНО — ПРОДАЖ
домів, підприємств, інвестицій, фермів, вакаційних дач,
в південному Онтаріо.

R. CHOLKAN & CO. LIMITED — REAL ESTATE

527 Bloor Street West, Toronto, Ont. — Tel.: 532-4404
2336 Bloor Street West Toronto, Ont. — Tel.: 763-5555
3359 Bloor Street West, Etobicoke, Ont. — Tel.: 236-2666

ОДИНОКА В ТОРООНТІ УКРАЇНСЬКА COMMUNITY TRUST CO. LTD.

2271 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1P1

Phone: (416) 763-7333

приймає вклади і ощадності. — Платить найвищі відсотки. —

Уділює особисті і моргеджові позики. — Полагоджує всі
банкові операції. — Завідує спадками і довіреннями (траст).

Урядові години:

понеділок до четверга — від 9:30 — 5:30 веч.,

п'ятниця — від 9:30 — 7:00 веч.

WEST ARKA

2282 Bloor St. W., Toronto, Ont. M6S 1N9 — Tel.: 762-8751

КНИГАРНЯ КРАМНИЦЯ З ПОДАРКАМИ

Книжки, журнали, газети, пластинки, машини до писання, різьба,
бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання, крайни, обруси
і полотна з українськими взорами в гуртовій і подрібній продажі.

Біжутерія, кераміка і криштали. Висилка пачок.

Власники: ОЛЯ і АНДРІЙ ЧОРНІЙ
